

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Kaija Laaneväli

TÄISEALISE ÕPPIVA LAPSE ELATIS

Magistritöö

Juhendaja:

PhD Susann Liin

Tartu

2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TÄISEALISE ÕPPIVA LAPSE ÜLALPIDAMISKOHUSTUSE OLEMUS JA ELATISNÕUDE EELDUSED	7
1.1. Ülalpidamiskohustuse olemus	7
1.2. Täisealise õppiva lapse ülalpidamisregulatsiooni kujunemine Eestis	12
1.3. Hariduse omandamine kui elatisnõude eeldus	14
1.3.1. Õppevorm ja õppekoormus	14
1.3.2. Tegelik õppetöös osalemine	18
1.4. Elatisnõude vanusepiir	21
1.5. Abivajadus kui elatisnõude eeldus	25
2. TÄISEALISE ÕPPIVA LAPSE ELATISE SUURUS	30
2.1. Täisealise õppiva lapse vajadused ja tavapärane elulaad	30
2.1.1. Esmavajadused	30
2.1.2. Tavaline elulaad	34
2.2. Vajaduse katmine täisealise õppiva lapse vahenditest	37
2.2.1. Täisealise õppiva lapse töötasu	37
2.2.2. Täisealise õppiva lapse vara	41
2.2.3. Ülalpidamise katmine riiklikest toetustest	44
2.3. Vanema võimalus ülalpidamist anda	46
2.4. Täisealise õppiva lapse elatisnõudega seotud võimalikud arengud	50
KOKKUVÕTE	54
PARENTAL MAINTENANCE OBLIGATION FOR AN ADULT CHILD IN EDUCATION	58
LÜHENDITE LOETELU	63
KASUTATUD KIRJANDUS	64
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	66
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	67
KASUTATUD MUUD ALLIKAD	71

SISSEJUHATUS

Eesti Vabariigi põhiseaduse¹ (PS) § 27 lg-st 5 tuleneb perekonnaliikmete kohustus hoolitseda abivajava isiku eest.² Üks abivajava isiku eest hoolitsemise viise on tema ülalpidamisega seotud kulude katmine (elatis andmine).³ Kuigi põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse eelduseks on sugulase abivajadus, siis perekonnaseaduses⁴ (PKS) on sätestatud eeldus, et ennast pole võimeline ülal pidama alaealine laps (PKS § 97 p 1).⁵ Kui üldjuhul saab eeldada, et täisealine hangib endale eluks vajalikud vahendid ise,⁶ siis PKS § 97 p 2 sätestab, et ülalpidamist on õigustatud saama laps, kes täisealisena omandab põhi-, kesk- või kõrgharidust või õpib kutseõppe tasemeõppes, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Kui vanem ülalpidamist vabatahtlikult ei anna või teeb seda ebapiisavalt, saab täisealine õppiv laps pöörduda enda õiguste kaitseks kohtu poole.⁷

Riigikohus on selgitanud, et täisealise õppiva lapse ülalpidamise ulatus sõltub tema abivajaduse ulatusest. Seetõttu ei ole erinevalt alaealisest lapsest, täisealise õppiva lapse elatise suuruse osas seadusandja näinud ette nn miinimummäära (vrd PKS § 101 lg 1). Ülalpidamise ulatuse kindlaksmääramisel lähtutakse PKS §-st 99, mis võimaldab võtta arvesse nii isiku vajadusi kui tavalist elulaadi. Kui vanemal puudub piisav ülalpidamisvõime, siis on võimalik täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustusest täielikult vabaneda või elatise suurust vähendada PKS § 102 lg 1 alusel.⁸

Täisealise õppiva lapse elatisnõuded põhjustavad praktikas vaidlusi nii üldise nõudeõiguse kui nõude suuruse üle. Näiteks on arutatud, kas mittestatsionaarses õppes õppival lapsel on õigus nõuda vanematelt elatist⁹ ning kas täisealine õppiv laps peaks enda ülalpidamise katmiseks käima suvevaheajal töö¹⁰ või kasutama lapsepõlves kogutud sünnipäevaraha.¹¹ Peamiseks vaidlusküsimuse ajendiks on vanemate piiratud rahalised võimalused ning ootus, et täisealine hangiks ise vahendid oma vajaduste rahuldamiseks. Kehtiv täisealise õppiva lapse ülalpidamise

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 11.04.2025, 2.

² Jaanimägi, K. jt. (2020) PSK § 27/42. – Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2020.

³ RKTko 25.04.2018, 2-16-100215, p 16.3.2.

⁴ Perekonnaseadus. – RT I, 07.05.2025, 17.

⁵ Liin, S. X. Perekonnaõigus, lk 296. – Sootak, J. (koost). Õigus igaühele: teejuht Eesti õigusesse ja õigusteadusesse. Tallinn: Juura 2017.

⁶ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p-d 10-11.

⁷ RKTko 12.12.2007, 3-2-1-119-07, p 13; RKTko 23.04.2004, 3-2-1-57-04, p-d 9 ja 10.

⁸ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 10.

⁹ PMko 28.01.2019, 2-18-8669/19, p 3.

¹⁰ TrtRnKo 07.09.2021, 2-20-3749/47, p 12.

¹¹ TlnRnKo 04.04.2025, 2-24-6050/30, p 15.2.

regulatsioon on nii nõude eelduste kui ulatuse osas üldine ja jätnud need suuresti kohtupraktika kujundada.

Teema aktuaalsust ilmestab ka märkimisväärne õppivate täisealiste laste osakaal Eestis.¹² Nii on täisealise õppiva lapse ülalpidamismõõdetud esimese ja teise astme kohtute praktikas kasvavas trendis, 2024. aastal tegid maa- ja ringkonnakohtud kokku 54 lahendit, viis aastat varem, 2019. aastal, 32 lahendit.¹³ Eesti Vabariigi haridusseaduse¹⁴ (HaS) muudatusega kehtestati õppimiskohustus kuni 18-aastaseks saamiseni (HaS § 10¹ lg 2),¹⁵ tagamaks, et iga noor omandaks kutsekvalifikatsiooni või keskhariduse, ning jätkaks elukestvat õpet ka keskhariduse omandamise järel.¹⁶ Seadusemuudatus suunab noori pikemale haridusteele, millega kaasneb eelduslikult veelgi suurem õppivate täisealiste arv, kes vajavad vanemate majanduslikku tuge. Ka elukalliduse tõusu tõttu kerkib teema ühiskonnas teravamalt esile, sest noortel täiskasvanutel on järjest raskem tulla iseseisvalt toime, kuid vanemate võimalused elatist anda on piiratud.¹⁷

Eesti õiguskirjanduses ei ole senini täisealise õppiva lapse elatismõõdet eelduste ja ulatuse küsimust põhjalikumalt uuritud.¹⁸ Kuigi täisealise õppiva lapse ülalpidamine muutub kohtuvaidluste arvu ja Eesti Vabariigi haridusseaduse muudatust silmas pidades üha aktuaalsemaks, on autorile teadaolevalt kättesaadav vaid üks täisealise õppiva lapse ülalpidamist puudutav bakalaureusetöö 2015. aastast, kus peamine rõhuasetus oli töövõimeliste ja töövõimetute täisealiste laste üldisel ülalpidamisregulatsiooni piisavusel, mitte täisealise õppiva lapse ülalpidamismõõdet eelduste ja ulatuse analüüsil.¹⁹ Viimastel aastatel on kirjutatud

¹² 2025. aasta uuringu kohaselt omandas Eestis 2019/2020 õppeaastal põhikooli lõpetanutest gümnaasiumi või kutsekooli lõputunnistuse 82%. Viie aastal pärast põhikooli lõppu on neist kõrgharidust omandamas 40%. Vt lähemalt: Viie aastaga jõuab Eesti kõrgkoolidesse 40% põhikooli lõpetajatest. Statistikaamet: koduleht, 2025. <https://www.stat.ee/et/uudised/viie-aastaga-jouab-est-i-korgkoolidesse-40-pohikooli-lopetajatest> (11.04.2026).

¹³ Otsitud xLaw otsinguportaalist märksõnaga „PKS § 97 p 2“ ja „PKS § 97 lg 2“; otsing hõlmas ka kompromissi kinnitamisi ja hagi õigeksvõtul põhinevaid lahendeid.

¹⁴ Eesti Vabariigi haridusseadus. – RT I, 01.07.2025, 3.

¹⁵ Muudatus jõustus 01.09.2025.

¹⁶ Riigikogu XV koosseis. Eesti Vabariigi haridusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (õppimiskohustuse kehtestamine) eelnõu (447 SE) seletuskiri, lk-d 3 ja 8. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/7e7ace11-900b-40fd-84fc-17d15c3267dd/est-i-vabariigi-haridusseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus-oppimiskohustuse-kehtestamine/> (11.04.2026).

¹⁷ Tudengite majanduslikele raskusele tähelepanu pööratud meedias. Vt lähemalt: Vetka, I. Ingrid Vetka: kas kõigi tudengite kõrgkooliaastad mööduvad vaesuses? – ERR, 2024. <https://www.err.ee/1609223655/ingrid-vetka-kas-koigi-tudengite-korgkooliaastad-mooduva-vaesuses> (11.04.2026).

¹⁸ Tartu Ülikoolis on täisealise lapse ülalpidamisest kirjutatud uurimistöid, mis ei kuulu avaldamisele – autor pöördus töödega tutvumiseks ülikooli poole, kuid ligipääsu ei võimaldatud. Põgusalt on täisealise õppiva lapse elatist puudutatud artiklis: Uusen-Nacke, T. Ülalpidamismõõde kohtuversis. Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? – Juridica 2023/6, lk 491.

¹⁹ Töös on käsitletud eelmist PKS § 97 p 2 regulatsiooni. Vt lähemalt: Brandmeister, T. Vanemapoolne täisealise lapse ülalpidamiskohustus. Bakalaureusetöö. Juhendaja: Viktor Turkin. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2015.

mitmeid magistritöid elatise teemadel, kuid ka need ei ole keskendunud täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustusele.²⁰ Riigikohus on käesoleva aja seisuga lahendanud kuus täisealise lapse ülalpidamise kohtuasja, millest kaks kehtiva perekonnaseaduse regulatsiooni ajal. Maakohtute ja ringkonnakohtute praktikas on käsitletud kehtiva regulatsiooni ajal täisealise õppiva lapse ülalpidamisnõuet enam kui 300 korral.

Magistritöö eesmärk on selgitada välja, millistel eeldustel ja millises ulatuses on täisealisel õppival lapsel õigus nõuda vanemalt elatist. Selleks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Milline on täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustuse olemus, eesmärk ja õiguslik raamistik?
2. Millised on täisealise õppiva lapse elatishõude eeldused ning kuidas neid sisustada?
 - 2.1. Kuidas sisustatakse PKS § 97 p 2 mõttes hariduse omandamist?
 - 2.2. Kuidas sisustatakse PKS § 97 p 2 mõttes vanust „mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni“ ning kas selline vanusepiir on põhjendatud?
 - 2.3. Kas ja millises ulatuses eeldab PKS § 97 p 2 täisealise õppiva lapse abivajadust ning kuidas seda sisustatakse?
3. Kuidas määrata kindlaks täisealise õppiva lapse vajadusi kattev, kuid ülalpidamist andma kohustatud isiku võimalusi arvestav ülalpidamise ulatus?
 - 3.1. Milliseid kriteeriumeid kasutavad kohtud täisealise õppiva lapse vajaduste hindamisel ning kuidas arvestatakse täisealise õppiva lapse tavapärase elulaadi?
 - 3.2. Millises ulatuses arvestatakse täisealise õppiva lapse enda vahenditega tema abivajaduse ulatuse kindlaksmääramisel?
 - 3.3. Millal vabaneb vanem täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustusest PKS § 102 lg 1 mõttes?
 - 3.4. Millised on täisealise õppiva lapse elatishõudega seotud võimalikud arengud?

Magistritöö struktuur lähtub magistritöö eesmärgist ja uurimisküsimustest. Esimeses peatükis käsitletakse täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustuse olemust ning selgitatakse välja, kuidas sisustatakse PKS § 97 p 2 sõnastusest tulenevaid elatishõude eelduseid ehk hariduse omandamine ja 21-aastane vanusepiir. Lisaks analüüsitakse kohtupraktikas kohaldatavaid

²⁰ Uuritud on täisealise lapse nõudeõigust lapsevanema vastu seoses varahalduse rikkumisega. Vt lähemalt: Viks, K. Lapse rahaliste vahendite kasutamine ülalpidamiseks lähtuvalt lapse vara valitsemiskohustusest. Magistritöö. Juhendaja: Tiina Mikk. Tallinn: Tartu Ülikool 2024.; Värskeimad tööd ülalpidamise teemal on Matson, M. Uue elatise regulatsiooni problematika. Magistritöö. Juhendaja: Tiina Karm. Tallinn: Tartu Ülikool 2025.; Libeon, L. Kohtute roll alaealisi lapsi puudutavates hagilistes ülalpidamisvaidlustes. Magistritöö. Juhendaja: Tiina Mikk. Tallinn: Tartu Ülikool 2024.

eelduseid, eelkõige abivajadust. Teises peatükis analüüsib töö autor, kuidas määratakse kindlaks täisealise õppiva lapse ülalpidamise ulatus, arvestades lapse vajadusi, tavalist elulaadi, lapse enda vara ning vanemate võimalusi. Lisaks selgitab autor välja, millistel tingimustel on võimalik vanemal vabaneda täisealisele õppivale lapsele elatise andmisest. Viimaks käsitleb autor täisealise õppiva lapse elatistõude võimalikke arengusuundi.

Magistritöö kirjutamisel kasutab autor õigusdogmaatilist, analüütilist ja võrdlevat meetodit. Õigusdogmaatiline meetod hõlmab PKS § 97 p 2 regulatsiooni sisustamist õiguskirjanduse ja -teooria läbi. Analüütiline uurimismeetod hõlmab nii asjakohaste õigusnormide, kohtupraktika kui ka õiguskirjanduse analüüsi. Võrdleva meetodi rakendamiseks on valinud autor võrdlusriigiks Saksamaa, analüüsides Saksa õiguses kehtivat täisealisele lapsele elatise maksmise korda. Töö ei pretendeeri olema võrdlev õiguslik käsitus. Autor kasutab Saksa õiguskirjanduses²¹ kujunenud seisukohti võimalike Eesti praktikas esinevate lünkade täitmiseks ning ettepanekute tegemiseks, kuna Eestis kehtiv PKS on koostatud Saksa õiguse eeskujul.²² Ka allikate kogumise käigus jõudis autor järeldusele, et PKS § 97jj regulatsiooni eeskujuks on olnud Saksamaa Liitvabariigi Tsiviilseadustiku (*Bürgerliches Gesetzbuch*; BGB)²³ § 1601 jj. Eesti kohtupraktika analüüsimiseks on tehtud päringud nii xLaw kui Riigi Teataja otsingusse märksõnaga „PKS § 97 p 2“.²⁴ Otsingu ajaraamiks oli Riigikohtu määrusele tsiviilasjas nr 3-2-1-119-15, kus Riigikohus selgitas täisealisele õppivale lapsele ülalpidamise väljamõistmise üldpõhimõtteid, järgnenud lahendid alates oktoobrist 2015 kuni oktoobrini 2025. Lahendite valimist on kõrvale jäetud kompromissi kinnitamisest ja hagi õigeksvõtul põhinevad lahendid. Lisaks kohtupraktikale on kasutatud nii Eesti kui välisriikide õiguskirjandust, samuti seaduste seletuskirju ja õiguslikke analüüse.

Märksõnad: perekonnaõigus, ülalpidamiskohustus, elatis, ülalpeetavad, täiskasvanud õpilased.

²¹ Täiendavalt on kasutatud olulisemat Saksa kohtupraktikat niivõrd, kui võrd sellele on õiguskirjanduses viidatud.

²² Lextal. Analüüsi läbiviimine ning juhendmaterjali koostamine kohalikele omavalitsustele seoses ülalpidamiskohustuse tõlgendamise ja pereliikme hooldamise seisukohalt. Lõppraport. Riigikantselei. 2017, lk 5. Vt ka Uusen-Nacke, T. (2023), lk 491.

²³ Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 29. März 2026 (BGBl. 2026 I Nr. 83) geändert worden ist. <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html> (11.04.2026).

²⁴ Autor laiendas otsingut märksõnaga „PKS § 97 lg 2“, millele on ekslikult üksikutes lahendites viidatud.

1. TÄISEALISE ÕPPIVA LAPSE ÜLALPIDAMISKOHUSTUSE OLEMUS JA ELATISNÕUDE EELDUSED

1.1. Ülalpidamiskohustuse olemus

Ülalpidamiskohustus on laialt levinud õigusinstitutsioon.²⁵ Vaatamata laialdasele kasutamisele, ei ole Eesti perekonnaseaduses *expressis verbis* defineeritud ülalpidamiskohustuse mõistet, kuid seda saab sisustada läbi ülalpidamisregulatsiooni ja selle eesmärgi. Põhiküsimus on, milline on täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustuse olemus, eesmärk ja õiguslik raamistik.

Eestis kehtib eneseülalpidamise põhimõte, mille kohaselt peab eelkõige iga isik pidama end ülal ise.²⁶ Sotsiaalseadustiku üldosa seaduse²⁷ § 6 lg 1 kohaselt põhinevad sotsiaalsed õigused ja sotsiaalkaitstesüsteem solidaarsusel. See tähendab, et vastutus sotsiaalse riski realiseerumisel lasub perekonnal ning seega kui inimene on abivajav ja ise end üleval pidada ei saa, on solidaarsuspõhimõtte kohaselt kohustunud järgmisena andma talle ülalpidamist perekond.²⁸ Perekonna mõistet seadus ei defineeri, kuid põhiseaduse kommentaaride kohaselt hõlmab perekonnaelu vanemate suhtlemist lapsega ning lapse ja vanemate vastastikust õigust teineteise seltsis olla olenemata sellest, kas laps on sündinud abielust, abieluväliselt või on lapsendatud.²⁹ Hõlmates seega igal juhul laste ja vanemate omavahelisi õigussuhteid ning vastastikust põlvnemisest tulenevat ülalpidamiskohustust. Alaealise lapse hoolitsuskohustuse paneb vanematele PS § 27 lg 3, mis näeb ette, et vanematel on õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest. See hõlmab lisaks ülalpidamiskohustusele ka kohustuse tagada lapsele kohane suunamine ja juhendamine.³⁰ Kuna PS § 27 lg 3 hõlmab vaid alaealisi lapsi, siis näeb pereliikmete hoolitsuskohustuse ette ka PS § 27 lg 5.³¹ PS § 27 lg 5 tähenduses on Riigikohus sisustanud hoolitust kui ainelist ja isikliku hoolitsust.³² Hoolitsus hõlmab ka täisealise pereliikme ülalpidamiskohustust.³³ Ülalpidamiskohustus võib tekkida nii lepingu³⁴ kui seaduse

²⁵ Perekonnaasjades on kohtusse saabunud tsiviilasjade osakaalust kõige suurem protsent elatise nõudeid. Vt lähemalt: Maa- haldus- ja ringkonnakohtute interaktiivne menetlusstatistika. Tsiviilasjad maakohtus. Tsiviilasja statistiline kategooria: perekonnaasjad. Aasta: 2025. <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika> (11.04.2026).

²⁶ Arrak, L.; Kivioja, A. Kes kannab eakale vajalike sotsiaalteenuste kulud? – Juridica 5/2017, lk 286.

²⁷ Sotsiaalseadustiku üldosa seadus § 5 - RT I, 30.12.2025, 36.

²⁸ Arrak, L.; Kivioja, A., lk-d 283, 286.

²⁹ Jaanimägi, K. jt. (2020) PSK § 27/16.

³⁰ Jaanimägi, K.; Oja, L. (2017) PSK § 27/32 ja 46. – Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 4. vlj. Tallinn: Juura 2017.

³¹ Jaanimägi, K. jt. (2020) PSK § 27/33, 42, 46.

³² RKÜKo 03.07.2012, 3-3-1-44-11, p 62.

³³ Jaanimägi, K. jt. (2020) PSK § 27/46.

³⁴ Võlaõigusseadus (VÕS) § 568 näeb ette toetamislepinguna elurendislepingu; VÕS § 572 sätestab ülalpidamislepingu regulatsiooni. Võlaõigusseadus. – RT I, 08.07.2025, 26.

alusel. Seadusjärgse ülalpidamiskohustuse tekkimise aluseks on õigustatud isiku abivajadus.³⁵ Seadusjärgne ülalpidamiskohustus võib tuleneda abielust (PKS § 16, §-d 72–79), abielu lahutamisest (PKS §-d 72–73), registreeritud kooselust (kooseluseadus³⁶ §-d 9–10), vanemate ühise lapse sündimisest (PKS §-d 111–112) või põlvnemisest (PKS §-d 80, 82, 96–100).

Kuigi ülalpidamist reguleerib eelkõige perekonnaseadus, ei ole õiguskirjanduses välistatud võimalust rakendada ülalpidamisküsimustes ka võlaõigusseaduse üldsätteid.³⁷ Riigikohus on selgitanud, et PKS § 96 ja § 97 p 1 alusel tekib vanema ja alaealise lapse vahel võlasuhe (VÕS § 2), millest tuleneb vanema kohustust last ülal pidada ja lapse õigus nõuda selle kohustuse täitmist.³⁸ Ülalpidamiskohustus vastab VÕS § 3 p 6 tähenduses muust seadusest tulenevast alusest tekkivale võlasuhtele.³⁹ Nii on ka täisealise õppiva lapse ja tema vanema vahel seaduse alusel tekkiv ülalpidamise õigussuhe. Ülalpidamise võlasuhe on eripärane, sest võlgnikuks on üldjuhul kaks isikut – ema ja isa, võlausaldajaks üks laps.⁴⁰ PKS § 105 lg 3 kohaselt on vanemad osavõlgnikud, kelle kohustuse suurus määratakse kindlaks võrdeliselt sissetulekute ja varalise seisundiga. Kui üldjuhul saab võlausaldaja nõuda võlgnikult eelkõige kõigi sissenõutavate kohustuste täitmist, siis elatisnõue on selles osas piiratud. Nii ei või nõuda ülalpidamist tagasiulatuvalt kauem kui ühe aasta eest (PKS § 108).⁴¹ Ülalpidamise suuruse määramisel tuleb arvestada kohustatud isiku varalise seisundi ja muude kohustustega (PKS § 102 lg 1).⁴² Ülalpidamishõude saab kohus välja mõista ka tulevikku suunatult, kui kohustatud isik ei ole varem vabatahtlikult elatist maksnud.⁴³

Ülalpidamiskohustust on laiemas tähenduses sõnastatud kui seadusest tulenevat kohustust füüsiliste isikute vahel, mille eesmärgiks on tagada abivajajale eluks vajalikud vahendid olemasolevate või varasemate perekondlike suhete, tsiviilsuhete või perekondlike suhetega samastatavate suhete alusel.⁴⁴ Ülalpidamise kitsam eesmärk sõltub ülalpidamist saama õigustatud isikust. Riigikohus on leidnud, et kuni 18-aastase lapse ülalpidamiskohustuse

³⁵ RKPJKo 05.05.2014, 3-4-1-67-13, p 43.; Jaanimägi, K. jt. (2020) PSK § 27/17.

³⁶ Kooseluseadus – RT I, 06.07.2023, 47.

³⁷ Uusen-Nacke, T.; Göttig, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – Juridica 2010/2, lk 97.

³⁸ RKTko 04.12.2013, 3-2-1-136-13, p 11.

³⁹ Vt ka TlnRnKo 18.11.2020, 2-19-17714/18, p 29.; PMKo 22.09.2020, 2-20-7071/11, p 7.

⁴⁰ Kraljic, S.; Juras, L. B. Child Maintenance for Adult Children Who Are Studying: Slovenian Legal Regulation and the Contemporary Case-Law Slovenia. – The International Survey of Family law 2016 Edition. LexisNexis, 2016, lk 418.

⁴¹ RKTko 04.12.2013, 3-2-1-136-13, p 12.

⁴² *Ibidem*, p 14.

⁴³ Paal, K. TMSK (2017) § 369/3.7.2.a). – Kõve, V. jt. koost. Tsiviilkohtumenetluse seadustik II VI-X osa (§-d 306-474). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

⁴⁴ Iliescu, A-E. Considerations on the Source of the Maintenance Obligation and the Right to Maintenance. – The Annals of „Dunarea de Jos“ University of Galati. Legal Sciences. Fascicle XXVI, vol. 5. no 1/2022, lk 48.

eesmärgiks on lapse igapäevaste vajaduste rahuldamine ja tema arenguks piisavate vahendite tagamine.⁴⁵ Seda toetab ka ÜRO lapse õiguste konventsioon,⁴⁶ mille artikli 27 lg 1 kohaselt tunnustavad osalisriigid iga lapse õigust elatustasemele, mis vastaks lapse kehalisele, vaimsele, hingelisele, kõlbelisele ja sotsiaalsele arengule. Lõike 2 kohaselt on vanema(te) esmaseks kohustuseks tagada vastavalt oma võimetele ja rahalistele võimalustele lapse arenguks vajalikud elutingimused. Täiskasvanud pereliikme abistamise eesmärgiks saab pidada vähemalt minimaalse äraelamisvõimaluse tagamist, säilitades inimväärikuse ja võrdse kohtlemise.⁴⁷ Väliskirjanduses on selgitatud, et täisealise õppiva lapse ülalpidamine on mõeldud selleks, et tagada lapse edukas hariduse omandamine.⁴⁸ Kohtupraktikast nähtub, et sama eesmärk – tagada võimalus keskenduda õpingutele,⁴⁹ kehtib täisealise õppiva lapse ülalpidamise puhul ka Eestis.

Kuigi vanema õigused ja kohustused saavad alguse lapse sünnist ning lõpevad üldjuhul lapse täisealiseks saamisega, võib ülalpidamiskohustus jätkuda ka pärast seda.⁵⁰ Nii on võimalik täisealisel lapsel saada õpingute ajal vanematelt elatist. Samuti tuleb üleval pidada muud täisealist abivajavat ülenejat või alanejat sugulast, kes ei ole võimeline end ise üleval pidama muul põhjusel, näiteks puude tõttu.⁵¹ Väliskirjanduses on selgitatud, et ühest küljest saab võrrelda täisealise õppiva lapse ülalpidamist alaealise lapse ülalpidamisega, sest kumbki õigustatud isikutest ei ole kohustatud end hariduse omandamise ajal üleval pidama.⁵² Teisest küljest aga muu täisealise abivajajaga, kellel on õigus ülalpidamisele piiratud tingimustel, sest arvestada tuleb nii vanema ülalpidamisvõimekuse kui õppimiskohustuse täitmisega.⁵³

Isiku võimalus tulla igapäevaelus toime ilma teovõimeta on piiratud.⁵⁴ Erinevalt alaealisest lapsest, on tsiviilseadusliku üldosa seaduse⁵⁵ § 8 lg 2 kohaselt 18-aastaselt kui täisealisel isikul täielik teovõime ehk võime teha iseseisvalt tehinguid. Täisealise kui teovõimelise isiku puhul on võimalik eeldada, et ta hangib endale eluks vajalikud vahendid ise.⁵⁶ Erandi sellest loob

⁴⁵ RKKKo 06.12.2019, 1-18-5813, p 27.; RKTko 09.06.2017, 3-2-1-35-17, p 18.

⁴⁶ Lapse õiguste konventsioon – RT II 1996, 16, 56. Autor kasutas inglise keelset versiooni.

⁴⁷ Vt ka Arrak, L.; Kivioja, A., lk 281. Vt ka RKPJKo 21.01.2004, 3-4-1-7-03, p-d 16 ja 18.

⁴⁸ Kraljic, S.; Juras, L. B., lk 422.

⁴⁹ TrtRnKo 16.04.2025, 2-24-2428/36, p 10.

⁵⁰ Kraljic, S.; Juras, L. B., lk 425.; Boele-Woelki, K. jt. Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities. Intersentia 2007, lk 14.

⁵¹ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 10.

⁵² Kraljic, S.; Juras, L. B., lk 414.

⁵³ *Ibidem*, lk 414.

⁵⁴ Henberg, A.; Muller, K.; Alekand, A. Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abi vajavate pereliikmete ees. Tallinn: Sotsiaalministeerium 2012, lk 38. <https://dspace.ut.ee/items/0bcd5e11-39b6-41a9-82dd-73b3b5ba9288> (26.04.2026).

⁵⁵ Tsiviilseadustiku üldosa seadus – RT I, 31.12.2024, 48.

⁵⁶ Vt ka RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 10.

suutmatust ennast ise üleval pidada näiteks kehalise või vaimse puude, või muu mõjuva põhjuse tõttu.⁵⁷ Kui PKS § 97 p 3 sõnastusest tuleneb otseselt vajadus tõendada ülalpidamise saamiseks suutmatust end üleval pidada, siis sellist eeldust PKS § 97 p 2 ette ei näe. Siiski, erinevalt alaealisest, kelle puhul abivajadust eeldatakse,⁵⁸ oodatakse kohtupraktika kohaselt täisealiselt õppijalt enda vajaduste põhjendamist.⁵⁹ Erinevalt alaealisest, ei ole täisealise õppiva lapse puhul kaitset, et minimaalsed eluvajadused on rahuldatud (vrd PKS § 101). Ülalpidamise ulatus sõltub abivajaduse ulatusest.⁶⁰ Täisealist isikut kaitstakse autori hinnangul vähem ka seetõttu, et võrreldes alaealise lapsega, ei ole ta koolikohustuslik (HaS § 10¹ lg 2) ning sissetuleku teenimise võimalused ei ole sedavõrd piiratud. Nii võib vanem ülalpidamiskohustusest vabaneda ka täies ulatuses (PKS § 102 lg 1).

Kuigi üldjuhul antakse ülalpidamist raha perioodilise maksmisega (PKS § 100 lg 1), saab eeldada vahetut ülalpidamist siis, kui vanem elab lapsega koos.⁶¹ Vahetu ülalpidamise andmise võrra vähendatakse makstava elatise ulatust. Seadus räägib vahetust ülalpidamisest alaealise lapse kontekstis (PKS § 100 lg 2 ja PKS § 101 lg 6). Leitud on, et vastupidiselt alaealisele, on täiskasvanud pereliikmele elatise maksmisel üldnormiks rahas ülalpidamise andmine ning vahetu ülalpidamine on erand, millest saab rääkida mõjuva põhjuse olemasolul.⁶² Järelikult tuleks erinevalt alaealisest eelistada täisealise õppiva lapse puhul ülalpidamise andmist rahas. Kuna noored täiskasvanud elavad sageli kas ühe või mõlema vanema juures, siis arvestatakse siiski sageli asjaoluga, et vanem osaleb ülalpidamises vahetult.⁶³

Saksamaal kehtiva BGB § 1602 lg 1 kohaselt on ülalpidamist saama õigustatud isik, kes ei ole võimeline end ise ülal pidama. Kuigi üldiselt on täisealine isik majanduslikult iseseisev⁶⁴ ning kohustatud elatist teenima,⁶⁵ siis on ka Saksamaal vanematel kohustus pidada ülal täisealist last, kes ei ole veel majanduslikult iseseisev ja õpib.⁶⁶ Täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustus Saksamaal ei ole piiratud vanusega, vaid kohase hariduse omandamisega. Ülalpidamist tuleb üldjuhul anda esmase hariduse omandamiseks, erandina edasise hariduse omandamiseks, kui

⁵⁷ RKTkm 07.03.2014, 3-2-1-192-13, p 10.

⁵⁸ Liin, S., lk 296

⁵⁹ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 10.

⁶⁰ *Ibidem*, p 10.

⁶¹ RKTko 09.06.2017, 3-2-1-35-17, p 19.

⁶² Henberg, A.; Muller, K.; Alekand, A. (2012), lk 75.

⁶³ Vt nt TMko 26.02.2021, 2-20-5811/26, p 8.

⁶⁴ Schwab, D. Gottwald, P. Lettmaier, S. Family and Succession Law in Germany. Second edition. Kluwer Law International BV, The Netherlands 2012, vnr 268.

⁶⁵ Götz, I. (2020) MAH FamR, § 7 Unterhalt für volljährige Kinder, vnr 6. – Schnitzler, K (toim). Münchener Anwalts Handbuch. Familienrecht.. 5., überarbeitete und erweiterte Aufl. 2020. C.H.Beck 2020.

⁶⁶ Lüderitz, A. Perekonnaõigus. Õpik. Günther Beitzke alustatud teose 27., ulatuslikult ümbertöötatud trükk. Tallinn: Juura 2005, vnr 715.

see on ajalises ja sisulises seoses esmaharidusega.⁶⁷ Oluline on omandada haridust eesmärgipäraselt, mis eeldab, et ei esineks katkestusi või korduvat edasijõudmatust.⁶⁸ Erinevalt Saksa õigusest ei ole Eesti seadusandja ülalpidamist õpingute tulemuslikkusega sidunud. Kuigi PKS § 103 lg 1 p 1 alusel võib kohus kohustatud isiku ülalpidamisest vabastada kui abivajadus on tekkinud abivajaja enda ebamõistliku käitumise tõttu, ei ole seda praktikas seotud õppeedukusega.⁶⁹ Autor peab võimalikuks, et kui edasijõudmatus on põhjendamatult ja korduv, annab PKS § 103 lg 1 kohtule võimaluse kaaluda vanema ülalpidamiskohustusest vabastamist.

Saksamaal eristatakse nn privilegeeritud ja mitte-privilegeeritud lapsi,⁷⁰ millest sõltub elatise suurus. Privilegeeritud on alla 21-aastane täisealiseks saanud laps, kes ei ole abielus, elab ühe vanema või vanemate ühises majapidamises ja omandab üldharidust (kohustuslik kooliharidus, keskkooliharidus, ülikooli sisseastumiseks vajalik kvalifikatsioon (*Abitur*)). Mitte-privilegeeritud on täisealiseks saanud laps, kes ei ole privilegeeritud laps ja omandab haridust, kuid kes ei ole veel majanduslikult iseseisev.⁷¹ Leitud on, et privilegeeritud lapse positsioon on kui vaheetapp alaealise ja täisealise lapse vahel.⁷² Privilegeeritud täisealist koheldakse nagu alaealist.⁷³ Teda eelistatakse teistele täiskasvanutele, mis väljendub suurenenud ülalpidamiskohustuses (BGB § 1603 lg 2) ning ülalpidamiskohustuse eelisjärjekorras (BGB § 1609 p 1). Autori hinnangul saab Eestis kehtivat täisealise õppiva lapse ülalpidamist võrrelda pigem mitte-privilegeeritud lapse ülalpidamisega. Nagu eespool nähtub, ei ole Eestis täisealine õppiv laps võrdsustatav alaealise lapsega. Ka ei erista perekonnaseadus elatise andmist haridustaseme järgi, mis võimaldaks kaitsta näiteks gümnaasiumiõpilast rohkem kui ülikoolis õppivat last.

Kokkuvõtvalt on põlvnemisest tulenev ülalpidamiskohustus seadusest tulenev võlasuhe, mille aluseks on õigustatud isiku abivajadus. Täisealise pereliikme ülalpidamine põhineb perekonna solidaarsusel ning seisneb üldjuhul rahalises kohustuses. Laiemaks ülalpidamiskohustuse eesmärgiks on tagada abivajajale toimetulek, seejuures on kitsamalt täisealise õppiva lapse ülalpidamise eesmärgiks tagada võimalus keskenduda hariduse omandamisele. Kui alaealise lapse abivajadust eeldatakse ning õigus ülalpidamisele on õiguskorras tugevalt kaitstud, sõltub

⁶⁷ *Ibidem*, vnr 716. Sisuliseks seoses olevaks on peetud eelkõige samal erialal magistrikraadi omandamist bakalaureuseõppe järel. Vt lähemalt: Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr 65.

⁶⁸ Schwab, D. Gottwald, P. Lettmaier, S, vnr 273.; Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr 56.

⁶⁹ VMKo 30.08.2024, 2-23-6994/43.

⁷⁰ Kasutatakse ka mõisteid privilegeeritud täiskasvanu ja mitte-privilegeeritud täiskasvanu.

⁷¹ Wohlgemuth, G. Unterhalt des volljährigen Kindes, vnr 3209. – Eschenbruch, K. (jt) Der Unterhaltsprozess: Praxishandbuch des materiellen und prozessualen Unterhaltsrechts. Luchterhand, 2001. Vt ka: Kotz, C. G. Unterhalt für volljährige Kinder – Wie lange zahlen? Rechtsanwältin Kotz GbR, 2023. <https://www.ra-kotz.de/unterhalt-fuer-volljaehrige-kinder-wie-lange-zahlen.htm> (19.04.2026).

⁷² Götz, I. (2020) MAH FamR, § 7, vnr 7.

⁷³ Wohlgemuth, G., vnr 3209.

täisealise õppiva lapse õigus elatisele mitmetest teguritest – vanusest, tegelikust vajadusest ja vanema võimalustest. Täisealine õppiv laps on teovõimeline, kellelt võiks eeldada iseseisvust, teisalt õigustab õppimine jätkuvat ülalpidamiskohustust. Nii erineb täisealise õppiva lapse positsioon nii alaealise abivajaduse eeldusest kui täisealise eneseülalpidamise kohustusest.

1.2. Täisealise õppiva lapse ülalpidamisregulatsiooni kujunemine Eestis

Täisealise õppiva lapse õigust ülalpidamisele ja vajadust seda seaduse tasandil reguleerida saab põhjendada mitmete teguritega. Väliskirjanduses on leitud, et äsja täisealiseks saanud noortel on raske leida tasuvat tööd ning majanduslik iseseisvumine võtab aega.⁷⁴ Majanduslik iseseisvus ei kattu enamasti täielikult teovõimeliseks saamisega.⁷⁵ Leitud on, et noorte täiskasvanute staatus on kahetine, sest noored vanuses 18–25 on harva täiesti iseseisvad, kuid samas ei ole nad enam täielikult vanematest sõltuvad.⁷⁶ Neid kaalutlusi saab arvestada ka Eestis ülalpidamise reguleerimisel. Lisaks on Eestil huvi haritud elanikkonna järele.⁷⁷ Leitud on, et hariduse omandamist ei saa ette heita⁷⁸ ning ka sellel ajal on vaja eluvajadusi katta.

Alates 1969. aastast kehtinud Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeks sätestas vanemate kohustuse ülal pidada alaealisi lapsi ja abi vajavaid töövõimetuid täisealisi lapsi.⁷⁹ Täisealise õppiva lapse ülalpidamismõtte lisandus 1995. aasta perekonnaseaduses⁸⁰, mille § 60 lg 2 kohaselt, kui laps õpib põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses ja jätkab neis õppimist täisealiseks saamisel, on vanem kohustatud teda õppimise ajal ülal pidama. Elatis oli mõeldud toetamaks õpingute jätkamist.⁸¹ Ehkki eelnõu seletuskirjast ei nähtu, miks seadusesse täisealise õppiva lapse ülalpidamismõtte lisati, võib see autori arvates olla seotud eeskujuga teiste riikide, sh Saksamaa seadusandlusest, kus õppiva lapse ülalpidamiskohustus juba sätestatud oli.⁸²

⁷⁴ Winkler, S. O Uzdražavanju punoljente djece. – Zbornik Pravnog Fakulteta Sveucilista Rijeci, 35(2), 2014, lk-d 597, 599.

⁷⁵ Kraljic, S.; Juras, L. B., lk 413.

⁷⁶ Dey, I.; Morris, S. Parental Support for Young Adults in Europe. – Children and Youth Services Review, Vol 21. No. 11/12. Elsevier Science Ltd 1999, lk-d 917, 920.

⁷⁷ Parrest, N. (2020) PSK § 37/6.

⁷⁸ TMKo 14.08.2025, 2-25-1434/20, p 9.

⁷⁹ Eesti NSV abielu-ja perekonnakoodeks. Tallinn: Eesti Raamat 1969, lk 40.

⁸⁰ Perekonnaseadus. – RT I 1994, 75, 1326.

⁸¹ Odar, J. Ülalpidamiskohustused perekonnas. – Juridica 1995/1, lk 8.

⁸² Riigikogu VII koosseis. Seletuskiri perekonnaseaduse eelnõu (524 SE) kohta, lk 1. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b59d45ca-99ab-30d6-a812-ba0e42db8757/perekonnaseadus/> (11.04.2026).; Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr 1. – Coester, M. (toim.). J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Staudinger BGB – Buch 4: Familienrecht: §§ 1601-1615n (Unterhaltspflicht). Otto Schmidt/De Gruyter 2022.

Alates 2010. aastast kehtinud perekonnaseaduse⁸³ § 97 p 2 kohaselt oli ülalpidamist õigustatud saada laps, kes täisealiseks saanuna jätkab põhi- või keskkooli omandamist põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Seega lisandus täpsustatud ning tänaseni kehtiv vanusepiir ülalpidamismäärade regulatsiooni alles 2010. aastal.⁸⁴ Käesoleval ajal jaguneb Euroopas lähenemine ülalpidamise kestuse osas kaheks: üks osa riike on sidunud õppiva lapse ülalpidamise vanusepiiriga, teine osa täisealise lapse iseseisvaks saamisega. Lisaks Eestile on vanusepiir näiteks Iirimaa (23. eluaastani),⁸⁵ Leedus (24. eluaastani),⁸⁶ Rootsis (õpingute jätkamisel 21. eluaastani)⁸⁷ ja Sloveenias (26. eluaastani)⁸⁸. Vanusepiiriga ei ole nõue seotud näiteks Belgias⁸⁹ ja Prantsusmaal⁹⁰. Kuigi näiteks Poola ülalpidamisregulatsioon ei sõltu otseselt õppimisest, vaid lapse majanduslikust iseseisvusest, siis on vanusepiiri puudumist selgitatud peamise argumendina läbi hariduse, sest eelduslikult on laps võimeline end üleval pidama pärast hariduse omandamist.⁹¹

Eesti õiguskirjanduses ega perekonnaseaduse seletuskirjas ei ole põhjendatud, mis kaalutlustel lisati regulatsiooni 21-aastane vanusepiir. Sloveenias on põhjendatud 26-aastast vanusepiiri sellega, et täisealisel lapsel on vaja töö tegemiseks omandada vajalik kvalifikatsioon, mis võib olenevalt õppekavast võtta kolm või kuus aastat.⁹² Rootsis on sarnaselt Eestile vanusepiir 21 aastat, kuid eelduseks on hariduse omandamine alg-, põhi- või gümnaasiumiastmes.⁹³ Autori

⁸³ Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395.

⁸⁴ Riigikogu XI koosseis. Perekonnaseaduse eelnõu (543 SE) seletuskiri, lk 1. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcfd72f84e0/perekonnaseadus/> (11.04.2026)., mille kohaselt eelnõu sisu vastab täielikult perekonnaseaduse eelnõu 55 SE kolmanda lugemise tekstile, mistõttu leiab sisuküsimuste vastused perekonnaseaduse eelnõu 55 SE algtekstile lisatud seletuskirjast. Riigikogu XI koosseis. Perekonnaseaduse eelnõu (55 SE) seletuskiri, lk 30. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/982033c7-c2e1-2ce6-0479-ef2bf925488b/perekonnaseadus/> (11.04.2026).

⁸⁵ Shannon, G. Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Republic of Ireland. Law Society of Ireland, Dublin, 2002. Commission on European Family Law, lk 60. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Ireland-Divorce.pdf> (11.04.2026).

⁸⁶ Boele-Woelki, K.; Miles, J.; Scherpe, J. M. (toim). The Future of Family Property in Europe. Intersentia, 2011, lk 318.

⁸⁷ Jänterä-Jareborg, M. Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Sweden. University of Uppsala, 2002. Commission on European Family Law, lk 39. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-Divorce.pdf> (19.04.2026).

⁸⁸ Kraljic, S.; Juras, L. B., lk 413.

⁸⁹ Pintens, W. Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Belgium. Catholic University Leuven, 2002. Commission on European Family Law, lk-d 61-62. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Belgium-Divorce.pdf> (11.04.2026).

⁹⁰ Ferrand, F. Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. France. University of Lyon, 2002. Commission on European Family Law, lk 54. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Divorce.pdf> (11.04.2026).

⁹¹ Stepien-Sporek, A.; Ryznar, M. Child Support for Adult Children. Quinnipac Law Review. Volume 30, no. 2, 2012, lk-d 368-369.

⁹² Kraljic, S.; Juras, L. B., lk 413.

⁹³ Jänterä-Jareborg, M., lk-d 39-40.

hinnangul saab ka Eestis siduda sätestatud 21-aastast vanusepiiri keskhariduse omandamise eaga, arvestades, et vanusepiiri lisandumisel oli seadus jäigem, nähes ette õiguse ülalpidamisele üksnes õpingute jätkamisel ning jättes nõude alusena välja kõrghariduse omandamise.

2015. aastal muudeti sätte sõnastust veelgi, täpsustades, et mitte üksnes õpinguid jätkates, vaid haridust omandades ning lisati võimalus saada elatist ka kõrgharidusõppes õppimise korral. Seadusemuudatuse eesmärgiks oli tagada kuni 21-aastaste laste võrdne võimalus nõuda vanemalt elatist, kuna varasemas (2010.a) sõnastuses kohtles seadus ebavõrdselt õppivaid lapsi olenevalt sellest, mis haridust nad omandavad. Seejuures täpsustab seletuskiri, et kuna ülalpidamise nõudmise alus on vajaduspõhine, ei tohiks olla määrav see, kaugele on laps hariduse omandamisel jõudnud. Muudatusega jäeti välja hariduse omandamise jätkamine kui tingimus, välistamaks ebavõrdsus olukorras, kus mõned lapsed täisealiseks saamisel ei õppinud, kuid asusid õppima enne 21. eluaastat.⁹⁴

Seega on täisealise õppiva lapse ülalpidamisregulatsioon täpsustunud Eestis järk-järgult, võrdsustades erinevad haridustasemed ning võimaldades ka õpingute katkestamise järgselt, õpinguid uuesti alustades, saada elatist. Kehtivat 21-aastast vanusepiiri saab siduda eelkõige keskhariduse omandamise eaga, mis väljendab autori arvates seadusandja soovi pidada õppimisest tulenevat abivajadust ajutiseks ja prognoositavaks perioodiks. Võrreldes teiste Euroopa riikide regulatsioonidega ei pruugi see aga arvestada tegeliku iseseisvumisega.

1.3. Hariduse omandamine kui elatisnõude eeldus

1.3.1. Õppevorm ja õppekoormus

Selleks, et mõista täisealise õppiva lapse võimalust ülalpidamist saada, tuleb välja selgitada, millised on täisealise lapse ülalpidamisnõude eeldused PKS § 97 p 2 mõttes ja kuidas neid sisustada. Riigikohus on PKS § 97 p 2 eelmise redaktsiooni kohta leidnud, et täisealise, kuni 21-aastase õppiva lapse ülalpidamisnõude rahuldamiseks peab esiteks ülalpidamist nõudev laps õppima põhikoolis, gümnaasiumis või kutseõppeasutuses ning teiseks saama õppimise ajal täisealiseks.⁹⁵ Pärast PKS § 97 p 2 sõnastuse muutumist ei ole Riigikohus nõude eelduseid uuesti välja toonud. Üldiselt võiks olla põhjendatud samade eelduste rakendamine ka kehtiva regulatsiooni kohaldamisel.⁹⁶ Samas, arvestades sätte muutust, tuleb praegu esimese eelduse juures arvestada ka kõrgharidusega ning teise eelduse puhul ei ole enam määrav, millal isik

⁹⁴ Riigikogu XII koosseis. Seletuskiri täitemenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (803 SE) juurde, lk 18. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6e9fb22e-69d1-449d-93a1-40fe2415c1a4/> (11.04.2026).

⁹⁵ RKTKm 07.03.2014, 3-2-1-192-13, p 10.

⁹⁶ TlnRnKo 04.04.2025, 2-24-6050/30, p 10.

täisealiseks sai, vaid oluline on, et ta oleks noorem kui 21-aastane. Esimese astme kohtud on mitmetes lahendites sõnastanud täisealise õppiva lapse elatisnõude eelduseid aga laiemalt: „kostja on hageja esimese astme üleneja sugulane ehk lapsevanem; hageja omandab põhi-, kesk- või kõrgharidust või õpib kutseõppe tasemeõppes; hageja ei ole üle 21-aastane; hageja ei suuda või ei saa end ise üleval pidada; kostja rikub ülalpidamiskohustust, s.t ei anna hagejale ülalpidamist või annab seda ebapiisavalt.“⁹⁷

Nagu perekonnaseaduse 8. peatükk sätestab, on PKS § 97 p 2 näol tegemist põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustusega. Seega on elatishagi rahuldamise tingimuseks poolte vahel olev põlvnemissuhe, mis on tehtud kindlaks seaduses sätestatud viisil (PKS §-d 82-95, § 161).⁹⁸ Täisealine õppiv laps peab näitama, et põlvneb kohustatud isikust, kelle vastu ta nõude esitab. Lisaks on ülalpidamislõuude eelduseks kohustuse rikkumine, mis seisneb selles, et vanem kas ei anna elatist, annab seda ebapiisavalt või ebaregulaarselt.⁹⁹ Analüüsitud kohtupraktikas põlvnemine ja kohustuse rikkumine reeglina vaidluse all ei ole, mistõttu magistrirõõ piiratud mahust tulenevalt autor nende eelduste sisustamist pikemalt ei analüüsi.

PKS § 97 p 2 kohaldamiseks tuleb tuvastada, et täisealine laps omandab põhi-¹⁰⁰, kesk-¹⁰¹ või kõrgharidust¹⁰² või õpib kutseõppe tasemeõppes.¹⁰³ Eesti haridussüsteemis eristatakse statsionaarset ja mittestatsionaarset õpet¹⁰⁴ ning erinevaid kõrgkoolide õppevorme (tsükliõpe, õhtune õpe, avatud ülikool jt), kus on kas täis- või osakoormusega õpe.¹⁰⁵ PKS § 97 p 2 loetleb küll haridustasemed, kuid ei täpsusta, kas arvesse tuleb võtta hariduse omandamise vormi ja koormust, või vastab eeldusele igasugune hariduse omandamine. Küsimust on peetud vajalikuks reguleerida teistes õigussüsteemides, näiteks Leedus, kus täisealise õppiva lapse ülalpidamislõuude eeldus on, et laps peab õppima päevases õppes,¹⁰⁶ ja Iirimaa täiskoormusega õppes,¹⁰⁷ sidudes õppimise viisi ja koormuse otseselt vanema ülalpidamiskohustuse

⁹⁷ HMKo 14.04.2022, 2-21-5456/34, p 12.; Samaselt on eeldused välja toodud ka HMKo 14.12.2021, 2-21-5354/60, p 16.; HMKo 04.03.2021, 2-20-4962/22, p 14.

⁹⁸ RKTkm 15.06.2023, 2-22-7773, p 10.

⁹⁹ Vt nt RKTko 12.12.2007, 3-2-1-119-07, p 13.; RKTko 23.04.2004, 3-2-1-57-04, p-d 9 ja 10.

¹⁰⁰ Põhiharidus on Eestis kohustuslik üldharidusmiinimum, mis kestab 9. klassini. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS) § 2 lg 1. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. – RT I, 07.01.2026, 12.

¹⁰¹ Keskhariidus põhineb põhihariidusel ja jaguneb üldkeskhariiduseks ja kutsehariiduseks (HaS § 16 lg 1).

¹⁰² Kõrghariidus on kolmeastmeline ja hõlmab rakenduskõrghariidust, bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõpet. Kõrghariiduseadus (KHAS) § 3 lg 1 p-d 1-3. Kõrghariiduseadus. – RT I, 12.07.2025, 16.

¹⁰³ Kutseõppe tasemeõpe on õpe, mille käigus omandatakse kindlale kvalifikatsioonitasemele vastav kvalifikatsioon. Kutseõppeasutuse seadus (KutÕS) § 23 lg 2 p 1. Kutseõppeasutuse seadus. – RT I, 23.12.2024, 3.

¹⁰⁴ Vt ka PGS § 22.

¹⁰⁵ Õppimine. Kõrghariidus. Kõrghariidus ja teadus. Haridus- ja Teadusministeerium, 2025. <https://www.hm.ee/korghariidus-ja-teadus/korghariidus/oppimine#oppekoormus-ja-vorm> (12.04.2026).

¹⁰⁶ Boele-Woelki, K.; Miles, J.; Scherpe, J. M. (toim). (2011), lk 318.

¹⁰⁷ Shannon, G., k 60.

olemasoluga. Samuti jätab Eesti seadusandlus lahtiseks, kas lähtuda tuleb tegelikust õppimisest või piisab koolinimekirjas olemisest, arvestades, et õpilase staatus võib püsida ka olukorras, kus tegelikku õppetööd ei toimu. Küsimus on, kuidas sisustatakse PKS § 97 p 2 mõttes hariduse omandamist. Vastuse leidmiseks püstitab autor alaküsimuse, kas hariduse omandamine PKS § 97 p 2 mõttes tähendab üksnes statsionaarses õppevormis ja täiskoormusega õppimist või hõlmab see ka teisi õppevorme ja koormust.

Riigikohus on sedastanud, et hariduse omandamine PKS § 97 p 2 tähenduses hõlmab võimetele ja kalduvustele vastava hariduse omandamist nii Eestis kui välismaal.¹⁰⁸ Järelikult ei piirdu ülalpidamisinõue üksnes Eestis kehtivate õppevormidega. Analüüsitud madalama astme kohtupraktikas on ülalpidamisinõude alusena levinuim õppevorm statsionaarne täiskoormusega õpe, mille puhul puudub üldjuhul vaidlus, kas tegemist on ülalpidamiskohustuse alusega.¹⁰⁹ Üheselt selge ei ole lähenemine teiste õppevormide ja õppekoormuste korral. Ringkonnakohus on selgitanud mittestatsionaarses õppes õppiva lapse ülalpidamisinõuet analüüsides, et PKS § 97 p 2 järgi on vanemal täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustus sõltumata sellest, millises õppevormis laps õpib, sest õpingute tõttu ei saa nõuda sissetuleku hankimiseks töö tegemist.¹¹⁰ Maakohus on leidnud, et õigus elatisele on hariduse omandamise tõttu ka siis, kui täiskasvanute gümnaasiumi õppetöö toimub kolmel päeval nädalas.¹¹¹ Samuti on kahel päeval nädalas toimuva õppetöö puhul kohus möönnud, et esikohal on õpingud, mitte sissetuleku teenimine ja mõistnud vanematelt välja osalise ülalpidamise.¹¹²

Teisalt on leitud, et mittestatsionaarses õppes, kus õppetöö toimub vaid kahel päeval nädalas, puudub õigus elatist saada, sest lapsel on kohustus ja võimalus hankida endale ise sissetulekut.¹¹³ Samuti ei mõistnud kohus välja elatist kaugõppes õppivale täisealisele lapsele, sest paralleelselt õpingutega teenitava sissetuleku arvelt saab end õpilane ise üleval pidada.¹¹⁴ See tähendab aga, et määravaks peetakse seda, kas õpingud piiravad võimalust tööl käia. Eeltoodust teeb autor üldise järelduse, et ülalpidamisinõude lahendamisel vaadatakse küll õppevormi ja õppekoormust (õpingute intensiivsust), kuid erinevates õppevormides ja -koormusel õppimine ei mõjuta niivõrd nõudeõigust, kuivõrd nõude ulatust, sest elatisinõude rahuldamata jätmise põhjenduseks ei ole toodud mitte PKS § 97 p-le 2 mittevastava hariduse

¹⁰⁸ RKTko 30.04.2024, 2-21-6015, p 11.

¹⁰⁹ Vt nt VMko 21.05.2020, 2-19-13783/60; VMko 02.05.2023, 2-22-18690/17, p 10.

¹¹⁰ TlnRnko 13.09.2018, 2-17-7798/57, p 8. Samast käsitlusest täiskasvanute gümnaasiumi puhul on lähtutud ka VMK 21.04.2020, 2-20-3117/7, p 9.

¹¹¹ TMko 03.07.2020, 2-20-333/23, p 10.

¹¹² VMko 10.03.2020, 2-18-15390/24, p 17.

¹¹³ PMko 28.01.2019, 2-18-8669/19, p 3.

¹¹⁴ TMko 04.08.2023, 2-22-16861/38, p 8.

omandamine, vaid võimalus (ja kohustus) teenida ise sissetulekut. See, mis ulatuses tuleb õppival täisealisel lapsel end üleval pidada, puudutab aga küsimust abivajadusest (vt peatükid 1.5. ja 2.2.). Seega hõlmab PKS § 97 p-s 2 sätestatud põhi-, kesk- või kõrghariduse omandamise või kutseõppe tasemeõppes õppimise eeldus hariduse omandamise vorme laiemalt kui üksnes statsionaarne täiskoormusega õpe. Kuigi ringkonnakohus on leidnud, et PKS § 97 p 2 alusel elatise väljamõistmiseks ei pea tuvastama õppekoormust ja õppimisele kuluvat aega,¹¹⁵ nähtub eeltoodust, et tegelikkuses pööratakse sellele kohtupraktikas tähelepanu. Autori hinnangul tuleb PKS § 97 p 2 alusel esitatud ülalpidamisnõuet lahendades eristada hariduse omandamisest kui nõude eeldusest õppija abivajaduse ulatust, sest üldjuhul ei välista hariduse omandamise vorm ja koormus PKS § 97 p 2 tähenduses nõudeõigust.

Võrdlusena saab Saksamaal mõista ülalpidamise aluseks oleva hariduse omandamisena eelkõige üldhariduse omandamist, aga ka elukutse omandamiseks vajalikku haridust (kutseõpe, ülikooliõpingud).¹¹⁶ Seejuures ei ole piisav igasugune koolitus, näiteks keelte- või tehnikakoolis õppimine.¹¹⁷ Saksa kohtupraktikas on jaatatud, et hariduse omandamine võib toimuda nii õhtuses kui päevases õppes,¹¹⁸ olles paindlik. Samas üldhariduse omandamise osas lähtutakse Saksamaal põhimõttest, et koolikohustus peab kas täielikult või vähemalt valdavalt hõivama lapse aja, arvestades ajaliseks piiriks vähemalt 20 tundi nädalas.¹¹⁹ Ehkki õppekoormust kutseõppe või kõrghariduse puhul autorile teadaolevalt üheselt määratletud ei ole, saab autori hinnangul lähtuda ka teiste kvalifikatsioonide puhul samast põhimõttest, et õppimine peab hõivama valdava osa täisealise lapse ajast. Samale tulemusele viitab ka kohtupraktikas sedastatu, mille kohaselt ei ole isik üldjuhul ülalpidamist vajav täisealine õppija, kui ta töötab nädalas üle 20 tunni¹²⁰ ehk valdava aja.

Kuivõrd PS § 27 lg-s 5 sätestatud kohustus riivab kohustuse kandja põhiõigusi, on soovitatud seda tõlgendada kitsalt. Seetõttu tuleb pereliikme eest hoolitsemiskohustust seaduse tasandil reguleerides arvestada, et see ei riivaks kohustatud isiku põhiõigusi ülemääraselt.¹²¹ Eeltoodust nähtub, et kehtiv PKS § 97 p 2 sõnastus võimaldab hariduse omandamise eelduse osas laia tõlgendust. Autorile teadaolevalt ei ole seni Eestis lahendit, kus nõude alusena oleks tuginetud

¹¹⁵ TrtRnKo 29.02.2024, 2-22-4878/34, p 12.

¹¹⁶ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr-d 51, 54.

¹¹⁷ Wohlgemuth, G., vnr 3209.

¹¹⁸ OLG Naumburg, Urteil vom 09.05.2006 - 3 UF 170/05.

¹¹⁹ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr 54.; BGH, Urteil vom 10. Mai 2001 – XII ZR 108/99, p-d 15, 17. Vt ka: Langeheine, J. MüKoBGB § 1603, vnr 159. – Säcker, F. J. jt (toim). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Buch 4: Familienrecht. 9. Aufl. München: C. H. Beck 2024.

¹²⁰ KG Berlin, Beschluss vom 27. Januar 2014 – 17 WF 12/14.

¹²¹ Vt ka Jaanimägi, K.; Oja, L. (2017) PSK § 27/46.

väga marginaalse koormusega õppele, näiteks eksternõppes kõrghariduse omandamisele. See oleks aga autori hinnangul vanemat ebamõistlikult koormav, sest eksternõppes on õppekoormus väiksem kui osakoormusega õppes ning õpe võib seisneda üksnes mõne eksami sooritamises (KHaS § 14 lg 6). Nõnda ei peaks tulenevalt Saksa õiguse eeskujust pidama ka Eestis elatisnõude aluseks väga väikese koormusega õppimist.

Eeltoodust järeldub, et Eesti õiguses õppevorm või õppekoormus PKS § 97 p 2 tähenduses nõudeõigust oluliselt ei mõjuta. Kuna täisealise õppiva lapse ülalpidamise eesmärk on võimaldada noorel keskenduda õpingutele, mis tavapäraselt takistab täiskoormusega töötamist, vastavad nõude eeldusele ka muud, mittestatsionaarsed ja osakoormusega õppevormid. Praktikas võivad aga nii õppevorm kui -koormus mõjutada nõude ulatust, sest täisealisel võib olla väiksema õppekoormuse kõrvalt võimalik end ka ise osaliselt üleval pidada.

1.3.2. Tegelik õppetöös osalemine

Küsimus on, kas hariduse omandamise sisustamisel PKS § 97 p 2 tähenduses on määrav tegelik õppetöös osalemine või piisab koolinimekirjas olemisest. Seadusandja ega Riigikohus ei ole õppetööst tekkivate pauside temaatikat varasemalt käsitlenud, ent madalama astme kohtupraktikas tõusetub see küsimus pea kõigi täisealise õppiva lapse elatisnõuete puhul.

Esiteks ei ole kohtupraktikas üksmeelt küsimuses, kas suvisel koolivaheajal on täisealisel õppival lapsel õigus saada elatist. Mitmel korral on kohtud leidnud, et kuna suvekuudel koolis õppetööd ei toimu, saab täisealine käia tööl ja teenida endale ülalpidamist ise ning seega puudub sel perioodil õigus saada vanemalt ülalpidamist.¹²² Samadel kaalutlustel on arvutanud kohtud tagasiulatuva elatise väljamõistmisel maha suveperioodi ülalpidamise summa.¹²³ Samuti on vähendatud elatist eeldusel, et laps saab vähemalt ühe kuu vajaduste ulatuses suvevaheajal sissetulekut teenida.¹²⁴ Teiste vaheaegade korral õigust elatisele välistatud või vähendatud pole.

Vastupidiselt ülaltoodule, on ka korduvalt leitud, et kuna seadusandja ei ole elatise maksmist pannud sõltuma koolivaheaegadest ega muudest võimalikest õpingute vabadest perioodidest, siis puudub alus välistada elatise maksmine suveperioodil.¹²⁵ Lisaks on tuginetud asjaolule, et PGS § 24 lg 1 kohaselt kestab õppeaasta 1. septembrist järgmise aasta 31. augustini, hõlmates

¹²² Vt nt HMKo 29.11.2023, 2-23-11445/5, p 4.; VMKo 10.03.2020, 2-18-15390/24, p 17.; TlnRnKo 04.04.2025, 2-22-13891/51, p 20.

¹²³ HMKo 16.02.2024, 2-22-11104/36, p 7.

¹²⁴ HMKo 29.09.2023, 2-22-14516/13, p 8. HMKo 17.05.2024, 2-22-8046/30, p 9; TlnRnKo 09.02.2024, 2-22-7236/51, p 75.

¹²⁵ TrtRnKo 07.09.2021, 2-20-3749/47, p 12.; VMKo 31.03.2025, 2-24-12743/18, p 10.; TlnRnKo 04.04.2025, 2-24-6050/30, p-d 15-15.1.

suveperioodi.¹²⁶ See võimaldab õppival lapsel saada ülalpidamist ka vaheajal, mil tegelikku õppetööd ei toimu. Eeltoodut kinnitab ka PGS § 24 lg 2, mille kohaselt koosneb õppeaasta õppeveeranditest ja koolivaheaegadest, millest viimase kogukestus on lg 7 kohaselt vähemalt 12 nädalat. Võrdlusena saab välja tuua sarnase lähenemise Saksa õiguses. Kuigi üldjuhul ei ole Saksamaal õigust õppimisest tehtud pauside ajal elatist saada,¹²⁷ siis kooli- või semestrivaheaegu ei saa samastada teiste õppimisest tehtud pausidega.¹²⁸ Saksa õiguskirjanduse kohaselt on vaheajad mõeldud lisaks puhkamisele teadmiste kordamiseks ja koolitööde ettevalmistamiseks, mistõttu ei oodata õpilastelt sissetuleku teenimist koolivaheaegadel.¹²⁹ Seega ei saa hariduse omandamise sisustamisel lähtuda üksnes tegelikust õppetöös osalemisest. Autor pooldab seisukohta, et kuivõrd suvevaheaeg on seadusjärgne õppeaasta osa, siis ainuüksi asjaolu, et tegelikku õppetööd ei toimu, ei tähenda, et sel perioodil puudub õigus elatist saada. Isegi kui leida, et täisealisel on võimalik suvel endale ise sissetulekut teenida, ei tähenda see, et saadava töötasu eest on võimalik katta kõik vajadused, mistõttu vajadus elatise järele puuduks. Kohtupraktikas on leitud, et 18-aastase puhul ei saa eeldada suveks tasuva töökoha leidmist.¹³⁰ Seega tuleb käsitleda ka suvevaheaega ülalpidamisinõude alusena PKS § 97 p 2 tähenduses.

Ka akadeemilise puhkuse korral jääb õpilane koolinimekirja, kuid faktiliselt ei õpi. Kohus on seda küsimust arutanud autorile teadaolevalt vaid korra ja jõudnud järeldusele, et kuigi akadeemilisel puhkusel viibimine ei tähenda koolinimekirjast väljaarvamist, ei tegele laps sellel ajal õppimisega, mistõttu ei ole ka õigust saada elatist.¹³¹ Analoogia korras toetab seisukohta elatisabi regulatsioon, mis on otseselt seotud elatise regulatsiooniga (perehüvitiste seadus¹³² (PHS) § 47). Nimelt katkestatakse elatisabi maksmine akadeemilise puhkuse ajaks (PHS § 12 lg 7 ja § 3 lg 2), sest elatisabi maksmine kui aktiivsete õpingute toetamise eesmärk ei ole täidetud.¹³³ Nii ei ole elatise saamine põhjendatud kõikide õpivabade perioodide ajal. Erinevalt vaheajast, ei ole akadeemiline puhkus osa õppeaastast, vaid reeglina õpilasest sõltuv valik õpingud ajutiselt katkestada. Järelikult ei ole elatisinõude aluseks alati tegelik õppimine või

¹²⁶ TrtRnKo 07.09.2021, 2-20-3749/47, p 12.; Autor märgib, et kutsehariduses kestab õppeaasta 1. septembrist järgmise aasta 31. augustini ning hõlmab vähemalt kaheksa nädalat vaheaega (KutÕS § 27 lg-d 1 ja 2). Samuti on kõrghariduse omandamisel õppeaasta pikkus 12 kuud, millest 10 õppekuud (KHaS § 4 lg 2).

¹²⁷ Kotz, C. G. (2023).

¹²⁸ Wohlgemuth, G., vnr 3248.

¹²⁹ *Ibidem*, vnr 3273.

¹³⁰ HMKo 31.10.2017, 2-17-7973/20.

¹³¹ VMKo 29.10.2021, 2-21-8162/32, p-d 24-25.

¹³² Perehüvitiste seadus – RT I, 08.04.2025, 2.

¹³³ Riigikogu XV koosseis. Perehüvitiste seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (547 SE) seletuskiri, lk-d 6 ja 10. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ed0df12a-7605-4d1f-9085-2cd88b1c8e9f/perehuvitiste-seaduse-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus/> (12.04.2026).

koolinimekirjas olemine, vaid õigus elatisele on ka juhul, kui õppetööst tekib õppekorralduslikult ettenähtud (kohustuslik) paus.

Gümnaasiumiõpingutele järgnev kõrghariduse omandamine on samuti PKS § 97 p 2 eeldustele vastava hariduse omandamine. Seega tõusetub küsimus, kas täisealisel lapsel on õigus saada ülalpidamist ühe haridustaseme lõpetamisele ja järgmises õpingute alustamise vahele jääva perioodi eest ehk alaküsimus seisneb selles, kas õpingutevahelist perioodi saab käsitleda hariduse omandamisena PKS § 97 p 2 mõttes.

Analüüsitud kohtupraktikas lähtutakse valdavalt asjaolust, et kui õpilane veel kõrgkooli astunud ei ole, siis ei ole teada, kas ta jätkab õpinguid, mistõttu ülalpidamismõue õpingutevahelise perioodi eest jääb rahuldamata PKS § 97 p 2 mõttes hariduse omandamise kui eelduse puudumise tõttu.¹³⁴ Leitud on, et isegi kui kõrghariduse omandamise plaan on kindel, ei saa sisseastumiseks ettevalmistumist pidada hariduse omandamiseks.¹³⁵ Siiski on ühes lahendis kohus leidnud, et PKS § 97 p 2 sõnastusest tulenevalt tuleb mõista elatis välja õpingute jätkamiseni, vaatamata sellele, et kostja (vanema) hinnangul oleks pidanud mõistma elatise välja gümnaasiumi lõpuni.¹³⁶ Samas asjas rõhutati, et kui hageja lõpetab gümnaasiumiõpingud, kuid ei jätka õpinguid kõrgkoolis, ei ole tal õigust elatist nõuda.¹³⁷ Seega laiendati ülalpidamiskohustust ka õpingutevahelisele perioodile. Autori arvates on mõnel juhul jäänud kohtud sellise olukorra tekkimise ka tähelepanuta. Näiteks on mõistetud välja igakuine elatis kuni hageja omandab põhi-, kesk- või kõrgharidust või õpib kutseõppe tasemeõppes, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni, kusjuures tõi gümnaasiumis õppiv hageja nõudes selgelt välja, et plaanib asuda õppima ülikooli.¹³⁸ Seega hõlmab eeltoodud resolutsiooni sõnastus ka suveperioodi gümnaasiumiõpingute järel. Autori hinnangul ei ole aga õpingutevahelisel aja eest elatismõude rahuldamine kooskõlas õpingute toetamise eesmärgiga, sest kohus teeb otsuse oletuslikult – teada ei ole, kas täisealine laps kooli lõpetamise järel õpinguid jätkab või mitte.

Erinevalt Eestist, on Saksa kohtupraktikas leitud, et keskkooli lõpetamise ja ülikooliõpingute vahele jääva perioodi eest on õigus saada ülalpidamist ning sellel perioodil puudub üldjuhul töötamiskohustus.¹³⁹ Mõistlikuks on peetud kolmekuulist nn taastumisperioodi keskkooli

¹³⁴ Vt nt HMKo 20.06.2025, 2-24-19382/8, p 7.; HMKo 11.09.2024, 2-24-9924/8, p 12.; TlnRnKo 20.01.2025, 2-24-9924/11, p-d 3.1, 9.2.

¹³⁵ HMKo 20.04.2020, 2-18-4906/23.

¹³⁶ HMKo 02.07.2021, 2-21-3371/11, p 24.

¹³⁷ *Ibidem*, p 24.

¹³⁸ HMKo 28.05.2020, 2-20-1880/23, p 1.

¹³⁹ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr 93. Vt ka OLG Hamm, Urteil vom 21. Dezember 2005 – 11 UF 218/05.

lõpetamise järel.¹⁴⁰ Lisaks on Saksa õiguses põhjendatud ülalpidamist saada kahe- kuni kolmekuulisel perioodil pärast õpingute lõpetamist ka siis, kui täisealine laps õpinguid ei jätka.¹⁴¹ Kuigi ligikaudu sama periood võib jääda ka Eestis kahe haridustaseme vahele, ei ole autori hinnangul põhjendatud selles küsimuses Saksa õiguse analoogia kohaldamine. Saksa õiguse laiem käsitus seob ülalpidamismõnede üldiselt hariduse omandamisega, samas kui PKS § 97 p 2 konkreetse haridustasemega. Seega on PKS § 97 p 2 sõnastusega kooskõlas kohtupraktika, mis ei anna alust ülalpidamise maksmiseks õpingutevahelisel ajal.

Kokkuvõtlikult hõlmab PKS § 97 p 2 tähenduses hariduse omandamine ka perioode, mil tegelikku õppetööd ei toimu. Õigus saada ülalpidamist on ka suvevaheajal, mis on seadusjärgne õppeaasta osa, kuid mitte akadeemilise puhkuse ajal, mil õpingud on katkestanud õpilase vaba valik või muu temast sõltuv asjaolu. Eri haridustasemete õpingute vahele jääv periood ei ole PKS § 97 p 2 mõttes hariduse omandamine, kui õpingute jätkumine ei ole kindel.

1.4. Elatisnõude vanusepiir

PKS § 97 p 2 kohaselt on õigus ülalpidamisele mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Peatüki põhiküsimus on, kuidas sisustatakse PKS § 97 p 2 mõttes vanusepiiri „mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni“ ning kas selline vanusepiir on põhjendatud.

Esimene alaküsimus on, millal saab alguse täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustus. Alaealise lapse ülalpidamiskohustus lõpeb lapse täisealiseks saamisel. Võimalust, et alaealise lapse elatisnõude võiks rahuldada ka pikemaks ajaks kui täisealiseks saamiseni, ka näiteks gümnaasiumi lõpetamiseni, ei ole õigusteoorias välistatud. K. Paal on toonud näitena olukorra, kus laps õpib juba alaealisena PKS § 97 p-s 2 nimetatud haridusasutuses ning jätkab seal õpinguid täisealiseks saades.¹⁴² Riigikohus on aga juba varasemalt pidanud vajalikuks välja tuua, et kohus ei või alaealise lapse kasuks mõista elatist välja kauemaks kui täisealiseks saamiseni. Põhjendades seda ühest küljest nõude aluseks olevate asjaolude erinevusega ja teisalt täisealise lapse võimalusega otsustada, kas esitada ülalpidamismõnede vanema vastu või mitte.¹⁴³ Alaealise lapse nimel esitab hagi tema seaduslik esindaja (üldiselt teine vanem), täisealine laps esitab aga oma ülalpidamismõnede ise.¹⁴⁴ Ehkki Riigikohus tõi jätkuva

¹⁴⁰ Heiß, B.; Heiß, H. 3. Kapitel Bedarf. Bedürftigkeit. Leistungsfähigkeit. Einzelprobleme., vnr 312. – Born, W. Born Unterhaltsrecht. Ein Handbuch für die Praxis. 67. Aufl. C.H.Beck 2025.

¹⁴¹ Langeheine, J. MüKoBGB § 1602, vnr 14.

¹⁴² Paal, K. Tsiviilkohtumenetluse seadustik II VI-X osa (§-d 306-474). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017. §369/3.7.2 p-d a)-b).

¹⁴³ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 13.

¹⁴⁴ Paal, K. §369/3.7.2 p b).

ülalpidamismõnede temaatika välja ühtse kohtupraktika kujundamiseks,¹⁴⁵ on maakohtud teinud aeg-ajalt lahendeid, kus Riigikohtu suunist eiratakse ja ülalpidamine mõistetakse alaealise lapse kasuks välja mitte täisealiseks saamiseni, vaid PKS § 97 p 2 mõttes hariduse omandamiseni, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni.¹⁴⁶

Mõistes alaealisele elatise kauem kui 18-aastaseks saamiseni, tekib autori hinnangul olukord, kus täisealine ei saa teostada oma menetluslikke õigusi. Veelgi enam, täisealise õppiva lapse võimalus ülalpidamist nõuda, ei tähenda, et tal oleks kohustus seda teha. Nimelt on PS §-s 15 ettenähtud kaebeõigus dispositiivne ja ei pane kohustust kohtusse pöörduda, kui isik seda ei soovi.¹⁴⁷ Seda toetab ka põhimõte, mille kohaselt ei ole põhjendatud mõista vanemalt ülalpidamist välja üksnes sellepärast, et isikul on nõudeõigus.¹⁴⁸ Täisealise iseseisev võimalus otsustada, kas ja millises ulatuses esitada elatisnõue, on autori hinnangul põhjus, miks ei ole õigustatud elatise mõistmine alaealisele kauemaks kui täisealiseks saamiseni. Üldine seisukoht on, et elatise maksmine ei hõlma tervet 21. eluaastat, vaid lõpeb päeval, mil laps saab 21-aastaseks, mis tuleneb ka PKS § 97 p-i 2 sõnastusest, mis viitab otseselt 21-aastaseks saamisele. Eeltoodut kokku võttes nähtub seega, et elatist on õigustatud saada 18–20 aastased haridust omandavad lapsed ning PKS § 97 p 2 alusel ei saa elatist mõista välja alaealisele lapsele.

PKS § 97 p 2 seob ülalpidamise kestuse nii hariduse omandamisega kui vanusepiiriga. Sellest tõusetub teine alaküsimus, kas vanusepiiri tuleks tõlgendada nii, et õigus ülalpidamisele on kuni 21-aastaseks saamiseni või ühe haridustaseme lõpetamiseni. Riigikohus on õigeks pidanud otsust, mille kohaselt tuleb elatist tasuda ajani, mil hageja lõpetab kõrghariduse omandamise, kuid mitte kauem kui hageja 21-aastaseks saamiseni.¹⁴⁹ See on ka valdav lähenemine, st elatis mõistetakse ühe haridustaseme lõpetamiseni, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni.¹⁵⁰ Praktikast on märgitud ka resolutsiooni, et ülalpidamisõigus on kuni 21-aastaseks saamiseni, sidumata seda õpingute lõpetamisega.¹⁵¹ Autori hinnangul ei ole see täpne ja põhjendatud, sest PKS § 97 p 2 seab ülalpidamismõnede peamiseks tingimuseks hariduse omandamise.

On ka lahendeid, kus elatist ei ole üldse vanusega piiratud, vaid elatis mõistetakse välja õpingute lõppemiseni, märkides ka eeldusliku lõpetamise kuupäeva.¹⁵² Seejuures on selgitatud,

¹⁴⁵ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 13.

¹⁴⁶ Ringkonnakohtud on selles osas otsuseid tühistanud. Vt nt TrtRnKo 05.04.2019, 2-18-11733/23, p 7; TlnRnKo 29.04.2016, 2-15-14716/28, p 21.

¹⁴⁷ Pilving, I. (2020) PSK § 15/6.

¹⁴⁸ PMKo 20.02.2017, 2-16-16555, p 10.

¹⁴⁹ RKTko 30.04.2024, 2-21-6015, p-d 3 ja 11.

¹⁵⁰ Vt nt TMKo 19.12.2024, 2-24-7783/19; HMKo 29.03.2024, 2-22-18589/14.

¹⁵¹ Vt nt PMKo 13.06.2016, 2-16-3191/12.

¹⁵² HMKo 02.07.2020, 2-19-15926/39; HMKo 07.04.2021, 2-21-2213/8.

et ülalpidamise mõistmine 21-aastaseks saamiseni pole põhjendatud, kuna puudub teave, kas hageja jätkab õpinguid peale keskkooli lõpetamist.¹⁵³ Autori hinnangul ei ole aga üldjuhul õige siduda ülalpidamiskohustust üksnes kooli lõpetamisega, eelkõige olukorras, kus laps saab enne õpingute lõpetamist 21-aastaseks. Nii tekiks olukord, kus ebatäpse kohtuotsuse resolutsiooni kohaselt on vanemal kohustus ülal pidada last õpingute lõpuni, isegi kui laps on juba 21-aastane. Ka lõpetamise aja märkimine ei ole autori hinnangul põhjendatud, sest mitte igal juhul ei ole teada lõpetamise aeg. Samuti võib õppetöö kesta kauem kui nominaalaeg. Ühes lahendis on kohus asunud eelnevast veelgi enam erinevale seisukohale, mõistes välja ülalpidamise kuni õpingute jätkamiseni, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni.¹⁵⁴ Kuivõrd eelnevalt on leitud, et hariduse omandamine PKS § 97 p 2 tähenduses ei hõlma reeglina kahe hariduse omandamise vahele jäävat aega (vt ptk 1.3.2.), siis ei ole põhjendatud ka ülalpidamiskohustuse mõistmine õpingute jätkamiseks. Seega on õige ja PKS § 97 p 2 eesmärgiga kooskõlas mõista elatis täisealise õppiva lapse kasuks kuni konkreetse haridustaseme lõpuni, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Kui ülalpidamist saama õigustatud isik jätkab alla 21-aastaselt õpinguid, siis tal on võimalik esitada uus elatisnõue, mida kinnitab ka kohtupraktika.¹⁵⁵

Kolmas alaküsimus on, kas kehtiv 21-aastane vanusepiir on põhjendatud. Vanusepiiri sätestamine PKS § 97 p 2 mõttes nõude eeldusena on toonud kaasa olukorra, kus 21-aastaselt või vanemal õppival lapsel ei ole võimalik oma vanematelt seadusjärgset ülalpidamist saada. Praktikas on keeldutud hagi menetlusse võtmisest kui nõude esitaja oli 21-aastane.¹⁵⁶ Ka ei ole kohtupraktika kohaselt 21-aastaselt või vanemal haridust omandaval lapsel võimalik ülalpidamist saada PKS § 97 p 3 alusel. Kohtud on põhjendanud seda asjaoluga, et õpingutele keskendumine ei ole PKS § 97 p 3 mõistes aluseks sellele, et isik ei saaks endale ise sissetulekut teenida.¹⁵⁷ PKS § 97 p-i 3 sisustatakse kohtupraktikas sedavõrd kitsalt, et ülalpidamisnõude rahuldamiseks peab esinema objektiivne takistus, mis ka tegelikult välistab võimaluse end ise üleval pidada (nt töövõimetus, puue).¹⁵⁸ Kui aga täisealise õppija kõrgema vanuse korral kohaldataks PKS § 97 p-i 3, võimaldaks see mööda hiilida p-s 2 sätestatud ajalisest piirangust, mida ei saa pidada seadusandja eesmärgiks.

Nagu ülalpidamiskohustuse kujunemist analüüsid leitud, saab 21-aastase vanusepiiri lisandumist seadusesse siduda keskhariduse omandamise eaga. Analoogselt on Saksamaal

¹⁵³ HMKo 07.04.2021, 2-21-2213/8.

¹⁵⁴ HMKo 02.07.2021, 2-21-3371/11, p 24.; HMKo 21.03.2022, 2-21-15106/23, p 27.

¹⁵⁵ TMKo 05.08.2025, 2-25-7318/8, p 3.

¹⁵⁶ VMKm 13.02.2020, 2-20-2339/2.

¹⁵⁷ VMKm 18.06.2019, 2-19-4602/14; HMKo 07.03.2024, 2-23-15282/17, p 8.

¹⁵⁸ VMKm 18.06.2019, 2-19-4602/14; Vt ka HMKo 17.06.2022, 2-20-4971/92, p-d 15.5-16.

seotud 21-aastane vanusepiir privilegeeritud täisealise puhul üldhariduse omandamisega.¹⁵⁹ Mitte-privilegeeritud täisealise puhul Saksa õigus vanusepiiri ei sätesta. Vanusepiiri puudumine on Saksa õiguskirjanduses leidnud aga teravat kriitikat, sest vanusepiiri puudumise tõttu ei ole võimalik arvestada, kui kaua on vanemal ülalpidamiskohustus.¹⁶⁰ Saksa OLG kohtunik dr. Götz ja esimees professor dr. Brudermüller on leidnud, et ehkki ülalpidamiskohustuse vanusepiiri puudumine toetab perekonna solidaarsuspõhimõtet ja õpilase huve, liigub Euroopa õigussüsteem vanusepiiri kehtestamise poole.¹⁶¹ Saksa õiguses on peetud oluliseks, et vanematel oleks võimalik elu planeerimisel ülalpidamiskohustusega arvestada,¹⁶² mis on ka Eesti õiguses õiguskindluse põhimõtet (PS § 10) arvestades oluline. Seega on täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustuse vanusepiiriga piiramine mõistlik ja põhjendatud.

Arvestades, et elatise nõudmine on vajaduspõhine,¹⁶³ tekib vastuolu PKS § 97 p-i 2 sõnastusega. Vanusepiir on absoluutne, kuid tegelik õppimisega seotud abivajadus võib jätkuda ka pärast 21-aastaseks saamist. Eelkõige põhjusel, et (kõrg)hariduse omandamine kestab tavapäraselt kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Nii võib 21-aastane vanusepiir sundida äärmuslikumal juhul katkestama õpinguid, et teenida enda ülalpidamiseks töötasu. Arvestades, et Eestis kehtiv PKS § 97 p 2 võimaldab saada ülalpidamist ka kõrgharidust omandades, siis peaks vanuseline ülempiir katma autori hinnangul ära gümnaasiumi järel vähemalt nominaalse esimese astme kõrgharidusõppe (bakalaureus) omandamise aja. Seda seisukohta toetab kaudselt ka Saksa õigus, mille kohaselt on vanemal üldjuhul kohustus anda ülalpidamist esimese hariduse omandamise ajal.¹⁶⁴ Leitud on, et kuna Euroopa riigid liiguvad tööstuspõhiselt teenindus- ja teadmispõhiseks ühiskondadeks, saavutavad haridust omandavad lapsed majandusliku iseseisvuse hiljem.¹⁶⁵ Väliskirjanduses on majanduslikku iseseisvust seotud elukutse omandamisega.¹⁶⁶ Nii on ka Eesti kohtupraktikas mööndud, et gümnaasiumi lõpetanud noorel on töö leidmine raskendatud, kuigi mitte võimatu.¹⁶⁷ Seetõttu ei ole autori arvates põhjendatud ootus, et esimest kõrgharidust omandav laps saab 21-aastaseks saades ise katta kogu oma vajaduse. Eeltoodust tulenevalt saab asuda seisukohale, et 21-aastane vanusepiir ei ole kooskõlas juba enam kui kümme aastat tagasi tehtud seadusemuudatusega, mis käsitleb

¹⁵⁹ Langeheine, J. MüKoBGB § 1603, vnr 156.

¹⁶⁰ Götz, I. (2020) MAH FamR, § 7 Unterhalt für volljährige Kinder, vnr 3.

¹⁶¹ Götz, I.; Brudermüller, G. Gesetzliche Befristung des Ausbildungsunterhalts?, lk-d 353, 356. – Balloff, F. Familie Partnerschaft Recht, C.H. Beck 2008.

¹⁶² Heiß, B.; Heiß, H. 3. Kapitel Bedarf. Bedürftigkeit. Leistungsfähigkeit. Einzelprobleme., vnr 310.

¹⁶³ Eelnõu 803 SE seletuskiri, lk 18.

¹⁶⁴ Langeheine, J. MüKoBGB § 1602, vnr-d 12-13.

¹⁶⁵ Götz, I.; Brudermüller, G. (2008), lk 355.

¹⁶⁶ Stepien-Sporek, A.; Ryznar, M., lk-d 368-369.

¹⁶⁷ VMKo 24.11.2021, 2-21-15842/21, p 7.

kõrgharidust ülalpidamisinõude alusena. Samuti ei vasta autori arvates vanusepiirang seadusandja eesmärgile soodustada haridustee jätkamist ja toetada elukestvat õpet.¹⁶⁸

Tähelepanuväärne on, et just seoses PKS § 97 p-s 2 sätestatud vanusepiiriga on kavas langetada toitjakaotustoetuse maksmise vanusepiiri seniselt 24. eluaastalt 21-aastaseks saamiseni.¹⁶⁹

Kavandatava muudatuse juures rõhutatakse, et vaatamata vanusepiiri langetamisele on vanemal kui 21-aastaselt õppival täisealisel võimalik taotleda vajaduspõhist õppetoetust.¹⁷⁰ See viitab, et ka seadusandja mõõnab õppimisest tuleneva abivajaduse jätkumist 21-aastaseks saades. Riiklikult makstav vajaduspõhine õppetoetus ei täida aga sama eesmärki ülalpidamise küsimuses, sest toetus määratakse vähemkindlustatud peredest pärit tudengitele, seejuures võetakse arvesse kuni 24-aastase lapse pereliikmete sissetulekuid.¹⁷¹ Seega olukorras, kus täisealise õppiva lapse vanemad ei ole vähekindlustatud, puudub õigus õppetoetusele. Nõnda on 21-aastane või vanem õppiv täisealine õiguslikult sõltuv enda majanduslikest võimalustest.

Kokkuvõtvalt ülalpidamisõiguslik 18–20 aastane õppiv laps, seejuures ei ole PKS § 97 p 2 alusel õige mõista välja elatist alaealisele lapsele. Ülalpidamiskohustuse lõppemise aluseks ei ole mitte alati 21-aastaseks saamine, vaid ühe konkreetse haridustaseme lõpetamine. Õpingute jätkamisel on võimalik esitada uus ülalpidamisinõue. Autor leiab, et 21-aastane vanusepiir ei ole kooskõlas pika haridustee toetamise ja ülalpidamise vajaduspõhisuse põhimõttega.

1.5. Abivajadus kui elatisnõude eeldus

Ehkki PKS § 97 p 2 nõude eeldusena abivajadust ei nimeta, on põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse aluseks isiku abivajadus.¹⁷² Küsimus on, kas abivajadus on PKS § 97 p 2 nõude rahuldamise eeldus või mõjutab see üksnes nõude ulatust.

Et püstitatud küsimusele vastata, analüüsib autor, kuidas sisustatakse täisealise õppiva lapse elatisnõude kontekstis mõisteid „abivajadus“ ja „suutmatust end üleval pidada“. Põhiseaduse kommentaaride kohaselt on abivajaja isik, kes kannatab puudust.¹⁷³ Riigikohus on sedastanud, et puudust võib kannatada ka täiskasvanu, kes õpib või on töötu.¹⁷⁴ Ringkonnakohus on käsitlenud abivajadust kui võimetust end oma vahendite arvelt üleval pidada.¹⁷⁵ Maakohtud on

¹⁶⁸ Eelnõu 447 SE seletuskiri, lk 3.

¹⁶⁹ Eelnõu 547 SE seletuskiri, lk 13.

¹⁷⁰ *Ibidem*, lk 14.

¹⁷¹ Õppetoetuste ja õppelaenu seadus. – RT I, 23.12.2024, 9, § 5-1 lg 2 p-d 1-3.

¹⁷² Liin, S., lk 296.

¹⁷³ Jaanimägi, K. jt. (2020) PSK § 27/44-45.

¹⁷⁴ RKPJKo 21.01.2004, 3-4-1-7-03, p 19.

¹⁷⁵ TlnRnKo 11.02.2022, 2-20-1074/56, p 11.1.

sidunud seda võimetusega õppimise tõttu ise endale vajalikku ülalpidamist tagada.¹⁷⁶ Seega hõlmab abivajadus suutmatust end ise üleval pidada. Kuigi viimane on PKS § 97 p 3 muu abivajava alaneja või üleneja sugulase nõude iseseisev eeldus, tähendab see Riigikohtu praktika kohaselt olukorda, kus isik ei ole kehalise või vaimse puude tõttu või muul põhjusel võimeline endale ise sissetulekut hankima.¹⁷⁷ Muu põhjus PKS § 97 p 3 mõistes jätab kaalutlusruumi, mida võiks sisustada ka hariduse omandamisega seotud takistustega, ent seadusandja on pidanud seda vajalikuks reguleerida eraldi nõude alusena PKS § 97 p 2 kaudu, piirates nõuet ajaliselt. Seega käsitletakse üldiselt mõisteid „abivajadus“ ja „suutmatust end ise üleval pidada“ täisealise õppiva lapse ülalpidamisinõuetes samasisulistena. Sarnaselt on Saksa õiguses BGB § 1602 kohaselt on abivajaja isik, kes ei ole võimeline ennast üleval pidama, st kellel puuduvad vajalikud vahendid ja mõistlik võimalus neid hankida.¹⁷⁸ Nii Eesti kui Saksa õiguses ei tähenda abivajadus seega mitte üksnes varalist puudust, vaid suutmatust seda puudust ise kõrvaldada.

2010. aastal jõustunud perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri näeb sõnastuse kohaselt alaealisust, või kehtvat hariduse omandamist pärast täisealiseks saamist, alternatiivsena suutmatusest ennast ise ülal pidada.¹⁷⁹ Samuti on väliskirjanduses asutud seisukohale, et Eestis on täisealise õppiva lapse õigus ülalpidamisele absoluutne.¹⁸⁰ Abivajadus kui iseseisev nõude tingimus on toodud välja üksnes PKS § 97 p-s 3 muu abivajava sugulase puhul, kus nõuet lahendades tuleb tuvastada, kas ülalpidamist nõudev isik on suuteline ennast ise üleval pidama.¹⁸¹ Vaatamata seadusandja otsusele abivajadus PKS § 97 p 1 ja p 2 nõudest välja jätta, on õiguskirjanduses peetud siiski meelevaldseks järeldada seadusandja soovi alaealise elatisinõude puhul nõude eeldusena abivajadus täielikult välja jätta.¹⁸² Artiklis leiti, et kui alaealise puhul on küsitav, kas abivajadus saab olla hagi rahuldamise eeldus või on see mõjuv põhjus elatise vähendamiseks, siis täisealise õppiva lapse puhul on selgem, et abivajaduse hindamine on vajalik.¹⁸³

Riigikohus ei ole täisealise lapse ülalpidamisinõude eelduseid käsitledes abivajadust eraldi tingimusena välja toonud.¹⁸⁴ Samas kui alaealise lapse puhul on kolleegium selgitanud, et alaealine laps on perekonnaseaduse mõtte järgi abivajav isik,¹⁸⁵ viidates abivajadusele kui seadusjärgsele eeldusele, siis täisealise õppiva lapse ülalpidamisõigus on rohkem piiratud.

¹⁷⁶ VMKo 30.11.2020, 2-20-8926/34; TMKo 02.07.2020, 2-20-1226/21, p 16.

¹⁷⁷ RKTkm 07.03.2014, 3-2-1-192-13, p 10.

¹⁷⁸ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 7.

¹⁷⁹ Eelnõu 55 SE seletuskiri, lk 30.

¹⁸⁰ Boele-Woelki, K.; Miles, J.; Scherpe, J M. (toim). (2011), lk 318.

¹⁸¹ RKTkm 07.03.2014, 3-2-1-192-13, p 10.

¹⁸² Uusen-Nacke, T. (2023), lk 491.

¹⁸³ *Ibidem*, lk 492.

¹⁸⁴ RKTkm 07.03.2014, 3-2-1-192-13, p 10.

¹⁸⁵ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 13.

Riigikohus on selgitanud, et täisealiseks saanud isikul on õigus ülalpidamist nõuda üksnes siis, kui tal puudub vara enda ülalpidamiseks ja temalt ei saa õppetöö või muu mõjuva põhjuse tõttu eeldada sissetuleku hankimist, kusjuures sõltub ülalpidamise ulatus isiku abivajaduse ulatusest.¹⁸⁶ Autori arvates võimaldab see teha kahesuguse järelduse – ühest küljest on õppimine mõjuv põhjus, mille tõttu ei saa eeldada sissetuleku hankimist, võimaldades seega abivajaduse eeldamist. Teisalt peab isikul puuduma vara enda ülalpidamiseks, mis võiks tähendada vajadust tõendada, et puudub võimalus end üleval pidada. Tõusetub küsimus, kas PKS § 97 p-s 2 nimetatud hariduse omandamise korral saab eeldada täisealise lapse abivajadust.

Analüüsitud praktika saab jagada laiemalt kaheks. Üks osa lahenditest välistab selgesõnaliselt täisealise õppiva lapse abivajaduse (suutmatus end üleval pidada) käsitlemise iseseisva, tõendamist vajava eeldusena PKS § 97 p 2 ülalpidamismõtte puhul. Nii on Tallinna Ringkonnakohus 2025. aastal leidnud, et mõtte lahendamisel ei tule hinnata, kas gümnaasiumis õppiv täisealine laps suudaks end ise üleval pidada, kuna see pole PKS § 97 p 2 mõtte eelduseks, vaid eeldus PKS § 97 p 3 muu abivajaja korral.¹⁸⁷ Sarnasele seisukohale on asunud ringkonnakohtu praktikas ka varem, leides et keskharidust omandava lapse puhul peab vanem ülalpidamisvajadusega arvestama ning õppimine on asjaolu, mis välistab ootuse, et laps hangib ise varalisi vahendeid.¹⁸⁸ Praktikas on abivajadust seotud ka õppevormiga, nentides, et statsionaarses õppevormis õppides ei saa eeldada enda ülalpidamiseks vajalike vahendite hankimist.¹⁸⁹ Tõendamise küsimuses on ringkonnakohus leidnud, et täisealine õppiv laps ei pea oma abivajadust eraldi esile tooma ja tõendama.¹⁹⁰ Seega osundab eeltoodud ringkonnakohtute praktika eeldusele, et täisealine laps ei ole suuteline õpingute tõttu ise oma vajadusi katma.

Ka juhul kui täisealisel õppival lapsel on vara, ei ole kohtud PKS § 97 p 2 mõttes mõtteõigust välistanud. Vaatamata sellele, et lapse kontol oli 18 869 eurot, leidis Tartu Ringkonnakohus, et raha ei anna alust hagi rahuldamata jätmiseks. Kohus selgitas, et elatismõtte suuruse hindamisel tuleb arvestada vara ja sissetulekutega, kuid peamiseks argumendiks oli asjaolu, et kuni keskhariduse omandamiseni vajab laps ülalpidamist ning puudub mõistlik põhjendus, miks peaks ülalpidamisvajadus puuduma kui lapsele on kogutud teise vanema poolt raha.¹⁹¹ Ülalpidamismõtte ei ole samuti välistatud siis, kui hageja pangakontole on eraisikutelt laekunud

¹⁸⁶ *Ibidem*, p 10.

¹⁸⁷ TlnRnKo 04.04.2025, 2-24-6050/30, p 10.

¹⁸⁸ TrtRnKo 18.04.2019, 2-18-13976/60, p 9.

¹⁸⁹ TrtRnKo 14.02.2020, 2-19-9819/22, p 9.; Vt ka VMKo 21.05.2025, 2-23-15473/26, p 7.; VMKo 01.09.2025, 2-25-6012/78, p 22.; VMKo 02.05.2023, 2-22-18690/17, p 10.

¹⁹⁰ TlnRnKo 27.09.2021, 2-20-9785/26, p 31.

¹⁹¹ TrtRnKo 18.04.2019, 2-18-13976/60, p 9.

makseid.¹⁹² Õppivat täisealist on käsitletud PKS § 97 p 2 mõttes õigustatud isikuna ka juhul, kui tal oli pärandvara väärtuses 21 300 eurot, kuigi abivajaduse ulatust hinnates leidis kohus, et selle arvelt saab täisealine end ise üleval pidada.¹⁹³ Seega saab eeltoodust järeldada, et täisealise õppiva lapse ülalpidamisinõude puhul on võimalik abivajadust eeldada. Seda toetab kaudselt ka hagiavalduse vorm, mis ei nõua lapse varalise seisundi väljatoomist.¹⁹⁴ Ka tõlgendades PKS §-i 97 nähtub, et alla 21-aastase lapse õpingud loovad eelduse, et tegemist on abivajajaga.¹⁹⁵

Erinevalt eeltoodust on maakohutud mitmel juhul PKS § 97 p 2 alusel esitatud ülalpidamisinõude rahuldamise iseseisva eeldusena välja toonud täisealise õppiva lapse suutmatuse end ise üleval pidada.¹⁹⁶ Sellest tulenevalt on analüüsitud nõudeõiguse juures esitatud tõendite pinnalt muuhulgas seda, kas ja mis ulatuses on täisealine õppiv laps käinud (statsionaarses õppes) õpingute kõrvalt tööl.¹⁹⁷ Ka on jäetud elatisnõue rahuldamata PKS § 97 p 2 nõude eelduste puudumise tõttu olukorras, kus õpilane on suuteline väiksema koormusega õppetöö kõrvalt teenima sissetulekut.¹⁹⁸ Samas asjas viitas kohus asjaolule, et hageja ei ole põhistanud, et tal pole võimalust teenida sissetulekut suuruses, mille kõrvalt pole vanemapoolne ülalpidamine vajalik.¹⁹⁹ Ehkki praktikas on abivajaduse tõendamiseks on piisav olnud ka asjaolu, et koolipäevad algavad vara ja on pikad,²⁰⁰ ei võimalda nimetatud lähenemine abivajadust eeldada. Autorile teadaolevalt ei ole kohtupraktikas välistatud PKS § 97 p-st 2 tulenevat nõudeõigust tuginedes vaid täisealise õppiva lapse varale.

Käsitledes abivajadust tõendamist vajava eeldusena, tuleks tsiviilkohtumenetluse seadustiku²⁰¹ (TsMS) § 230 lg 1 kohaselt õppival lapsel nõuet esitades tõendada ülalpidamise saamiseks lisaks hariduse omandamisele ka negatiivset asjaolu – vara ja sissetulekute puudumist ning võimetust sissetulekut teenida. Saksa õiguses loob õppimine eri liiki abivajaduse²⁰² ning

¹⁹² VMKo 01.09.2025, 2-25-6012/78, p 22.; TlnRnKo 11.02.2022, 2-20-1074/56, p 11.2.

¹⁹³ TrtRnKo 20.12.2024, 2-22-19345/63, p 8.2.

¹⁹⁴ Hagiavaldus täisealisele õppivale lapsele elatise väljamõistmiseks. Dokumendid ja vormid. Kohtusse pöördujale. Eesti Kohtud, 2021. <https://www.kohus.ee/dokumendid-ja-vormid/hagiavaldus-taisealisele-oppivale-lapsele-elatise-valjamoistmiseks> (16.04.2026).

¹⁹⁵ Sarnasele tõlgendusele viitab ka Eesti Riigiportaal: „Alla 21-aastane õppiv laps on õigustatud ülalpidamist saada õpingute ajal. Muu täisealise isiku õigus saada ülalpidamist sõltub tema abivajadusest.“ Ülalpidamiskohustused perekonnas. Varalised suhted perekonnas. Perekond. Eraisikule. Justiits- ja Digimisteerium. Riigiportaal Eesti.ee, 2024. <https://www.eesti.ee/eraisik/et/artikkel/perekond/varalised-suhted-perekonnas/uelalpidamiskohustused-perekonnas> (16.04.2026).

¹⁹⁶ Vt nt HMKo 14.12.2021, 2-21-5354/60, p 16.; HMKo 14.04.2022, 2-21-5456/34, p 12.; VMKo 14.07.2022, 2-22-4464/16, p 11.

¹⁹⁷ Vt nt HMKo 14.04.2022, 2-21-5456/34, p-d 19 ja 20.

¹⁹⁸ HMKo 14.12.2021, 2-21-5354/60, p-d 29 ja 31; samas asjas TlnRnKo 30.05.2022, 2-21-5354/75, p 17.

¹⁹⁹ TlnRnKo 30.05.2022, 2-21-5354/75, p 17.

²⁰⁰ TMKo 27.04.2023, 2-23-732/15, p-d 4-5 ja 12.

²⁰¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 03.04.2025, 2.

²⁰² Lüderitz, A., lk 251.

ülalpidamiseks õigustatud isikul tuleb tõendada vara puudumist.²⁰³ Kuna tegemist on negatiivse asjaolu tõendamisega, ei tohi Saksa õiguse kohaselt tingimused selle tõendamiseks olla ülemääraseks, st kui kohustatud isik väidab, et õigustatud isikul on vara, siis tuleb see väide ümber lükata.²⁰⁴ Kuigi erinevalt Eestist, eeldab Saksa õiguses igasugune abivajadus tõendamist, saab tõendamist pidada sarnaseks eelduse ümberlükkamisega.

Kui eeldada, et täisealine õppiv laps hangib endale eluks vajalikud vahendid ise ning selle ümberlükkamiseks tuleb tal esitada lisaks õppimisele täiendavad tõendid,²⁰⁵ muutuks PKS § 97 p 2 samasisuliseks p-ga 3. Sel juhul spetsiifilist õppimisest tulenevat abivajadust mitte ei eeldataks, vaid seda tuleks tõendada nagu PKS § 97 p-i 3 puhul suutmatust end ise üleval pidada. Juba 1995. aastast kehtinud ülalpidamisregulatsioonis peeti vajalikuks eristada õppivat last alaealisest ja abi vajavast töövõimetust täisealisest lapsest, mis viitab autori hinnangul seadusandja tahtele käsitleda õppimist eraldi abivajaduse alusena. Eraldi nõude aluse kehtestamine ei ole niisiis seotud üksnes vanusepiiriga, vaid viitab seadusandja tahtele luua õppijatele kergem tõendamiskoormis. Kohtupraktikas on peetud PKS § 97 p 2 eesmärgiks võimaldada õpingute jätkamist nii, et täisealine laps ei peaks minema tööle,²⁰⁶ mis toetab samuti abivajaduse eeldamist. Autor pooldab lähenemist, mille kohaselt ei saa PKS § 97 p 2 mõttes elatisnõude iseseisvaks ja PKS § 97 p-le 3 sarnaseks eelduseks pidada täisealise õppiva lapse suutmatust end üleval pidada. Kuigi Riigikohus on selgitanud, et ülalpidamise nõudmiseks on oluline vara puudumine, mõjutab vara olemasolu praktikas eelkõige ülalpidamise ulatust (PKS § 99) ning ei välista õigust elatisele. Arvestada tuleb, et ülalpidamise ulatus sõltub abivajaduse ulatusest,²⁰⁷ mistõttu on õigus elatisele ka siis, kui isik saab katta osaliselt enda vajadusi ise.

Seega tuleb PKS § 97 p 2 tähenduses abivajadust sisustada eelkõige kui võimetust end õppimise tõttu ise üleval pidada. Hariduse omandamine on reeglina käsitletav mõjuva põhjusena, mille tõttu ei eeldata praktikas täisealiselt õppivalt lapselt sissetuleku teenimist. Ka vara olemasolu ei välista õigust elatisele, ent võib sarnaselt sissetulekule mõjutada selle suurust. Seega saab PKS § 97 p 2 puhul õppimisest tulenevat abivajadust eeldada ja laps ei pea seda lisaks õppimisele eraldi tõendama. Autori arvates ei välista see aga tõendamiskohustust olukorras, kus vanem on esitanud põhjendatud vastuväite.

²⁰³ Langeheine, J. MüKoBGB § 1602, vnr 96.; vt ka Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 179.

²⁰⁴ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 182.

²⁰⁵ Vt ka TMKo 05.06.2025, 2-24-18640, kohtu eelmenetlus p 4.

²⁰⁶ TlnRnKo 11.02.2022, 2-20-1074/56, p 11.1.

²⁰⁷ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 10.

2. TÄISEALISE ÕPPIVA LAPSE ELATISE SUURUS

2.1. Täisealise õppiva lapse vajadused ja tavapärane elulaad

2.1.1. Esmavajadused

Kui PKS § 97 p 2 alusel ülalpidamisinõude eeldused on täidetud, siis tuleb tuvastada, millised on täisealise õppiva lapse vajadused, varaline seis ja milline on vanema varaline võimekus.²⁰⁸ Põhiküsimus on, milliseid kriteeriumeid kasutavad kohtud täisealise õppiva lapse vajaduste hindamisel ning kuidas arvestatakse täisealise õppiva lapse tavapärasel elulaadil.

PKS § 99 lg 1 sätestab, et ülalpidamise ulatuse kindlaksmääramisel lähtutakse õigustatud isiku vajadustest ja tema tavalisest elulaadist. Sama sätte teise lõike kohaselt arvestatakse ülalpidamise kindlaksmääramisel õigustatud isiku kõiki eluvajadusi, sh tema võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulutusi. PKS § 99 kohaldamisel tuleb arvestada nii lapse vajadustega kui vanemate võimalustega.²⁰⁹ Perekonnaseaduse seletuskirja kohaselt täpsustab PKS § 99 lg 2 esmajoones alaealise lapse tavaliste vajaduste ulatust.²¹⁰ Siiski on Riigikohus kohaldanud PKS § 99 p-i 2 ka täisealise õppiva lapse elatisnõuet lahendades.²¹¹ Alaealise lapse ülalpidamisinõude kontekstis on Riigikohus selgitanud PKS § 99 lg-te 1 ja 2 kohaldamise metoodikat, mille kohaselt tuleb esiteks teha kindlaks esmavajadused (põhivajadused) ning seejärel otsustada, kas ja kuivõrd peab elatis olema lapse tavalisest elulaadist tulenevalt esmavajadustest suurem.²¹² Sama metoodikat tunnustavad praktikas täisealise õppiva lapse ülalpidamisinõuetes ka madalama astme kohtud.²¹³ Seetõttu on põhjendatud esmalt analüüsida, milles seisnevad täisealise õppiva lapse esmavajadused ja milline on tõendamiskoormis.

PKS § 99 alusel ülalpidamise suurust arvutades tuleb määrata kindlaks individuaalsed vajadused.²¹⁴ Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on üldisemalt leitud, et esmavajadused hõlmavad vajadusi toidule, riidele, hügieenile, tervishoiule, transpordile, eluasemele ja võimalusele osaleda aktiivselt igapäevaelus, et tagada inimväärne elu.²¹⁵ Standardiseeritud hagiavalduse põhja kohaselt hõlmavad täisealise õppiva lapse vajadused lisaks eelnimetatule

²⁰⁸ Vt nt PMKo 19.02.2021, 2-20-10466/43, p 6.

²⁰⁹ Uusen-Nacke, T. (2023), lk 497. Seal viidatud RKTKo 27.10.2021, 2-19-18082, p 11.

²¹⁰ Eelnõu 55 SE seletuskiri, lk 31.

²¹¹ RKKKo 30.04.2024, 2-21-6015, p 10.

²¹² RKTKo 24.10.2012, 3-2-1-118-12, p 15.

²¹³ Vt nt HMKo 05.04.2022, 2-20-13071/39, p 7.; VMKo 02.05.2023, 2-22-18690/17, p 10.

²¹⁴ Lextal 2017, lk 16.

²¹⁵ Muller, K.; Henberg, A.; Sarapuu, A. (2020) PSK § 28/23.

ka sidekulusid, kulutusi koolikohustuse täitmiseks, ning muid vältimatuid püsikulusid, mis tuleb kohtule esitada ühe kuu kohta.²¹⁶ Niisiis saab esmavajaduste all mõista toimetulekuks minimaalset vajalikku, mis võimaldab tagada inimväärsel elu. Autor mõonab, et täisealise õppiva lapse ülalpidamiskulude spetsiifika nõuab põhjendatult ka kooliga seotud kulude lugemist esmavajaduseks, kuna need on hariduse omandamisel mõõdapääsmatud.

Hagimenetlus on olemuselt võistlev menetlus, kus üldjuhul peab kumbki pool tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited (TsMS § 230).²¹⁷ Seega lasub täisealisel õppival lapsel kohustus tõendada oma igakuiseid vajadusi ja elulaadi.²¹⁸ Samas ei ole TsMS § 231 lg-st 1 tulenevalt vajalik üldtuntud asjaolu tõendamine. Üldtuntuks saab pidada asjaolu siis, kui see on menetlusvälistest allikatest tuvastatav kindlusega, mida esitatud tõendid väärata ei suudaks.²¹⁹ Üldtuntuse instituudist ei peaks lähtuma juhul, kui asjaolud on vaidluse all.²²⁰ Madalama astme kohtud on järeldanud, et tõendada ei ole vaja absoluutselt iga kulu kandmise vajadust, vaid üksnes nende, mis erinevad oluliselt kohtupraktikas mõistlikuks peetud ja üldtuntud kulutustest.²²¹ Nii on loetud üldtuntuks vajadus teha kulutusi esmavajadustele, nagu toidule, garderoobile, hügieenitarvetele, tervisetoodetele²²² ja koolikuludele.²²³ Samuti on iseenesestmõistetavad elukohaga kaasnevad kulud, sh kommunaalkulud.²²⁴ Ka muude vältimatute püsikulude tekkimine on tõenäoline ja usutav ning nendega on tõendite puudumisel arvestatud.²²⁵ Tõendamist on vajanud praktikas aga transpordi- ja sidekulud.²²⁶

Kuna esmavajaduste suuruse tõendamine on praktikas keeruline, kui mitte võimatu, siis kulude suuruse kindlaksmääramisel saab hinnata kohtupraktikas mõistlikuks peetud piire.²²⁷ Kuigi üheseid kindlasummalisi piire kohtupraktikas kujunenud ei ole, lähtutakse eeskätt vajalike kulude hindamisel kahest kriteeriumist: mõistlikkus ja eluline usutavus.²²⁸ Kohtupraktikast saab tuletada, et mõistliku kulu kriteeriumile vastab summa, mis katab täisealise lapse

²¹⁶ Hagiavaldus täisealisele õppivale lapsele elatise väljamõistmiseks (2021). Saab eeldada, et hagiavalduse vormi kasutatakse sageli, sest kohtupraktikas on näha sõna-sõnalt nimetatud kuluartiklite väljatoomist.

²¹⁷ RKTkO 21.10.2020, 2-17-18305, p 14.

²¹⁸ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 10.

²¹⁹ Kangur, A. TsMSK (2017) § 231/3.1.2. b).

²²⁰ *Ibidem*, § 231/1; 3.1.2. a).

²²¹ Vt nt HMKo 14.04.2022, 2-21-5456/34, p 17.; TlnRnKo 30.09.2021, 2-19-19714/56, p 51.

²²² HMKo 29.05.2023, 2-22-17277/18, p 5.; HMKo 27.06.2024, 2-23-16997/29.; HMKo 14.04.2022, 2-21-5456/34, p 17.; HMKo 29.01.2024, 2-23-13164/11, p 5.2.

²²³ TMKo 23.08.2024, 2-23-15393/28, p 17.

²²⁴ PMKo 19.02.2021, 2-20-10466/43, p 9.; VMKo 21.05.2020, 2-19-13783/60.

²²⁵ HMKo 15.05.2020, 2-19-18519/22, p 14.; TMKo 23.08.2024, 2-23-15393/28, p 18.

²²⁶ HMKo 31.05.2021, 2-20-15692/33, p 5.

²²⁷ HMKo 14.04.2022, 2-21-5456/34, p 17.

²²⁸ Vt nt TlnRnKm 23.08.2024, 2-22-8046/31, p 6.; HMKo 16.02.2024, 2-22-11104/36, p 5.1.; PMKo 19.02.2021, 2-20-10466/43, p 9.; PMKo 01.04.2021, 2-20-18782/17, p 13.4.; HMKo 31.05.2021, 2-20-15692/33, p 5.

vajadused, kuid mis pole ülepaisutatud.²²⁹ Autori hinnangul põhineb eluline usutavus aga kohtuniku subjektiivsel hinnangul ja elukogemusel. Näiteks on peetud mõistlikuks ja eluliselt usutavaks kooliga seonduvat 15-eurost kulu,²³⁰ kuid mitte joonlauda ja värviliste pliiatsite komplekti soetamise vajadust 12. klassis.²³¹ Lisaks eelnimetatud kriteeriumitele, on esmavajaduste hindamisel võetud arvesse ka Justiitsministeeriumi tellitud uuringut "Lapse vajaduspõhine miinimumelatis"²³² ja minimaalset elatusstandardit, viimast eelkõige juhul kui kulu suuruse kohta ei ole esitatud mingisuguseidki tõendeid.²³³ Seega vaatamata nn miinimumelatisse puudumisele, ei ole kohtupraktika tõendamise osas range ja võimaldab üldjuhul mõista ülalpidamise välja ka siis, kui täisealine ei ole oma esmavajadusi tõendanud. See ei kehti autori arvates aga juhul, kui nõue erineb tavapärasest, näiteks kui lapsel on spetsiifilised esmavajadused (ravikulud, eridieet vms).

Esmavajaduste mõistlikkusele ja elulisele usutavusele tuginev hindamine on viinud ebaühtlase kohtupraktikani, mis teeb täisealise õppiva lapse elatise ulatuse prognoosimise raskeks. Näiteks on peetud ülepaisutatuks garderoobikulu 60 eurot kuus,²³⁴ kuid aasta hiljem põhjendatuks 100 eurot kuus.²³⁵ Sarnast ebaühtlust esineb ka teiste kuluartiklite, näiteks transpordikulude puhul. Ühtedel juhtudel on leitud, et transpordikulud ei ole üldse põhjendatud, sest kasutada saab tasuta ühistransporti,²³⁶ samas kui teises asjas mõõndakse, et ühistranspordi kasutamine ei ole igakord ajaliselt mõistlik ja võimalik ning transpordikulud on põhjendatud.²³⁷ Selline ebaühtlus ei tulene mitte üksnes kaasuse faktiliste asjaolude erinevusest, vaid viitab PKS § 99 laiale kaalutlusruumile, mistõttu sõltub elatise suurus peamiselt kohtuniku kogemusest ja hinnangust.

Saksa õiguses aitab sellist subjektiivsest kulude hindamisest tulenevat ebaühtlust vähendada fikseeritud summadest lähtumine.²³⁸ Nii alaealise kui täisealise õppiva lapse elatise suuruse määramisel on aluseks Düsseldorf'i tabel (*Düsseldorfer Tabelle*), mis arvestab vanema

²²⁹ TlnRnKo 02.09.2022, 2-20-13071/43, p-d 9 ja 9.3.

²³⁰ TlnRnKo 27.09.2021, 2-20-9785/26, p-d 17 ja 34.

²³¹ TMKo 02.04.2018, 2-17-13529/31, p 26.

²³² Trumm, E. jt. Lapse vajaduspõhine miinimumelatis. Uuringu lõpparuanne. Justiits- ja Digiministeerium: 2020. <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2021-07/Lapse%20vajadusp%C3%B5shine%20miinimumelatis%2C%20uuringu%20l%C3%B5pparuanne.pdf>

(17.04.2020). Selle kohta vt nt: VMKo 04.11.2022, 2-22-12348/29, p 9.; TlnRnKo 09.02.2024, 2-22-7236/51, p-d 52-53; HMKo 20.04.2020, 2-18-4906/23.

²³³ VMKo 30.11.2020, 2-20-8926/34.; PMKo 19.02.2021, 2-20-10466/43, p 9.; TMKo 02.07.2020, 2-20-1226/21, p 18.; VMKo 21.05.2020, 2-19-13783/60.; Ka välisriigis õppiva täisealise lapse puhul on lähtutud välisriigi minimaalsest elatusstandardist, VMKo 27.04.2020, 2-19-17968/27.

²³⁴ HMKo 27.06.2024, 2-23-16997/29.

²³⁵ TMKo 05.06.2025, 2-24-18640/41, p 9.

²³⁶ HMKo 27.06.2024, 2-23-16997/29.; TlnRnKo 09.02.2024, 2-22-7236/51, p 55.

²³⁷ HMKo 05.05.2021, 2-21-52/19, p 5.6.

²³⁸ Langeheine, J. MüKoBGB § 1610, vnr 94.

sissetulekut ja lapse vanust.²³⁹ Ühe vanema leibkonnas elava täiskasvanud (privilegeeritud) lapse vajaduse arvutatakse Düsseldorf'i tabeli järgi mõlema vanema kogusissetuleku põhjal, kuid eraldi leibkonnas elava (mitte-privilegeeritud) lapse vajadus määratakse kindlasummalise vajadusmäära põhjal,²⁴⁰ mis ei põhine vanemate sissetulekul.²⁴¹ Arvestatakse, et Düsseldorf'i tabel katab kõiki põhivajadusi. Kui lapsel on lisavajadused, siis tuleb neid eraldi tõendada.²⁴²

Kuna täisealise ülalpidamise ulatus sõltub tema abivajaduse ulatusest,²⁴³ on PKS § 99 tähenduses oluline individuaalne lähenemine, mis võimaldab keskenduda tegelikele vajadustele, sest ülalpidamiskulud sõltuvad suuresti elustiilist. Siiski on oluline, et ülalpidamise ulatus oleks prognoositav ja selle määramise alused arusaadavad. Autori hinnangul on võimalik ebaühtlust vähendada, tuginedes olukorras, kus laps ei ole oma esmavajadusi piisavalt tõendanud, eespool viidatud uuringutele. Uuringuid ei ole küll siduvaks õiguslikuks allikaks, kuid annavad objektiivse indikatsiooni mõistlike ja eluliselt usutavate kulude tuvastamiseks kuluartiklite kaupa. Ka õiguskirjanduses on jaatatud muu abivajaja puhul võimalust PKS § 99 tähenduses võtta vajaduste suuruse indikaatoriks Statistikaameti poolt arvutatud elatusmiinimum, kuid tegemist on vaid minimaalse alumise piiriga, mitte siduva ulatusega.²⁴⁴ Kuivõrd arvestuslik elatusmiinimum (2025. aastal 361,4 eurot) on ühtlasi absoluutse vaesuse piir,²⁴⁵ on autori hinnangul täisealise õppiva lapse vajadustega enam kooskõlas uuringu "Lapse vajaduspõhine miinimumelatis"²⁴⁶ kohaldamine. Seejuures on kohtupraktikas kohandatud summasid vastavalt tarbijahinnaindeksi muutusele, et tagada vastavus hetke elukallidusele võrreldes uuringu tegemise ajaga.²⁴⁷ Kohtupraktikas on peetud lapse vajaduspõhise miinimumelatiselise uuringule tuginemist võimalikuks ja põhjendatuks ka täisealise õppiva lapse puhul eelkõige seetõttu, et näiteks 19-aastase lapse esmavajadused ei muutu võrreldes 17-

²³⁹ Düsseldorf'er Tabelle. Stand 01.01.2025. Oberlandesgericht Düsseldorf, 2025. https://www.olg-duesseldorf.nrw.de/infos/Duesseldorf_Tabelle/Tabelle-2025/DT_2025_Neufassung-m-geaenderter-Fussnote.pdf (19.04.2026). Düsseldorf'i tabel ei ole iseseisev õigusallikas ega ole õiguslikult siduv. Vaata ka: Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr 303.

²⁴⁰ Götz, I. (2020) MAH FamR, § 7 Unterhalt für volljährige Kinder, vnr 12.; 2025. aasta standard eraldi leibkonnas elava lapse vajadus on 990 eurot. Vt lähemalt: IV. Düsseldorf'er Tabelle. Stand 01.01.2025. Oberlandesgericht Düsseldorf, 2025.

²⁴¹ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr-d 328, 332. Olukorras, kus vanemate sissetulek on kõrgem, siis saab ka fikseeritud summa puhul kohaldada lisaks 4. vanuserühma, arvestades et eraldi leibkonnas elades on kulud kõrgemad.

²⁴² Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr 335.

²⁴³ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 10.

²⁴⁴ Lextal, lk 16.

²⁴⁵ Arvestuslik elatusmiinimum. Statistikaamet: koduleht. Ühe liikmega leibkonna 30 päeva arvestuslik elatusmiinimum 2024, 2025. <https://stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/heaolu/sotsiaalne-torjutus-ja-vaesus/arvestuslik-elatusmiinimum> (17.04.2026).

²⁴⁶ Trumm, E. jt. (2020).

²⁴⁷ TlnRnKo 09.02.2024, 2-22-7236/51, p 53.

aastasega oluliselt.²⁴⁸ Uuringule tuginemine ei tohiks aga muutuda ülalpidamise ülemiseks piiriks, mis piiraks paindlikkust ja tavalise elulaadi arvestamist, vaid objektiivseks indikaatoriks, et hinnata esmavajalike kulude mõistlikkust.

Kokkuvõttes hõlmavad esmavajadused PKS § 99 lg 1 tähenduses inimväärse elu vältimatuid kulusid, sh kooliga seotud kulusid. Kuna esmavajadused on sageli üldtuntud, ei oodata nende detailset tõendamist. Esmavajaduste sisustamisel tuginetakse kulude mõistlikkuse ja elulise usutavuse kriteeriumitele, mistõttu ei ole need alati prognoositavad. Esmavajaduste suuruse objektiivseks tuvastamiseks on võimalik ja soovitatav kasutada uuringuid, praktikas levinuim „Lapse vajaduspõhine miinimumelatis.“ See ei kaota kohtu kaalutusõigust, kuid tagab, et esmavajadused saab katta tegelikule elukallidusele ja standardile vastava summa eest.

2.1.2. Tavaline elulaad

Küsimus on, kuidas arvestada täiskasvanud õppiva lapse tavapärasest elulaadi PKS § 99 tähenduses. Riigikohus on PKS § 99 lg 1 tähenduses alaealise lapse tavalist elulaadi käsitlenud kui osa perekonna elulaadist, mis sõltub eelkõige vanemate varalisest seisundist.²⁴⁹ Seevastu näiteks ülalpeetava vanema (PKS § 97 p 3) vajadused ülalpidaja lapse võimalustest ei sõltu.²⁵⁰ Kuigi täisealise õppiva lapse ülalpidamisnõude puhul tavalist elulaadi õiguskirjanduses ja Riigikohtu praktikas täpsemalt selgitatud ei ole, on ringkonnakohus leidnud, et täisealine õppiv laps peab saama osa vanema elulaadist isegi siis, kui ta vanemaga koos ei ela.²⁵¹ Ka Saksa õiguses on käsitlus, mille kohaselt ei pea privilegeeritud täisealisele lapsele tagama luksuses elamist, kuid ta peab saama osa vanemate tavapärasest elustandardist, mis vastab vanemate majanduslikule olukorrale.²⁵² Ehkki mitte-privilegeeritud täisealise lapse elatisele kohalduv fikseeritud elatise määr ei lähtu vanemate sissetulekutest,²⁵³ on ka selle suurendamine vanemate elulaadi arvestades võimalik.²⁵⁴ Niisiis on autori hinnangul põhjendatud ka Eesti õiguses täisealise õppiva lapse puhul vanemate elulaadist lähtumine, arvestades ka, et kuni 18-aastaseks saamiseni on lapse elulaad sõltunud vanemate omast. Sarnaselt Saksa õigusele ei saa Eestis tavalisest elulaadist lähtumise eesmärgiks pidada luksusliku elu tagamist, vaid pigem märkimisväärset elustandardi languse vältimist. Järelikult tähendab tavalisest elulaadist

²⁴⁸ 14-18 aastase lapse ülalpidamiskulu (2020 aasta) on keskmiselt 327 eurot. Trumm, E. jt. (2020), lk 15; tabel 6. Vt ka: TlnRnKo 09.02.2024, 2-22-7236/51, p 52.

²⁴⁹ RKTko 24.10.2012, 3-2-1-118-12, p 15.

²⁵⁰ Lextal 2017, lk 16.

²⁵¹ TrtRnKo 31.10.2022, 2-21-14773/31, p 17.

²⁵² Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr-d 322, 332.

²⁵³ *Ibidem*, vnr 329.

²⁵⁴ Düsseldorf Tabelle. Stand 01.01.2025. Oberlandesgericht Düsseldorf, 2025, lk 2.

lähtrumine, et elatise määramisel esmavajadusi ületavas ulatuses arvestatakse elukorralduse ja vanemate elulaadiga.

Kohtupraktikas on ühel korral asutud eeltoodust märkimisväärselt erinevale seisukohale, mille kohaselt võiks täisealise õppiva lapse puhul lähtrumine vanemate elulaadist ning ülalpidamiskohustuse jaatamine esmavajadusi ületavas ulatuses olla põhjendatud erandjuhtudel.²⁵⁵ Seisukoht ei ole aga kooskõlas ka kohtupraktikas sõnastatud PKS § 99 eesmärgiga, lähtruda õigustatud isikute kõikidest eluvajadustest, mitte eluspüsimiseks minimaalsest vajalikust.²⁵⁶ Ka Eesti Vabariigi põhiseaduse kommentaarides selgitatud, et täisealise pereliikme abistamiskohustus ei pea piirduma esmavajadustega, vaid võib olla suurem, kui see on abistajale jõukohane.²⁵⁷ Riigikohus on täisealise õppiva lapse elatisnõudele PKS § 99 lg-t 2 kohaldades selgitanud, et ülalpidamiskohustust ei saa kõrgemate ülalpidamiskulude osas jätta rahuldamata üksnes seetõttu, et samaväärset eriala oleks võimalik omandada Eestis soodsamalt või tasuta.²⁵⁸ Järelikult ei pea vanemapoolne ülalpidamine piirduma üksnes eluks vajaliku miinimumiga ning ka lapse eriline võimekus võib põhjendada kõrgemate kulude vajadust.

Tavalise elulaadiga on kohtul võimalik arvestada juhul, kui ülalpidamist sooviv täisealine õppiv laps esitab oma kulud ja tõendid nende kulude kohta. Lisaks arvestab kohus kohustatud isiku varalist seisundit.²⁵⁹ Kuigi ringkonnakohus on selgitanud, et tavaline elulaad tuleb igal konkreetsel juhul eraldi kindlaks teha²⁶⁰ ning lähtruda ei saa summast, mis on lapsele alaealisena ülalpidamiseks makstud,²⁶¹ kaldub praktika taandama ülalpidamise ulatuse vaid minimaalsele vajalikule. Nii ei ole olenemata kuludokumentide esitamisest peetud hädavajalikeks kulutusi ujulapääsmetele,²⁶² autokoolile²⁶³ ja meelelahutusele,²⁶⁴ mistõttu on jäetud nendega arvestamata enne, kui on hinnatud vanema võimalusi ülalpidamist anda. Tähelepanuväärselt ei ole põhjendatud kulutuste hulka arvatud ka treeningkulusid, sest need ei ole hädavajalikud ega põhivajadused, põhjendades seda võimalusega teha trenni kodustes tingimustes tasuta.²⁶⁵ Autori hinnangul võib selliste kuluartiklite puhul tegemist olla tavapärase elulaadiga seotud

²⁵⁵ HMKo 05.10.2020, 2-19-19714/42, p 16.

²⁵⁶ HMKo 31.10.2017, 2-17-7973/20.

²⁵⁷ Jaanimägi, K. jt. (2020) PSK § 27/44.

²⁵⁸ RKTko 30.04.2024, 2-21-6015, p 10.

²⁵⁹ Vt nt TrtRnKo 31.10.2022, 2-21-14773/31, p-d 16-18.; PMKo 22.01.2018, 2-17-7493/34, p-d 11-12.

²⁶⁰ TrtRnKo 31.10.2022, 2-21-14773/31, p 13.

²⁶¹ TlnRnKo 12.06.2020, 2-19-11714/30, p 8.4.

²⁶² PMKo 19.02.2021, 2-20-10466/43, p 9.

²⁶³ TlnRnKo 29.04.2021, 2-19-16516/47, p 14.; HMKo 16.02.2024, 2-22-11104/36, p 5.7.

²⁶⁴ Vt nt HMKo 14.04.2022, 2-21-5456/34.

²⁶⁵ HMKo 16.02.2024, 2-22-11104/36, p 5.7. Vt ka TlnRnKo 09.02.2024, 2-22-7236/51, p 14.

kuludega, mida tuleks PKS § 99 alusel arvestada, kui tegemist ei ole ülepaisutatud kuludega. Seisukohta toetab maakohtu lahend, kus sedastati, et kuigi harrastuse kulu pole tingimata vajalik, on see seotud elulaadiga, mistõttu on sellega arvestamine põhjendatud, kui see vastab vanemate varalisele võimekusele.²⁶⁶ Ka on ühel korral pidanud ringkonnakohus spaakülastust 20 euro eest 3-4 korda aastas vajalikuks ja mõistlikuks, seejuures oli vanemal märkimisväärselt vaba raha.²⁶⁷ Seega peaks taanduma esmavajadustest erinevate kuluartiklite ja nende suuruse arvestamine sellele, kas see on täisealise lapse ja tema vanemate jaoks harjumuspärane kulu. Erinevalt Eestist fikseerib Saksa kohtupraktikas aluseks olev Düsseldorf tabel põhivajadused, mis hõlmavad ka ühiskondlikus elus osalemise kulusid, nagu meelelahutust ning vaba aja kulutusi.²⁶⁸ Tabel ei arvesta aga näiteks kooliga seotud väljas söömise kulusid, mille saamiseks tuleb nõuda ülalpidamise suurendamist.²⁶⁹ Eelviidatu kinnitab, et täisealise õppiva lapse ülalpidamine ei peaks tähendama üksnes kitsast põhivajaduste rahuldamist, vaid hõlmama laiemalt ka sotsiaalseid elukulusid.

Kuna tavalise elulaadi tuvastamine eeldab andmeid vanemate varalise seisundi kohta, on oluline roll tõendamisel. PKS § 104 esimese lause kohaselt on otsejoones sugulased kohustatud sellekohase nõude esitamise korral andma üksteisele teavet oma sissetulekute ja vara kohta, kui see on vajalik ülalpidamiskohustuse või elatise suuruse kindlakstegemiseks. Nii on võimalik nõuda vanemalt teavet varalise seisundi kohta. TsMS § 230 lg 3 kohaselt võib kohus abieluasjas ja põlvnemisasjas, samuti lapse huve puudutavas vaidluses ja hagita menetluses koguda tõendeid omal algatusel, kui seadusest ei tulene teisiti. Sama sätte lg 4 kohaselt võib kohus kohustada poolt esitama andmed ja dokumendid sissetuleku ja varalise seisundi kohta. Kuna õiguskirjanduses ja Riigikohtu praktikas on TsMS § 230 lg-st 3 ja 4 tulenevat kohtu rolli seotud nõrgema poole kaitsega,²⁷⁰ peaks kohtutel olema võimalus rakendada uurimisprintsipi ka täisealise õppija ülalpidamise asjas. Seda kinnitab ka ringkonnakohtute praktika.²⁷¹ Siiski rakendub uurimispõhimõte eelkõige olukorras, kus menetlusosalised on asjaolud välja toonud.²⁷² Kohus ei ole kohustatud asjaolusid kontrollima kui sellele viited puuduvad.²⁷³ Seega kui täisealise õppiva lapse nõue ületab kohtu hinnangul eluks vajalikku miinimumi ning laps

²⁶⁶ PMKo 31.05.2018, 2-17-18158/34, p 4.3/5), 9).

²⁶⁷ TlnRnKo 02.09.2022, 2-20-13071/43, p 9.3.

²⁶⁸ Langeheine, J. MÜKoBGB § 1610, vnr-d 11-12.

²⁶⁹ *Ibidem*, vnr 101.

²⁷⁰ Uusen-Nacke, T. (2023), lk 493. Seal viidatud RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 14 jj.

²⁷¹ TrtRnKo 28.04.2025, 2-24-1709/65, p 8.; TrtRnKo 29.08.2017, 2-16-18228/14, p 6.

²⁷² Järvekülg, I.; Kõve, V. TsMSK (2017) § 5/3.6.a),c).

²⁷³ *Ibidem*, § 5/3.6.c).

on esitanud selle kohta tõendid ja viidanud vanemate võimekusele, on kohtul võimalik uurimispõhimõtte abil tuvastada, milline on vanemate sissetulek ja seeläbi tavaline elustandard.

Kokkuvõtvalt on täisealisel õppival lapsel õigus säilitada vanemate varalisele seisundile vastav elulaad. Lähtuda tuleb tegelikest vajadustest, mis hõlmavad ka vaba aja veetmist ja harrastusi, mitte üksnes hädavajalikke, elus püsimiseks vajalikke kulusid. Lahendid, kus vaatamata esitatud nõudele ja tõenditele tavalise elulaadiga ei arvestata, vastuolus PKS §-ga 99 ja Riigikohtu praktikaga, seda eelkõige siis, kui vanemal on majanduslikult võimalik ülalpidamist anda. Nõude ulatuse sidumine üksnes hädavajalike kuludega ei ole õige ega põhjendatud.

2.2. Vajaduse katmine täisealise õppiva lapse vahenditest

2.2.1. Täisealise õppiva lapse töötasu

Riigikohtu praktika ega õiguskirjandus ei anna juhust, mis alusel ja millises ulatuses oodatakse täisealiselt õppivalt lapselt enda ülalpidamisse panustamist. Küsimus on, millises ulatuses arvestatakse täisealise õppiva lapse vahenditega tema abivajaduse ulatuse kindlaksmääramisel.

Erinevalt kehtivast perekonnaseadusest, nägi 1995. aasta PKS § 61 lg 6 p 2 ette, et elatise võib jätta välja mõistmata, selle suurus vähendada või elatise maksmise lõpetada kui lapsel on piisav sissetulek. Kuigi ei ole teada, miks seadusandja otsustas lapse sissetulekuga arvestamise seadusest välja jätta, on seda seostatud suurema tähelepanuga perekonnasuhte nn nõrgema osapoole kaitsele.²⁷⁴ Leitud on, et kui PKS § 97 p 3 alusel ülalpidamist saada õigustatud isikul on vara, siis tal tuleb see võõrandada, et end selle arvelt üleval pidada.²⁷⁵ Alaealine PKS § 97 p 1 alusel ülalpidamist saada õigustatud isik aga enda vara üldjuhul kasutama ei pea.²⁷⁶ Alaealise ülalpidamiseks saab kasutada talle kuuluva eseme vilju (PKS § 132 lg 1).²⁷⁷

Õigusanalüüsis on leitud, et muu abivajaja ülalpidamismõnede puhul võimaldab ülalpeetava enda vahenditega arvestada PKS § 97 p 3,²⁷⁸ mis tuleneb otseselt ka seaduse sõnastusest („kes ei ole võimeline ennast ise üleval pidama“). Alaealise lapse ülalpidamiskohustuse vähendamisel kohaldub aga PKS § 102 lg 2, mille kohaselt võib kohus mõjuval põhjusel vähendada elatist alla PKS § 101 alusel arvutatud elatise summa. Riigikohus on pidanud selliseks mõjuvaks põhjuseks lapse vajaduste rahuldamiseks mõeldud toetust (USA-st saadav toetus),²⁷⁹ mis on

²⁷⁴ Uusen-Nacke, T. (2023), lk 491.

²⁷⁵ Lextal 2017, lk 35.

²⁷⁶ Uusen-Nacke, T. (2023), lk 491. Vt ka: RKTKo 17.11.2015, 3-2-1-127-15, p 26.

²⁷⁷ RKTKo 17.11.2015, 3-2-1-127-15, p 26.

²⁷⁸ Lextal 2017, lk 15.

²⁷⁹ Uusen-Nacke, T., lk 491. RKTKo 28.10.2015, 3-2-1-124-15, p-d 15-16.

lapse vara. Samas ei kohaldu PKS § 102 lg 2 täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohtadele.²⁸⁰ Täisealise õppiva lapse ülalpidamisele kohalduv PKS § 102 lg 1 ei näe ette võimalust mõjuval põhjusel ülalpidamist vähendada. Ka perekonnaseaduse seletuskiri seob PKS §-i 102 just ülalpidamiseks kohustatud, mitte õigustatud isiku võimaluste piiramisega.²⁸¹ Ringkonnakohus on viidanud õigustatud isiku enda vahendite arvestamise alusena perekonnaseaduse üldisele abivajaduse mõttele.²⁸² Autori arvates on asjakohasem ja täpsem kohaldada täisealise õppiva lapse ülalpidamise ulatuse määramisel tema võimaluste arvestamisel PKS §-i 99, mis näeb ette vajadustest lähtumise. Kui täisealisel õppival lapsel on vara, siis ei ole üldjuhul põhjendatud rääkida vajadusest ülalpidamise järele ulatuses, mida saab katta oma olemasoleva vara arvelt.

Õiguskirjanduses on selgitatud, et kohtupraktika kujundab need sissetulekud, mida ülalpidamiskohtade puhul arvesse võetakse.²⁸³ Kui on tuvastatud täisealise õppiva lapse igakuised vajadused, tuleb kohtupraktika kohaselt hinnata, kas üldse ja mis ulatuses saab isik enda vajadused ise katta.²⁸⁴ Samuti tuleneb kohtupraktikast, et õppival täisealisel lapsel puudub õigus nõuda ülalpidamiskohustuse täitmist ulatuses, milles ta on võimeline ise sissetulekut teenima.²⁸⁵ Seega kui täisealine teenib kooli kõrvalt töötasu, tuleb tal seda kasutada enda ülalpidamiseks.²⁸⁶ Erandiks on peetud olukorda, kus lapsel on vanematega kokkulepe, et tema teenitud sissetulek jääb talle n-ö taskurahaks.²⁸⁷ Hoolimata võimalusest sissetulekuid arvestada, on kohtupraktikas valdav seisukoht, et täisealine laps ei ole kohustatud statsionaarses (ka päevases) õppes õppimise kõrvalt tööl käima, sest hariduse omandamine on prioriteet, mida ei saa ette heita.²⁸⁸ Erinev on olukord osakoormusega ja mittestatsionaarse õppe puhul. Kohtupraktikas on sageli eeldatud, et mittestatsionaarses õppes õppival täisealisel lapsel on kohustus töötada ning seeläbi oma vajadusi ise osaliselt katta, sest suurem osakaal on iseseisval õppimisel.²⁸⁹ Muuhulgas on kohus selgitanud, et PGS § 22 lg 5 võimaldab õpilase nõusolekul koolikoormust vähendada ja lg 9 kohustab tööandjat andma õppepuhkust, mis ei võimalda eeldada, et koolis õppimine takistaks töötamist.²⁹⁰ Ringkonnakohus on sedastanud, et õpinguid

²⁸⁰ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 11.

²⁸¹ Eelnõu 55 SE seletuskiri, lk 30.

²⁸² TlnRnKo 09.02.2024, 2-22-7236/51, p 65.

²⁸³ Uusen-Nacke, T. (2023), lk 492.

²⁸⁴ HMKo 27.06.2024, 2-23-16997/29.

²⁸⁵ VMKo 16.06.2022, 2-21-15014/32, p 9.; HMKo 04.03.2021, 2-20-4962/22, p 22.

²⁸⁶ Vt nt HMKo 28.05.2020, 2-20-1880/23, p 14.; TlnRnKm 22.12.2023, 2-23-7282/36, p 9., samas asjas HMKo 17.11.2023, 2-23-7282/32, p 7.

²⁸⁷ VMKo 21.05.2025, 2-23-15473/26, p 7.

²⁸⁸ Vt nt TMKo 20.01.2021, 2-20-13430/16, p 12.; HMKo 30.05.2018, 2-17-17750/31, p 7.; TMKo 15.09.2023, 2-22-13523/20, p 13.

²⁸⁹ HMKo 17.11.2023, 2-23-7282/32, p 7.; TMKo 11.10.2021, 2-21-8264/33.; TlnRnKo 12.06.2020, 2-19-11714/30, p 8.8.

²⁹⁰ TlnRnKo 12.06.2020, 2-19-11714/30, p 8.8.

kahjustamata paralleelselt töötamine tuleb kõne alla eelkõige osakoormusega õppe korral, seejuures tuleb teenitavat sissetulekut arvestada ülalpidamise ulatuse määramisel.²⁹¹

Kui üldiselt eeldatakse Saksa õiguses, et igaüks peab end üleval pidama ise ja isegi kui isik töö ei käi, on võimalik maha arvata fiktiivne sissetulek,²⁹² siis täisealise õppiva lapse puhul on see erinev. Sarnaselt Eesti kohtupraktikale, ei ole Saksamaal laps kohustatud hariduse omandamise ajal töötama, eelkõige kui see takistaks või lükkaks edasi õpinguid.²⁹³ Siiski on peetud mõistlikuks, ent mitte kohustuslikuks, semestri vaheajal töötamist ja erialase lisatöö tegemist, kui see ei kahjusta õpinguid.²⁹⁴ Ka on jaatud alaealise puhul töökohustust osalise koormusega õppetöö kõrvalt.²⁹⁵ Sarnast lähenemist on autori hinnangul põhjendatud kohaldada ka täisealise õppiva lapse puhul, kellelt oodatakse eneseülalpidamist. Kuigi Eesti kohtupraktikas puudub ühtne süsteem näiteks mittestatsionaarses või osakoormusega õppes õppiva lapse ülalpidamise ulatuse vähendamiseks võimaliku töötasu arvelt, on autori hinnangul põhjendatud arvestada suutlikkusega töötasu teenida. Seega, kui väiksema koolikoormusega õpilane töö ei käi, ilma, et selleks oleks muid takistusi (nt töövõimetus), saaks kohus vähendada tema ülalpidamise ulatust summa võrra, mida ta oleks mõistliku pingutuse korral suuteline teenima. Sarnast käsitlust on rakendatud ka Saksa kohtupraktikas, kus on arvestatud osakoormusega õppe kõrvalt fiktiivset töötasu 10 töötunni ulatuses, sest õpingutest ülejäänud aega saab kasutada sissetuleku teenimiseks.²⁹⁶

Olenemata õppevormist on Eesti kohtupraktikas eeldatud töö käimist suvekuudel, mil õppetööd ei toimu, arvestades sel perioodil teenitud sissetulekuga.²⁹⁷ Selline lähenemine ei ole autori hinnangul põhjendatud, sest nagu nõude eelduseid analüüsides järeldati (p 2.1.2.), tuleb ka suveperioodi käsitada PKS § 97 p 2 tähenduses hariduse omandamise ajana, mil täisealisel lapsel on õigus elatist saada. Seetõttu ei saa üksnes faktilisest õppetöö puudumisest tuletada kohustust suveperioodil töötada. Lisaks võib autori arvates pidada lühiajalise töö leidmist keeruliseks. Sarnasele seisukohale on ka asunud ringkonnakohus, leides, et suvekuudel võib töötada taskuraha teenimiseks, ent sellist kohustust ei ole.²⁹⁸ Autor leiab, et mittestatsionaarse ja osakoormusega õppe puhul, kus eeldatakse töö käimist õppetöö kõrvalt, tuleks suutlikust

²⁹¹ TlnRnKo 11.02.2022, 2-20-1074/56, p 11.1.

²⁹² Langeheine, J. MüKoBGB § 1602, vnr 18.

²⁹³ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1610, vnr 47.

²⁹⁴ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § BGB § 1602, vnr 113.

²⁹⁵ *Ibidem*, vnr 33.

²⁹⁶ OLG Düsseldorf, Beschluss vom 17. Juni 2010 – II-8 WF 117/10.

²⁹⁷ Vt nt HMKo 04.03.2021, 2-20-4962/22, p 22.; TMKo 31.01.2024, 2-23-7850/31, p 11.

²⁹⁸ TlnRnKo 04.04.2025, 2-24-6050, p 15.1.

teenida töötasu hinnata kogu õppeaasta lõikes, seega ka suvekuudel. Samas ei peaks eeldama suuremat töökoormust suveperioodil üksnes seetõttu, et õppetöö ajutiselt puudub.

Nii nagu Eestis, arvestatakse ka Saksamaal üldjuhul täisealise õppiva lapse teenitud töötasu vajaduste katteks. Täielikult arvestatakse vajaduste katteks praktikatasu ja õpingutega otseselt seotud töötasu.²⁹⁹ Õppimise kõrvalt teenitud töötasu on võimalik käsitletakse aga ka nn üle kohustuse teenitud sissetulekuna (*Überobligatorische Einkünfte*). Sellest tulenevalt ei arvestata täielikult ülalpidamisvajaduse katteks sissetulekut, mis on teenitud ajutiste töödega, näiteks töötades nädalavahetustel. Erandina võib seda täielikult arvesse võtta hea usu põhimõtte alusel juhul, kui vanematel on raske majanduslik olukord või kui lapse lisatöö põhjustab varalise kahju, näiteks mõne toetuse kaotamise näol. Hinnatakse nii saadud sissetuleku suurust, kui töötamise põhjust, muuhulgas seda, kas laps asus tööle seetõttu, et kohustatud isik ülalpidamiskohustust ei täitnud. See, kas ja millises ulatuses õpilase väljaspool kohustust teenitud tulu ülalpidamisvajaduse katteks arvestada, tuleb hinnata igas kaasuses eraldi.³⁰⁰

Saksa kohtupraktikas on näitena arvestatud vajaduste katteks 1/3 õpilase teenitud tulust.³⁰¹ Autori hinnangul pakuks sarnane süsteem Eestis täisealistele õppijatele suuremat motivatsiooni töötada näiteks vaheajal, kus üldiselt töötamiskohustust ei ole. Nii võiks olla kohtul võimalus jätta vabatahtlikult teenitud tulust mõistlik osa, näiteks 1/3 arvesse võtmata. Ilmestades seda näitega: lapse koguvajadus on 600 eurot kuus, laps teenib ajutise tööga 300 eurot kuus. Täies ulatuses maha arvates (kehtiv praktika) on vanemate osa $600 - 300 = 300$ eurot. Rakendades Saksa eeskujul osalise mahaarvamise mudelit ja arvestades lapse sissetulekut vajaduste katteks üksnes 1/3, jääks vanemate kanda $600 - (300 \times 1/3) = 500$ eurot. Lapsele jääks seega kätte enda töötasust $300 - (300 \times 1/3) = 200$ eurot. Täpsem maha arvatav protsent jääks aga konkreetsetel asjaoludel kohtu otsustada. Selline lähenemine toetaks majanduslikku iseseisvumist ja tööharjumuse tekkimist vaatamata töökohustuse puudumisele. See välistab ka olukorra, kus tööle ei asuta üksnes seetõttu, et ajutine töö võib vähendada suuresti igakuist elatise suurust.

Kokkuvõtvalt pooldab autor töötamise kohustuse puudumist statsionaarse õppe kõrvalt, arvestades et põhitegevuseks on õppimine. Seevastu saab eeldada sissetulekute teenimist enda vajaduste katteks näiteks mittestatsionaarses ja osakoormusega õppes, kus suurem rõhk on iseseisval õppimisel. Saksa õigus pakub selleks aluspõhimõtte, mille kohaselt on töö tegemine mõistlik ulatuses, milles see ei kahjusta õpinguid. Kuigi üldjuhul arvestatakse täisealise õppiva

²⁹⁹ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 114.

³⁰⁰ Langeheine, J. MüKoBGB § 1602, vnr-d 28-29.

³⁰¹ OLG Hamm 10.09.2012 – II-14 UF 165/12.

lapse teenitav töötasu tema vajaduste katteks, isegi kui tal töötamiskohustust ei ole, on Saksa õiguse eeskujul põhjendatud rakendada kaalutusõigust, mis annaks võimaluse töötasu vajadusest maha arvata ka osaliselt, kui see on mõistlik.

2.2.2. Täisealise õppiva lapse vara

Kuna Riigikohus on leidnud, et täisealine õppiv laps ei pruugi vajada ülalpidamist kõigi eluvajaduste rahuldamiseks ning ülalpidamisõigus tekib juhul, kui tal pole vara enda ülalpidamiseks,³⁰² saab järeldada, et enda ülalpidamiseks tuleb kasutada ka olemasolevat vara. Selle, mis ulatuses vara kasutada tuleb, jätab seadusandja ja Riigikohtu praktika lahtiseks.

Kohtupraktikas arvestatakse abivajaduse ulatuse hindamisel täisealise õppiva lapse omandisse kuuluvaid esemeid, milleks on praktikas peamiselt sõidukid, rahalised vahendid (pangakontol), aga ka kinnisasjad. Sõiduautode puhul on kohus hinnanud nende väärtust ja vajalikkust, leides, et kui auto omamine on vajalik, siis tuleks eelistada soodsamat sõidukit.³⁰³ Seejuures ei ole peetud vajalikuks väheväärtusliku auto võõrandamist ülalpidamiskulude katteks.³⁰⁴ Niisiis sõltub sõiduki võõrandamiskohustus selle väärtusest ja omamise eesmärgist. Kinnisvara puhul on asutud seisukohale, et enda ülalpidamiseks võib olla põhjendatud kinnisvara võõrandamine või väljaüürimine juhul, kui see ei ole kasutusel eluasemenä.³⁰⁵ Oluline on märkida, et kinnisasja võõrandamiskohustust on Eesti kohtupraktikas jaatatud autorile teadaolevalt vaid ühel korral, kus pärandina saadud kinnisvahi oli kasutamiseks kõlbmatu ja tekitas kulusid.³⁰⁶

Kolmandate isikute maksete ja täisealise õppiva lapse säästude arvestamisel on Eesti kohtupraktika ebaühtlane. Ühelt poolt on leitud, et täisealise õppiva lapse kontole on laekunud summasid erinevalt isikutelt, ei tähenda automaatselt, et laps peab end nende vahendite arvel ise ülal pidama, vaid selgitada tuleb, mis alusel makseid tehtud on.³⁰⁷ Teisalt on kohus arvestanud säästude (1650 eurot) olemasolu ülalpidamiskohustuse vähendamisel.³⁰⁸ Viimasest erineb märkimisväärselt ringkonnakohtu lahend, kus täisealise gümnaasiumiõpilase kontol olevat 18 869 eurot ei arvestatud ülalpidamise ulatuse määramisel, sest see oli ühe vanema poolt lapsele kogutud raha.³⁰⁹ Ka uuem kohtupraktika toetab arvelduskontol oleva raha ja säästude puutumatust, leides, et täisealine õppiv laps ei pea kasutama enda ülalpidamiseks

³⁰² RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 10.

³⁰³ HMKo 23.02.2018, 2-17-15702/18.

³⁰⁴ VMKo 28.02.2025, 2-24-9065/31.; VMKo 10.03.2020, 2-18-15390/24, p 16.

³⁰⁵ TrtRnKo 20.12.2024, 2-22-19345/63, p 8.2.; TrtRnKo 31.10.2022, 2-21-14773/31, p 11.

³⁰⁶ TrtRnKo 20.12.2024, 2-22-19345/63, p 8.2.

³⁰⁷ TlnRnKo 11.02.2022, 2-20-1074/56, p 11.2.

³⁰⁸ PMKo 19.02.2021, 2-20-10466/43, p 11.

³⁰⁹ TrtRnKo 18.04.2019, 2-18-13976/60, p 9.

arvelduskontol olevaid sääste, näiteks sünnipäevaks saadud raha.³¹⁰ Kuna täisealise õppiva lapse vara võõrandamiskohustuse ning pangakontol oleva raha realiseerimise küsimust ei ole Riigikohtu praktikas ja Eesti õigusteoorias põhjalikumalt käsitletud, analüüsib autor, kuidas sisustatakse täisealise õppiva lapse vara kasutamise kohustust Saksa õiguses.

BGB § 1602 lg 2 kohaselt tuleb alaealistel kasutada oma varast saadavat tulu, ent mitte põhivara.³¹¹ Seevastu nii privilegeeritud kui mitte-privilegeeritud täisealistel tuleb lisaks tulule (näiteks intressid, üüritulu, dividendid jms) kasutada enda ülalpidamiseks enne vanematelt ülalpidamise nõudmist ka oma põhivara.³¹² Saksa kohtupraktikas on rõhutatud, et vara kasutamise ulatus sõltub mõistlikkuse põhimõttest, hinnates kõiki asjaolusid ja ülalpidamiseks kohustatud isiku olukorda, vara ei ole vaja kasutada üksnes siis, kui see oleks äärmiselt ebaõiglane.³¹³ Niisiis on mõistlikkuse piir kitsas ning lähtudes äärmise ebaõigluse põhimõttest (*groben Unbilligkeit*), peab alles jääma nn hädavajalik reserv (*Notgroschen*).³¹⁴ Selle suuruse on jätnud seadusandja lahtiseks, kuid praktikas on hädavajalikuks reserviks peetud 10 000-15 000 euro suurust säästu, sõltuvalt vanemate võimalustest.³¹⁵ Järelikult tuleb kasutada enda ülalpidamiseks hädavajalikku reservi ületavat raha.

Saksa õiguskirjanduse kohaselt tuleb täisealisel kasutada enese ülalpidamiseks ka vara, mis on antud vabatahtlikult kolmanda isiku poolt ilma kindla eesmärgita.³¹⁶ Seda seisukohta toetab ka Engler.³¹⁷ Praktika on aga selles küsimuses oluliselt paindlikum. Leitud on, et ülalpidamiseks ei ole kohustuslik kasutada kolmandatelt isikutelt väiksemates summas ühekordselt või jooksvalt saadud tulu, tasuta majutust või toitlustust.³¹⁸ Nii on valitseva arvamuse kohaselt välja toodud, et kolmandalt isikult vabatahtlikult saadud maksed ei mõjuta üldjuhul abivajadust, sest isik ei pea elama almustest või heategevusest, arvestades ka, et sellised maksed võivad igal hetkel katkeda.³¹⁹ Kolmandatelt isikutelt saadud raha või vara kasutamise osas on toodud välja kriteerium, mille kohaselt saab vabatahtlikke makseid arvesse võtta siis, kui kolmas isik soovib

³¹⁰ TlnRnKo 04.04.2025, 2-24-6050/30, p 15.2.

³¹¹ Reinken (2025). BeckOK, BGB § 1602, vnr 118. – Reinken. Beck'sche Online-Kommentare BeckOK. Buch 4. Familienrecht. 76. Edition. Stand 01.11.2025.

³¹² BGB § 1603 lg 2 teise lause tähenduses, kuna BGB § 1602 lõige 2 ei ole analoogia alusel kohaldatav. Vt lähemalt: OLG Jena NJW-RR 2016, 973, vnr 44. Vt ka: Langeheine, J. MüKoBGB § 1602, vnr-d 75-78.

³¹³ OLG Jena NJW-RR 2016, 973, vnr 43-44. Vt ka Langeheine, J., MüKoBGB § 1602, vnr 79.

³¹⁴ Langeheine, J., MüKoBGB § 1602, vnr 79.

³¹⁵ Klinkhammer, F. Dose UnterhaltsR. § 2, vnr 134. – Dose, H-J. (toim.). Das Unterhaltsrecht in der familienrechtlichen Praxis. 11. Aufl. 2026. Dose, H-J.; Klinkhammer, F. 11. Aufl 2026.

³¹⁶ Langeheine, J. MüKoBGB § 1602, vnr 78.

³¹⁷ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 43.

³¹⁸ Wohlgemuth, G., vnr-d 3279-3280.; OLG München Urt. v. 19.02.1996 – 26 UF 1156/95, p 2.

³¹⁹ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 42.

soodustada kohustatud isikut.³²⁰ Vara kasutamine on kohustuslik, kui üks vanematest on andnud suuremas summas raha pikaajalise ülalpidamise tagamiseks. Sellisel juhul tuleb ülalpidamiseks mõeldud raha kasutada ainult sellel eesmärgil, jättes summast alles vaid nn hädavajaliku reservi.³²¹ Samamoodi tuleb kasutada ülalpidamiseks raha, mis on kogutud spetsiaalselt hariduse omandamise rahastamiseks.³²² Kolmanda isiku vabatahtlikuks toetuseks ei peeta pärandvara, kuid ka selle kasutamisel tuleb arvestada, et see ei oleks äärmiselt ebaõiglane, näiteks olukorras, kus vanemad on jõukad.³²³

Saksa õiguses eksisteerib sugulaste ülalpidamisel sarnaselt Eesti õigusele kinnisvara väljaüürimise kohustus. Ka üürimisel lähtutakse mõistlikkuse põhimõttest, kaaludes nii õigustatud kui kohustatud isiku huve, kasumit, võimalikku kahju ja vara püsivust.³²⁴ Samuti hinnatakse vara võõrandamiskohustust iga üksikjuhtumi puhul eraldi. Näiteks tuleb küll võõrandada kinnisvara, mis tulu ei too, kuid müügist saab loobuda siis, kui saadav tulu on võrreldes elatisega marginaalne.³²⁵ Nii on leitud, et müüma ei pea kasutatud autot, mille kasulikkus abivajajale on olulisem suurem kui eeldatav müügitulu.³²⁶ Samuti on aktsepteeritud kinnisvara alles jätmist olukorras, kus oma ülalpidamist saab rahastada laenuga, seades kinnisvara tagatiseks.³²⁷ Seega on kohustus kasutada enda ülalpidamiseks olemasolevat vara, piiratud mõistlikkuse ja äärmise ebaõigluse põhimõttega. Oluline on, et täisealisel õppival lapsel oleks võimalik säilitada säästud (hädavajalik reserv).

Eesti kohtupraktikas on kohustatud isikud esitanud vastuväite, et õppival täisealisel lapsel on võimalik katta oma abivajadust õppelaenuga.³²⁸ Kohus on järeldanud, et ehkki õppelaen on üks võimalikest viisidest katta õpingute või ülalpidamise kulu, tuleks laenukohustuste võtmisest hoiduda.³²⁹ Seevastu on Saksa õiguses tunnustanud laenude võtmise kohustust BAföG³³⁰ laenude puhul.³³¹ Tegemist on osaliselt laenuna väljamakstava õppetootusega, mis antakse

³²⁰ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 42.

³²¹ Reinken (2025). BeckOK, BGB § 1602, vnr 120.

³²² *Ibidem*, vnr 120.

³²³ OLG Jena NJW-RR 2016, 973, p 42. Vt ka BGH, Urteil vom 5. 11. 1997 - XII ZR 20/96 (Karlsruhe), p 3/a.

³²⁴ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 124.

³²⁵ *Ibidem*, vnr-d 132-133.

³²⁶ BGH, Urteil vom 5. 11. 1997 - XII ZR 20/96 (Karlsruhe), p 3/c.

³²⁷ Langeheine, J., MüKoBGB § 1602, vnr 79.

³²⁸ TlnRnKo 10.04.2018, 2-16-7784/36, p 2, kostja vastuväited.; HMKo 30.05.2018, 2-17-17750/31, p 7.; VMKo 31.01.2022, 2-21-16655/15, p 8.

³²⁹ VMKo 31.01.2022, 2-21-16655/15, p 8. Samale järeldusele jõuti ka HMKo 30.05.2018, 2-17-17750/31, p-s 7.

³³⁰ Bundesausbildungsförderungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. Dezember 2010 (BGBl. I S. 1952; 2012 I S. 197), das zuletzt durch Artikel 11 Absatz 1 des Gesetzes vom 16. April 2026 (BGBl. 2026 I Nr. 107) geändert worden ist. https://www.gesetze-im-internet.de/baf_g/BJNR014090971.html (23.04.2026).

³³¹ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 135.

intressivabalt, paindlike tagasimakse tingimuste ja osalise kustutamise võimalusega.³³² Kuigi BaföG toetused on reeglina subsidiaarsed, arvestatakse praktikas vanematepoolse ülalpidamiskohustuse määramisel BaföG toetusega.³³³ BaföGi määramisel arvestatakse esmalt õppija enda sissetulekute ja varaga ning seejärel ka vanemate sissetulekuga.³³⁴ Kui täisealine õppiv laps BaföGi ei taotle, siis saab arvestada selle suurusega fiktiivselt.³³⁵

Kokkuvõtvalt peab kasutama enda ülalpidamiseks vara, kui see on mõistlik ja annab tegelikku kasu. Väheväärtusliku või eluks vajaliku vara võõrandamine ei ole nõutav. Sarnaselt Saksa õigusele peaks hindama, et see poleks ebaõiglane, näiteks olukorras, kus vanemad on väga jõukad. Autori hinnangul saab ebaõiglasest olukorrast rääkida ka juhul, kui üks vanem on kogunud lapse pangakontole raha tuleviku kindlustamiseks, panustades kahekordselt nii säästude kogumise kui jooksvate kulude katmisega, samal ajal kui teise vanema ülalpidamiskohustus väheneb. Kolmandate isikute ühekordsete maksete osas on põhjendatud lähtuda Saksa praktikast, hinnates maksete eesmärki – kas makse on tehtud ülalpidamise katmiseks. See välistab vajaduse kasutada enda ülalpidamiseks igasuguseid ühekordseid tasusid, nagu sünnipäevaraha. Säästude kasutamisel on Saksa õiguse eeskujul põhjendatud jätta alles hädavajalik reserv, mis võimaldab ettenägematute kulude katmist.

2.2.3. Ülalpidamise katmine riiklikest toetustest

PKS § 101 lg 5 kohaselt ei pea vanem alaealisele lapsele andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel. Loetakse, et lapse vajadused saab rahuldada kogu lapsetoetuse ja poole lasterikka pere toetuse arvel, mis on jagatud võrdselt toetust saava pere kõigi laste vahel. Tegemist pole vajaduspõhiste toetustega.³³⁶ Praktikast arvestatakse sõltumata poole taotlusest, et lapse vajadused saab osaliselt rahuldada nende toetuste arvelt.³³⁷ Küsimus on, kas ja kuidas arvestatakse kohtupraktikas täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustuse ulatuse määramisel lapsetoetuse ja lasterikka pere toetusega.

PKS § 101 lg 5 väljendab seadusandja tahet vähendada vanemlikku ülalpidamiskohustust toimetulekut suurendavate toetuste võrra.³³⁸ Kehtiv seadus ei näe ette samasugust toetustega

³³² Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1602, vnr 85.

³³³ *Ibidem*, vnr-d 83-84.

³³⁴ *Ibidem*, vnr 84.

³³⁵ *Ibidem*, vnr 86.

³³⁶ RKHKm 19.10.2020, 3-18-1672, p 33.

³³⁷ RKTko 22.06.2022, 2-19-19160, p 14.3.

³³⁸ Riigikogu XIV koosseis. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 474 SE seletuskiri, lk-d 6 ja 14. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b9d354cb-49c8-41a6-bf57-90f57aa37c74/> (19.04.2026).

arvestamist täisealise õppiva lapse ülalpidamiskõude puhul, vaatamata sellele, et PHS § 17 lg-d 1 ja 2 kohaselt makstakse lapsetoetust üldjuhul kuni 19-aastaseks saamiseni või 19-aastase jooksva õppeaasta lõppemiseni. Ka lasterikka pere toetuse puhul võetakse arvesse kuni 19-aastast last (PHS § 21 lg 1). Toetuste eesmärk on sama nii alaealise kui täisealiseks saanud lapse puhul – tagada peredele laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaline hüvitamine (PHS § 15). Toetustega mittearvestamine võib viia olukorrani, kus täisealise õppiva lapse vanemate ülalpidamiskoormus osutub suuremaks osas, mida riik tegelikult katab.

Kohtupraktikas arvatakse enamasti kogu lapsetoetuse summa maha täisealise õppiva lapse põhjendatud vajaduste ulatusest.³³⁹ Lasterikka pere toetus arvutatakse maha vastavalt lapsele langevale osale, st kui peres on kolm last ja toetus on 450 eurot, siis ülalpidamist nõudvale täisealisele lapsele langev osa on 150 eurot.³⁴⁰ Uuemas kohtupraktikas on otsesõnu jaatud võimalust rakendada PKS § 101 lg 5 regulatsiooni ka täisealise õppiva lapse ülalpidamiskõuet lahendades, arvestades, et sätte aluseks olevad kaalutlused on samamoodi kehtivad nii täisealiste kui alaealiste laste puhul.³⁴¹ Kahel korral on kohus arvestanud lapsetoetust täisealise õppiva lapse puhul üksnes pooles ulatuses, seda pikemalt põhjendamata.³⁴² Vastupidiselt üldisele praktikale on ühes lahendis leitud, et perekonnaseadusest ei tulene, et kohus võiks täisealise õppiva lapse elatist üksnes seetõttu vähendada, et elatist saama õigustatud lapsel on õigus saada lapsetoetust ja jätnud elatise peretoetuse arvelt vähendamata.³⁴³ Autor on arvamisel, et kui lapsetoetuse ja lasterikka pere toetusega ei saaks täisealise õppiva lapse elatist määrares arvestada, suurendaks see ebamõistlikult vanemate koormust. Toetuseid ei ole võimalik arvesse võtta vaid juhul, kui laps seadusest tulenevalt toetuseid ei saa.

Sarnaselt Eestile võetakse ka Saksamaal õigustatud isiku sissetulekutena arvesse erinevaid toetusi, mis vähendavad tema vajadusi. BGB § 1612b lg 1 p 2 kohaselt arvestatakse täisealise lapse puhul kogu lapsetoetus individuaalsete ülalpidamisvajaduste katteks. Praktikas tähendab see, et lapse vajadust vähendatakse toetuse võrra enne, kui vanemate ülalpidamiskohustuse ulatus kindlaks määratakse. Seega tehakse esmalt kindlaks vajadused ning seejärel arvutatakse maha lapse olemasolevad varalised vahendid ja lastetoetus.³⁴⁴

³³⁹ Vt nt VMKo 31.03.2025, 2-24-12743/18, p 12.; TrtRnKo 13.04.2023, 2-21-18310/38, p 12.

³⁴⁰ TlnRnKo 20.01.2025, 2-24-9924/11, p 9.1.

³⁴¹ TlnRnKo 04.04.2025, 2-22-13891/51, p 18.2.; HMKo 12.11.2025, 2-24-12786/42, p-d 28-32.

³⁴² TMKo 09.02.2021, 2-20-13797/16, p 24.; TlnRnKo 13.04.2023, 2-21-18310/38, p 3, maakohu lahend.

³⁴³ HMKo 05.05.2021, 2-21-52/19, p 7.

³⁴⁴ Götz, I. (2020) MAH FamR, § 7 Unterhalt für volljährige Kinder, vrn-d 14 ja 28.

Kuna PKS § 101 lg 5 kohaldub üksnes alaealisele lapsele, ei ole autori hinnangul normi kohaldamine täisealise lapse ülalpidamisinõude ulatust kindlaks määrates õige. Samas on PKS § 101 lg 5 aluseks olevate kaalutluste rakendamine põhjendatud, sest need ei ole seotud kitsalt vanusega, vaid vajaduste ja olemasolevate vahendite arvestamisega. Kuna lapsetoetus peab katma vajadusi sõltumata vanemate majanduslikust olukorrast, siis tuleks sarnaselt Saksa õigusele toetus tervikuna maha arvata täisealise lapse põhjendatud vajadustest enne, kui hakatakse vanemate ülalpidamise proportsiooni hindama.

2.3. Vanema võimalus ülalpidamist anda

Täisealise õppiva lapse ülalpidamisinõudele kohalduva PKS § 102 lg 1 kohaselt vabaneb isik ülalpidamiskohustusest ulatuses, milles ta ei ole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma teisele isikule ülalpidamist, kahjustamata enese tavalist ülalpidamist.³⁴⁵ Peatüki põhiküsimus on, millal vabaneb vanem täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustusest PKS § 102 lg 1 mõttes.

Perekonnaseaduse seletuskirja kohaselt tähendab PKS §102 lg 1 kohaldamine, et esmajoones peavad olema kaetud kohustatud isiku enda vajadused. Seejuures tuleb arvestada kõikide kohustustega.³⁴⁶ Vanema ülalpidamisvõime hindamiseks lahutab kohus vanema sissetulekust tema igakuised kulud.³⁴⁷ Kui tehtud arvutuse järel jääb vanemal alles rahalisi vahendeid, tuleb selle arvelt katta täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustus. Sissetulekute osas on ringkonnakohus asunud seisukohale, et nõude lahendamisel ei pea lähtuma kitsast palga määratlusest, vaid arvestada saab kõiki sissetulekuid (sh välislähetuse päevarahasid).³⁴⁸ Kohus hindab lisaks vanema sissetuleku suurusele ka talle kuuluvat vara ja selle väärtust.³⁴⁹

Maha arvutatavate kuludena saab käsitleda kulutusi igapäevastele vajadustele ja kohustustele, sh alaealiste laste ülalpidamiskulusid, kellel on PKS § 98 lg 1 kohaselt eelis ülalpidamisele.³⁵⁰ Oluliseks on peetud, et vanemale oleks tagatud toimetulekupiir.³⁵¹ Ülalpidamise andmise võimaluse tuvastamiseks hinnatakse vanema esitatud kulude mõistlikkust ja tõendatust.³⁵² Näiteks on peetud mõistlikuks täisealise lapsega sama suurt toidukulu,³⁵³ kuid mitte

³⁴⁵ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 11.

³⁴⁶ Eelnõu 55 SE seletuskiri, lk 30.

³⁴⁷ Vt nt VMKo 04.11.2022, 2-22-12348/29, p 11.

³⁴⁸ TrtRnKo 30.05.2019, 2-18-15664/45, p 9.

³⁴⁹ Vt nt TlnRnKo 23.02.2022, 2-20-8064/51, p 23.; HMKo 21.03.2022, 2-21-15106/23, p 24.; PMKo 01.04.2021, 2-20-18782/17, p 18.; Samas asjas: TlnRnKo 15.03.2022, 2-20-18782/25, p 37.

³⁵⁰ Vt nt TrtRnKo 29.08.2017, 2-16-18228/14, p 11.

³⁵¹ TMKo 27.04.2023, 2-23-732/15, p 16.

³⁵² Vt selle kohta TlnRnKo 23.02.2022, 2-20-8064/51, p 23.; samas asjas: HMKo 07.05.2021, 2-20-8064/44, p 6.

³⁵³ PMKo 19.05.2021, 2-21-473/27, p 14.3.

hasartmängudega seotud kiirlaenu makseid³⁵⁴ või möödunud perioodi elatisvõlgnevuste tasumist, sest see ei ole toimetulekuks vajalik.³⁵⁵ Kuigi üldiselt loetakse põhjendatud kuluks liisingumaksed, mis on vanema elulaadiga seotud, siis ei saa autori arvates rääkida kulude mõistlikkuses juhul, kui vanem teeb igakuiseid liisingumakseid kallile autole, mistõttu on kohustused nii suured, et ülalpidamist anda ei saa. Näiteks on leitud, et vanem pole võimeline maksma ülalpidamist üle 100 euro kuus, samas kui põhjendatud on kasko- ja liisingukulu 310 eurot.³⁵⁶ Autori hinnangul võib ebamõistlikult suurte kulude aktsepteerimine viia olukorrani, kus vanem vabaneb ülalpidamiskohustusest ka tahtlikult tekitatud varalise võimetuse tõttu.

PKS § 102 lg 1 võimaldab vähendada täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustuse ulatuse ka nullini ja seega vanema ülalpidamiskohustusest vabastada. Analüüsitud praktikas tehakse seda eelkõige juhtudel, kus vanem on töövõimetu või osalise töövõimega ja kasvatab alaealist last (lapsi).³⁵⁷ Samas ei ole töövõimetus alati automaatne põhjus vanemat ülalpidamiskohustusest vabastada. On võimalik, et osalise töövõimetuse ja kahe alaealise lapse kõrvalt jääb vanemal raha enda vajaduste rahuldamisest üle ja kohus on selle täisealise õppiva lapse ülalpidamiseks välja mõistnud.³⁵⁸ Tähelepanuväärselt on kohus leidnud, et osaline töövõimetus ei tähenda, et puudub võime üldse töötada ja endale sissetulekut teenida ja vanem peaks tõendama, mida on teinud selleks, et sobivat tööd leida.³⁵⁹ Samas asjas järeldati, et osalise töövõimega kostja on võimeline vähemalt osaliselt töötama.³⁶⁰ Eeltoodu viitab ootusele, et vanem peab sissetuleku teenimiseks olema aktiivne. See on omane alaealise lapse ülalpidamisinõudele, kus vanemad on PKS § 102 lg 2 alusel kohustatud iseenda vajadusi piirama. Täpsemalt on Riigikohus alaealise ülalpidamiskohustuse osas leidnud, et vanemal on kohustus teenida sissetulekut.³⁶¹ Selle, kas vanem peaks hankima täiendavaid sissetulekuid täisealise õppiva lapse ülalpidamisinõude täitmiseks jätab seadus lahtiseks, ka Riigikohus pole selles seisukohta võtnud. Alaküsimus on, kas vanemal on kohustus PKS § 102 lg 1 ja PKS § 97 p 2 alusel piirata oma vajadusi ning hankida lississetulekut täisealise õppiva lapse ülalpidamisvajaduse katmiseks.

PKS § 97 p 3 kohta koostatud õiguslikus analüüsis on leitud, et vara hindamisel tuleks arvestada, et ülalpidajal on õigus kuni 25% oma sissetulekust investeerida ning oodata ei saa

³⁵⁴ TMKo 02.04.2018, 2-17-13529/31, p 32.

³⁵⁵ TlnRnKo 17.12.2021, 2-20-17285/24, p 27.; PMKo 31.05.2018, 2-18-376/16, p 2.

³⁵⁶ HMKo 29.01.2024, 2-23-13164/11, p 6.

³⁵⁷ Vt nt TMKo 05.06.2025, 2-24-18640/41, p-d 13-14.; VMKo 28.02.2025, 2-24-9065/31.

³⁵⁸ TrtRnKo 30.06.2023, 2-22-16284/34, p-d 12-13.

³⁵⁹ VMKo 24.07.2024, 2-24-1709/56, p 12.

³⁶⁰ *Ibidem*, p 12.

³⁶¹ RKTko 24.10.2012, 3-2-1-118-12, p 15.

elustandardi langetamist.³⁶² Ka varasemalt on leitud, et teise täiskasvanud pereliikme eest hoolitsemise korral ei saa oodata kohustatud isikult olulises osas oma elustandardist loobumist.³⁶³ L. Arrak ja A. Kivioja on PKS § 97 p 3 osas selgitanud, et sugulaste puhul saab eeldada, et nad võõrandavad vajadusel ülalpidamiskohustuse täitmiseks oma vara ulatuses, milles see ei kahjusta nende enda elulaadi ja toimetulekut.³⁶⁴ Riigikohus on täisealise õppiva lapse elatisnõude puhul sedastanud, et ebaõige on PKS § 102 lg 2 järgi seisukoht, mille kohaselt vanem peab oma tavapäraseid vajadusi piirama.³⁶⁵ Seega saab autori arvates oodata vara võõrandamist ulatuses, milles see ei kahjusta oluliselt kohustatud isiku elustandardit.

Analüüsitud kohtupraktikast saab järeldada, et kui ülalpidamist saama õigustatud täisealise õppiva lapse vanemal on vara, siis tuleb tal seda kasutada. See kehtib ka siis, kui tegemist on varaga, mis on mõeldud konkreetseks tulevikuotstarbeks, näiteks on leitud, et vanem peab pidama täisealist last üleval välja võetud pensionimaksete arvelt,³⁶⁶ korteristuks kogutud raha eest³⁶⁷ ning võõrandama kinnisvara või sõiduki, samuti andma kinnisvara üürile.³⁶⁸ Erinevalt üldisest PKS § 102 lg 1 mõttest, ilmestab vara võõrandamiskohustus ülalpidaja kohustust oma vajadusi piirata. Vajaduste piiramisele viitab selgelt ootus, et vanem loobub igapäevastest mugavustest, näiteks võõrandab oma sõiduauto elatise tasumiseks, sest ta saab kasutada tasuta ühistransporti ja sõiduki omamise huvi ei kaalu üles lapse huvi saada ülalpidamist.³⁶⁹ Ka on leitud, et vanemal on võimalik oma elustandardit langetada ja muretseda endale soodsam elukoht, millega kaasnevad kulud on väiksemad.³⁷⁰

Saksamaal kehtib PKS § 102 lg-ga 1 analoogne BGB § 1603 lg 1, mille kohaselt ei ole ülalpidamiskohustust isikul, kes oma muid kohustusi arvestades ei ole võimeline ülalpidamist andma enda ülalpidamist ohustamata. Sama sätte teise lõike kohaselt peavad sellises olukorras vanemad oma kõikide vahenditega ennast ja alaealist last ühetaoliselt üleval pidama. Alaealiste lastega on võrdsustatud privilegeeritud täisealised.³⁷¹ Saksa õiguses võetakse vanema maksevõime hindamisel arvesse kõiki sissetulekuid (töötasu, toetused, pension, aga ka nt ebamoraalselt saadud sissetulekud), kui vanem ei kasuta teenimisvõimalust, saab arvestada ka

³⁶² Lextal 2017, lk 37.

³⁶³ Henberg, A.; Muller, K., Alekand, A. (2012), lk 65.

³⁶⁴ Arrak, L.; Kivioja, A., lk 292.

³⁶⁵ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 11.

³⁶⁶ VMKo 16.06.2022, 2-21-15014/32, p 10.

³⁶⁷ VMKo 31.03.2025, 2-24-12743/18, p 13.

³⁶⁸ TMKo 09.02.2021, 2-20-13797/16, p 23.; TlnRnKo 23.02.2022, 2-20-8064/51, p 23.; VMKo 16.06.2022, 2-21-15014/32, p 10.; Üürimise kohta vt VMKo 21.05.2020, 2-19-13783/60.

³⁶⁹ HMKo 21.03.2022, 2-21-15106/23, p 24.

³⁷⁰ TlnRnKo 29.04.2021, 2-19-16516/47, p 42.

³⁷¹ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1603, vnr 238.; Wohlgemuth, G., vnr 3289.

fiktiivse sissetulekuga.³⁷² Sissetulekust tuleb maha arvata summad, mida kohustatud isik peab kasutama muude kulude katmiseks (nt maksud, sissemaksed pensionisäästudesse, tööga seotud kulud).³⁷³ Sarnaselt Eestile, arvatakse maha eelisõigust omavate isikute ülalpidamine.³⁷⁴ Ehkki ülalpidamist saama õigustatud isikutel ei ole eelisõigust teiste võlausaldajate ees, ei saa kohustatud isik tugineda võlgadele, mis on tekkinud hoolimatult, luksuse eesmärgil või ilma mõjuva põhjusega.³⁷⁵ Leitud on, et ülalpidamiseks kohustatud isikult ei tohiks oodata, et ta oma senist mõistlikku elustandardit ohustab, ent siiski on jaatatud ülalpidamiseks vara võõrandamise kohustust.³⁷⁶ Näiteks kui auto kasutamine neelab sissetulekust suure osa, mistõttu ei suuda isik maksta piisavalt elatist, võib (eelkõige privilegeeritud täisealise puhul) tulla kõne alla kohustus auto müüa ja kasutada ühistransporti.³⁷⁷

Kuigi Eesti kohtupraktikast järeldub, et vanemalt oodatakse PKS § 102 lg 1 tähenduses täisealise õppiva lapse ülalpidamiseks oma vajaduste piiramist, annab Eesti õiguskirjandus ja Saksa õigus selleks täpsemad suunised. Autori arvates tuleks sarnaselt Saksa õigusele ka Eestis eeldada vanemalt täisealise õppiva lapse ülalpidamiseks piisava sissetuleku puudumisel loobumist igakuistest luksuskuludest ja ka luksusesemetest, mis ei ole vanema tavapäraseks eluks vajalikud. Samas ei saa pidada põhjendatuks loobumist tavapärasest elustandardist, sh elukohast ja säästudest, mis on mõeldud kohustatud isiku ja tema pere tuleviku kindlustamiseks.³⁷⁸ Teistsugune järeldus ei ole kooskõlas Riigikohtu seisukohaga, mille kohaselt ei pea täisealise õppiva lapse vanem sarnaselt alaealise vanemale oma vajadusi PKS § 102 lg 2 mõttes piirama.³⁷⁹

Eestis on vanemapoolse täiendava sissetuleku teenimise osas kohtud mitmel korral asunud seisukohale, et täisealise õppiva lapse vanemal on kohustus hankida nii enda kui ka oma laste vajaduste rahuldamiseks vajalikud vahendid.³⁸⁰ Seevastu on Tartu Ringkonnakohus uuemates lahendites leidnud, et kohustus tööd otsida oleks vanemal siis, kui tegemist oleks PKS § 102 lg 2 tähenduses alaealise lapsega.³⁸¹ Võrdlusena oodatakse Saksa õiguses privilegeeritud lapse

³⁷² Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1603, vnr-d 3, 10, 13, 18.

³⁷³ *Ibidem*, vnr-d 21jj, 29, 32jj.

³⁷⁴ Lüderitz, A., vnr 701.

³⁷⁵ *Ibidem*, vnr 701.

³⁷⁶ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1603, vnr-d 4 ja 299. Saksa õiguses on kindlaks määratud vanemale allesjätava summa suurus. Vt ka Klinkhammer, F. Dose UnterhaltsR. § 2, vnr 546.

³⁷⁷ Klinkhammer, F. (2022) StaudingerBGB § 1603, vnr 37.

³⁷⁸ Lextal. lk 37.

³⁷⁹ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 11.

³⁸⁰ Vt nt TlnRnKo 29.04.2021, 2-19-16516/47, p 42.; HMKo 02.07.2021, 2-21-3371/11, p 22.; TMKo 26.02.2021, 2-20-5811/26, p 13.; HMKo 20.04.2020, 2-18-4906/23.; PMKo 12.12.2023, 2-23-11616/15, p 17.

³⁸¹ TrtRnKo 20.12.2024, 2-22-19345/63, p 8.4.; TrtRnKo 29.11.2024, 2-23-12874/13, p 8.

ülalpidamise korral, et vanem teeks endast kõik mõistliku, et teenida sissetulekut.³⁸² Sellist suurenenud ülalpidamiskohustust ei ole mitteprivilegeeritud täisealiste laste ees.³⁸³ Vaatamata sellele ei tohi vanem end ise maksevõimetuks muuta, loobudes näiteks tasustatud tööst.³⁸⁴ Autori pooldab lähenemist, mille kohaselt ei peaks PKS § 97 p 2 alusel esitatava ülalpidamismõnede korral olema kohustatud isikul kohustust hankida täiendavat sissetulekut. Erinevalt alaealisest lapsest ei ole täisealisel õppiva lapse võimalused töötasu teenida õiguslikult piiratud, mistõttu puudub alus käsitleda täisealist õppivat last samaväärselt PKS § 102 lg 2 ja PKS § 97 p 1 tähenduses alaealisega. Sellises olukorras ei ole mõistlik panna vanemale kohustust otsida täiendavat sissetulekut töötasu näol üksnes õppiva täisealise vajaduste katmiseks. Autor leiab siiski, et sarnaselt Saksa õigusele tuleks ka Eestis hinnata, kas vanem on sissetuleku teenimise võimalust mõistlikult kasutanud ning ei ole end teadlikult maksevõimetuks muutnud.

Kokkuvõtvalt võimaldab PKS § 102 lg 1 arvestada vanema reaalselt majanduslikku võimekust, sh kõiki sissetulekuid ja vara. Kuigi PKS § 102 lg 1 otsesõnu vanemapoolset vajaduste piiramist ette ei näe, on kohtupraktika kitsam ning eeldab, et vanem piirab mõistlikult oma ülalpidamist. Vajaduste piiramise osas on põhjendatud Saksa õiguse eeskujul hinnata vanema igakuiste kulude ja olemasoleva vara olemust. Nõnda saab vanemalt oodata loobumist luksuskuludest ja luksusesemetest, kuid mitte eluks vajalikest kuludest ning esemetest. Täisealise õppiva lapse ülalpidamiseks ei pea vanem hankima lisasissetulekut tööd tehes.

2.4. Täisealise õppiva lapse elatisnõudega seotud võimalikud arengud

Esiteks, PKS § 97 p 2 nimetab ülalpidamiskohustuse alusena täisealise lapse poolt põhi-, kesk- või kõrghariduse omandamise või kutseõppe tasemeõppes õppimise. Arvestades, et Eesti haridussüsteem suundub üha paindlikuma õppe suunas,³⁸⁵ võib PKS § 97 p-s 2 alusena sätestatud hariduse omandamise sisustamine tuua tulevikus erinevaid väljakutseid, mida kehtiv kohtupraktika ei lahenda. Nõustuda saab, et perekonnaliikmete hoolitsemiskohustust tuleks tõlgendada kitsalt,³⁸⁶ mistõttu on autori arvates vajadus täpsemate Riigikohtu suuniste järele, mis aitaksid määratleda, millal välistab väga madal õppekoormus (nt eksternõppes õppimine) nõudeõiguse tekkimise. Ühe võimaliku variandina saab siduda ülalpidamiskohustuse õppevormiga, nii nagu on seotud õppiva täisealise õigus riiklikule toetusele kehtiva

³⁸² Lüderitz, A., vnr 704.

³⁸³ Klinkhammer, F. Dose UnterhaltsR. § 2, vnr-d 537-538.

³⁸⁴ *Ibidem*, vnr 542.

³⁸⁵ Eelnõu 447 SE seletuskiri, lk 1.

³⁸⁶ Jaanimägi, K. jt. (2020) PSK § 27/46.

toitjakaotuspensionini regulatsiooni puhul.³⁸⁷ Selline lähenemine ei arvesta aga asjaoluga, et ka teistes õppevormides õppides ei pruugi täisealine saada ise katta kogu ulatuses oma abivajadust, nagu on leitud kohtupraktikas.³⁸⁸

Alternatiivselt on võimalik siduda õpinguid Saksa kohtupraktika eeskujul valdava aja põhimõttega, mida saab täpsustada ajalise lävendiga. Autor teeb ettepaneku täpsemate suuniste andmiseks, mis võimaldaks lähtuda eeldusest, et hariduse omandamine keskmiselt alla 15 tunni nädalas ei ole ülalpidamiskohustuse aluseks. Orientiiriks olev 15-tunnine ajaraam (hõlmates ka tundide välist õppetööd) on kooskõlas kehtiva õigusega ning ei välista õigust saada ülalpidamist mittestatsionaarses õppes. PGS § 22 lg 5 kohaselt on mittestatsionaarses õppes üldjuhul tagatud koormus 24 õppetundi nädalas, erandina 15 õppetundi. Ka osakoormusega õppe korral ületab nädalane õppekoormus 15 tundi, sest õppemahust õpitakse 50-75% (KHaS § 14 lg 3). 2023. aasta uuringu kohaselt kulub keskmiselt üliõpilasel õppetööle 32 tundi nädalas,³⁸⁹ järelikult on ka kõrghariduse omandamisel keskmine õppekoormus pakutud ajalisest miinimumlävendist rohkem kui kaks korda suurem. Väiksem kui 15-tunnine õppimisele kuluv aeg võimaldaks eeldada isiku suutlikkust end ise täielikult üleval pidada, ilma et nõudeõigus tekiks. Siiski ei saa välistada võimalust tõendada, et täisealine on vaatamata väga väikesele õppekoormusele abivajav just õpingute tõttu.

Teiseks, kuigi PKS § 97 p-s 2 sätestatud 21-aastane vanusepiir on õiguspoliitiline otsustus, on selge, et nii nagu ei saa 18-aastaseks saamisel isik kohe hakkama enda ülalpidamise kindlustamisega,³⁹⁰ võib ka 21-aastane olla hõivatud (kõrgharidus)õpingutega määral, mille tõttu ei ole võimalust tööturule siseneda. Autor on seisukohal et 21-aastane vanusepiir väärib seadusandja poolt täpsustamist. On oluline, et vanusepiir arvestaks ühelt poolt õigustatud isiku huve, kuid ei koormaks liialt kohustatud isikut. Autori hinnangul vastaks Eesti haridussüsteemi loogikale 24-aastane vanusepiir, eeldusel, et laps lõpetab keskhariduse 18–19 aastasel, asub seejärel bakalaureuseõppesse nominaalajaga kolm kuni neli aastat (KHaS § 5 lg 3), mistõttu langeb üldjuhul esimese kõrghariduse omandamine vanusesse 21–23. Hariduse omandamisega

³⁸⁷ Riikliku pensionikindlustuse seaduse § 20 lg 2 p 1 kohaselt on toitjakaotuspensionini saamiseks õigustatud mh alla 24-aastane gümnaasiumi või kutseõppeasutuse statsionaarses õppes või meditsiinilistel näidustustel muus õppevormis õppiv õpilane või ülikoolis või rakenduskõrgkoolis täiskoormusega õppiv üliõpilane. Riikliku pensionikindlustuse seadus. – RT I, 12.06.2025, 8, § 20 lg 2 p 1.

³⁸⁸ Vt nt VMKo 10.03.2020, 2-18-15390/24, p 17.

³⁸⁹ Haugas, S.; Kendrali, E.; Kletter, T. EUROSTUDENT 8 Eesti tulemuste lühiülevaade. Tallinn: Mõttekoda Praxis 2023, lk 24. https://www.praxis.ee/uploads/2022/02/EUROSTUDENT8_Lopparuanne.pdf (17.04.2026). Kõrghariduses ja kutseõppes on õppeaasta 60 ainepunkti, millest üks vastab 26 tunnile õppetööle (vt KutÕS § 27 lg 3 ja § 26 lg 1; KHaS § 4 lg 1). Seega saab autori hinnangul eeldada kutsehariduses sarnases ulatuses õppetööd.

³⁹⁰ Henberg, A.; Muller, K.; Alekand, A. (2012), lk 38.

on 24-aastast vanusepiiri seotud ka muudes õigusaktides, nii on praegu toitjakaotuspensionile õigus alla 24-aastaselt õppival lapsel.³⁹¹ 24-aastane vanusepiir on kooskõlas ka Eesti õigus- ja hariduspoliitiliste arengusuundadega. Nimelt on haridusvaldkonna arengukavas seatud eesmärgiks vähendada 2035. aastaks madala haridustasemega 18–24 aastaste osakaalu.³⁹² Eesmärgi saavutamiseks on täpsustatud riigi ja kohaliku omavalitsuse rolli haridusteel ning tehtud muudatusi haridussüsteemis, kuid oluline roll on ka majanduslikul toimetulekul, mis on üheks haridusest väljalangemise riskifaktoriks.³⁹³ Kuna õppimise tõttu ei ole võimalik end reeglina täielikult ise üleval pidada ning järgmisena tuleb ülalpidamist anda perekonnal, siis tuleks seadusandjal kaaluda ülalpidamiskohustuse vanusepiiri tõstmist 24. eluaastani.

Võrdlusena on 24-aastane vanusepiir kasutusel ka Leedus, kus tsiviilseadustiku artikli 3.192¹ lg 1 kohaselt katab vanusepiir ära keskhariduse, kutseõppe esimese kvalifikatsiooniprogrammi või esimese astme kõrgharidusõppe (bakalaureus), kuid ei sea täiendavat ülalpidamiskohustust edasise kõrghariduse (magistriõppe) omandamise puhul.³⁹⁴ Täiendavalt arvestatakse täisealise õppiva lapse ja vanema majanduslikku olukorda.³⁹⁵ Sarnaselt ei oleks ka Eestis vanusepiiri tõstmine ülemäära koormav, arvestades, et elatise suuruse määramisel arvestatakse vanema varaliste võimalustega. Ka perekonnaseaduse seletuskirjas on rõhutatud, et esmajärjekorras peab olema tagatud kohustatud isiku vajaduste katmine.³⁹⁶ Ühtlasi saab elatise suuruse määramisel hinnata, millises ulatuses on lapsel võimalik õpingute kõrvalt töötada, mistõttu ei piira ülalpidamiskohustuse piiri tõstmine võimalust iseseisvuda.

Kolmandaks, kuna Riigikohus on leidnud, et PKS §-s 101 sätestatud miinimumelatis kohaldub üksnes alaealisele lapsele,³⁹⁷ reguleerib täisealise õppiva lapse ülalpidamise suurust üksnes PKS § 99. Analüüsitud praktikast tuleb selgelt esile vastuoluline lähenemine. On kohtunikke, kes leiavad, et täisealine peaks elatist saama üksnes hädavajalikus ulatuses, mis ei võimalda arvestada isegi sugulastega ja sõpradega kohtumiseks vajaliku transpordikuluga,³⁹⁸ aga ka neid, kes peavad esmavajaduseks meelelahutust 50 euro eest kuus.³⁹⁹ Ka esmavajaduste kogusuuruse osas on arusaamad erinevad. Nii on umbes pooleaastase vahega ühes asjas leitud, et hageja

³⁹¹ Riikliku pensionikindlustuse seadus § 20 lg 2 p 1.

³⁹² Eelnõu 447 SE seletuskiri, lk 1.

³⁹³ *Ibid.*, lk-d 3–4.

³⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. Suvestinė redakcija nuo 2025-12-24 iki 2026-03-31. <https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr> (16.04.2026).

³⁹⁵ Boele-Woelki, K.; Miles, J.; Scherpe, J. M. (toim), lk 318.

³⁹⁶ Eelnõu 55 SE seletuskiri, lk 30.

³⁹⁷ RKTkm 19.10.2015, 3-2-1-119-15, p 10.

³⁹⁸ HMKo 05.10.2020, 2-19-19714/42, p 16.

³⁹⁹ HMKo 17.05.2024, 2-22-8046/30, p 7.

mõistlikud esmavajadused on 531 eurot,⁴⁰⁰ teises 221,36 eurot,⁴⁰¹ millest sõltub elatise suurus. Viimases lahendis lähtuti elatusmiinimumist, sest hageja ei tõendanud oma vajaduste (nõude kohaselt 584 eurot) suurust.⁴⁰² See toob esile probleemi, mis tõusetub täisealise õppiva lapse teadmatusel hagi esitamisel, kusjuures ei ole hagejatel sageli ka lepingulisi esindajaid. Kuigi Eesti kohtute veebileht pakub nõude esitamisel abivahendiks standardiseeritud hagiavalduse vormi,⁴⁰³ ei ole see autori hinnangul piisavalt selge, et õigusteadmisteta isik saaks tõhusalt enda õigusi kaitsta. Näiteks nähtub hagiavalduse ühe lahtri pealkirjast, et vajalik on vanemate varalise seisu väljatoomine, ent see eeldab omakorda „kostja“ ja „hageja“ lahtrite täitmist, mis viitab erinevalt lahtri pealkirjast täisealise õppiva lapse varalise seisundi kirjeldamise vajadusele. Kuna kehtivas õiguses on esmavajaduste suuruse kindlaksmääramisel tõendite puudumisel võimalik ja mõistlik lähtuda Justiitsministeeriumi tellitud uuringust alaealise lapse vajaduste kohta,⁴⁰⁴ näeb autor vajadust viia läbi eraldi uuring ka täisealise õppiva lapse esmavajaduste kohta. Uuring aitaks määratleda, millised on täisealise õppiva lapse vanuserühma esmavajadustele vastavad ja standardeelarvesse kuuluvad kuluartiklid ning nende suurus. Uuringutulemustele tuginedes võib olla võimalik töötada välja mudel, mis toetaks täisealise õppiva lapse elatise arvutamist. Arvestades kohtute suurenevat koormust elatishäirete lahendamisel lihtsustaks selline arvutuslik mudel sarnaselt elatiskalkulaatorile oluliselt kohtute tööd, muudaks ulatuse prognoositavamaks ning soodustaks kokkuleppeid.⁴⁰⁵

Kokkuvõtvalt väärrib kehtiv täisealise õppiva lapse ülalpidamisregulatsioon täiendavat analüüsi ning kaasajastamist, et vastata tänapäevastele haridussuundadele ja seadusandja eesmärkidele. Ühtlasi vajab täpsustamist nõude ulatuse määramine, et lihtsustada kohtute tööd ja kaitsta nii täisealise õppiva lapse kui vanemate huve. Selleks on vaja muuhulgas läbi viia täiendavaid sotsiaalteaduslikke uuringuid, mille läbiviimine ei ole käesoleva magistritöö piiratud mahtu ja uurimismeetodeid silmas pidades põhjendatud ja võimalik.

⁴⁰⁰ HMKo 15.05.2020, 2-19-18519/22, p-d 10 ja 14.

⁴⁰¹ VMKo 30.11.2020, 2-20-8926/34.

⁴⁰² *Ibidem*.

⁴⁰³ Hagiavaldus täisealisele õppivale lapsele elatise väljamõistmiseks. Dokumendid ja vormid. Kohtusse pöördujale. Eesti Kohtud, 2021.

⁴⁰⁴ Trumm, E. jt (2020).

⁴⁰⁵ Elatiskalkulaator on kättesaadav: <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/> (10.04.2026).

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli selgitada välja, millistel eeldustel ja millises ulatuses on täisealisel õppival lapsel õigus nõuda vanemalt elatist. Autor jõudis oma töös uurimisküsimuste raames järgnevate järelduste ja seisukohtadeni.

Magistritöö esimeses peatükis uuriti, milline on täisealise õppiva lapse ülalpidamiskohustuse olemus, eesmärk ja õiguslik raamistik. Täisealise õppiva lapse ja vanema vahel on PKS § 97 p 2 tähenduses seadusest tulenev võlasuhe, mis põhineb perekonna solidaarsusel. Vanema kohustuseks on täisealist õppivat last ülal pidada, mis seisneb eelkõige raha perioodilises maksmisel. Täisealise õppiva lapse ülalpidamise eesmärgiks on tagada võimalus keskenduda õpingutele ja edukale hariduse omandamisele. Kui alaealise lapse abivajadust eeldatakse ja õigus saada vähemalt miinimumelatist on õiguskorras tugevalt kaitstud, siis täisealise õppiva lapse õigus elatisele on piiratud nii vanuse, tegeliku vajaduse kui vanemate võimekusega. Ülalpidamisregulatsiooni kujunemist analüüsides, selgus, et täisealise õppiva lapse elatist on perekonnaseaduses reguleeritud 1995. aastast, suundudes aja jooksul üha enam kuni 21-aastaste täisealiste laste hariduse omandamise toetamise poole, võrdsustades erinevad haridustasemed ning võimaldades saada elatist ka peale õpingute katkestamist, kuid uuesti õpinguid alustades.

Lisaks otsiti esimeses peatükis vastust küsimusele, millised on täisealise õppiva lapse elatisnõude eeldused ning kuidas neid sisustatakse. Nõude lahendamisel hinnatakse esmalt, kas täisealine õppiv laps põlvneb isikust, kelle vastu ta nõuet esitab. Teiseks tuleb tuvastada, et elatise andmiseks kohustatud vanem ei anna elatist, teeb seda ebapiisavalt või ebaregulaarselt ehk rikub kohustust. Eelnimetatud eeldused praktikas reeglina vaidluse all ei ole. Lisaks tuleneb PKS § 97 p-i 2 sõnastusest eeldus, mille kohaselt peab laps täisealisena omandama põhi-, kes- või kõrgharidust või õppima kutseõppe tasemeõppes. Analüüsist järeldus, et nõude eeldusele vastab õppimine erinevates õppevormides ja õppekoormustel, näiteks ka mittetatsionaarses ja osakoormusega õppes, isegi kui õppetöö toimub vaid mõnel päeval nädalas. Kuigi kohus võtab nõude lahendamisel arvesse nii õppevormi kui õppekoormust, ei mõjuta need niivõrd nõudeõigust, kuivõrd nõude ulatust, sest hinnatakse õppetöö kõrvalt jäävat võimalust (ja kohustust) teenida endale ise sissetulekut.

Magistritöös leiti, et täisealise õppiva lapse elatisnõude aluseks olev hariduse omandamine hõlmab ka perioode, mil tegelikku õppetööd ei toimu. Õigus elatisele ei ole seotud mitte ainult koolinimekirjas olemise või aktiivse õppetööga, vaid hinnata tuleb, kas õppimisest tekkinud paus on osa õppekorraldusest. Praktika ühtlustamiseks tuleks kohtutel arvestada elatise

mõistmisel ka suvevaheajaga, mis on seadusjärgne õppeaasta osa. Ülalpidamisinõude aluseks oleva hariduse omandamiseks ei saa aga pidada õppetööst tehtud vabatahtlikku pausi, näiteks akadeemilisel puhkusel viibimist. Samuti ei saa rääkida PKS § 97 p 2 mõttes vanemapoolsest ülalpidamiskohustusest ajal, mil täisealine laps on lõpetanud ühe hariduse, kuid pole veel uut omandama asunud või üksnes kavatseb seda teha, näiteks suveperioodil keskhariduse ja kõrghariduse omandamise vahel.

Täiendavalt tuleneb PKS § 97 p-st 2 vanuseline piir, mille kohaselt on õigus ülalpidamisele mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Kuna PKS § 97 p 2 on iseseisev nõue, mitte alaealise ülalpidamisinõude (PKS § 97 p 1) jätk, ei saa alaealise ülalpidamisinõuet rahuldada kauemaks kui täisealiseks saamiseni. Vastupidine on oletuslik, sest esiteks ei ole teada, kas laps õpinguid jätkab ning teiseks piirab see täisealise võimalust otsustada, kas ta soovib vanema vastu elatisnõuet esitada. Seega on PKS § 97 p 2 tähenduses ülalpidamisõiguslikud vaid 18–20 aastased haridust omandavad lapsed. Hagi rahuldades tuleb kohtul mõista elatis täisealise õppiva lapse kasuks kuni konkreetse haridustaseme lõpuni, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni. Kui täisealine õppiv laps jätkab alla 21-aastaselt õpinguid, siis on tal võimalik esitada uus elatisnõue. Autor leidis, et 21-aastane vanusepiir ei ole kooskõlas seadusandja eesmärgiga tagada ühelt poolt pikk haridustee ning teisalt siduda ülalpidamine vajaduspõhisusega. Siiski on seaduse tasandil vanusepiiri reguleerimine õiguskindluse seisukohalt vajalik, mistõttu tuleks kaaluda kõrgema vanusepiiri kehtestamist, mis kataks ka ära vähemalt esimese kõrghariduse omandamise (nominaalajaga).

Lisaks eelnimetatud eeldustele, on sarnaselt teistele seadusjärgsetele ülalpidamiskohustustele ka täisealise õppiva lapse ülalpidamise aluseks õigustatud isiku abivajadus. Abivajadust PKS § 97 p 2 tähenduses saab mõista kui varalist puudust, mida täisealine laps ei ole õppimise tõttu võimeline ise kõrvaldama. Kuigi üldiselt eeldatakse täisealise isiku võimet end ise üleval pidada, on hariduse omandamine üldjuhul mõjuv põhjus, mille tõttu ei saa eeldada enda ülalpidamiseks sissetuleku hankimist. Isegi kui täisealisel lapsel on sissetulek või vara, ei saa seda üldjuhul pidada nõudeõiguse välistamise aluseks PKS § 97 p 2 tähenduses, vaid asjaoluks, mida arvestatakse ülalpidamise ulatuse kindlaksmääramisel. Seega saab pidada õppimisest tulenevat abivajadust eelduseks, mida ei pea täisealine õppiv laps täiendavalt tõendama, näidates eraldi vara puudumist või võimetust sissetulekut teenida. Siiski ei tähenda see, et tõendamiskohustus puuduks olukorras, kus vanem esitab põhjendatud (tõendatud) vastuväite.

Magistritöö teises peatükis uuriti, kuidas määrata kindlaks täisealise õppija vajadusi kattev, kuid ülalpidamist andma kohustatud isiku võimalusi arvestav ülalpidamise ulatus. Ülalpidamise

saamiseks peab täisealine õppiv laps tõendama PKS § 99 kohaselt oma vajadusi ja elulaadi. Esmalt tuleb teha kindlaks esmavajadused, mis hõlmavad inimväärse elu vältimatuid kulusid, seejuures täisealise õppiva lapse puhul ka kooliga seotud kulusid. Kuivõrd esmavajadused, nagu näiteks toidu- ja garderoobikulu on olemuselt sageli üldtuntud, ei ole nende tekkimist ja suurust tarvis täisealisel õppival lapsel alati tõendada. Kohus hindab esmavajaduste suurust tuginedes eelkõige mõistlikkusele ja elulisele usutavusele, mistõttu sõltub esmavajaduste suurus sageli kohtuniku subjektiivsest hinnangust, tuues kaasa ebaühtlase kohtupraktika. Sellise olukorra vältimiseks saavad kohtud kasutada ka täisealise õppiva lapse elatisnõuet lahendades esmavajaduste suuruse hindamiseks Justiitsministeeriumi tellitud uuringut „Lapse vajaduspõhine miinimumelatis,“ kohandades uuringutulemusi vastavalt tarbijahinnaindeksile. Esmavajaduste kindlaksmääramise järel tuleb hinnata, kas ja kuivõrd peab olema elatis tavalisest elulaadist lähtudes suurem. Tavaline elulaad tähendab, et täisealisel õppival lapsel on õigus säilitada vanemate varalisele seisundile vastav elustandard. Seejuures ei pea olema vanemad jõukad või pakkuma lapsele luksust. Tavaline elulaad hõlmab tegelikke eluvajadusi, näiteks vaba aja veetmise ja harrastustega seotud kulusid, mille tekkimine on pere jaoks harjumuspärane. Kohtutel tuleb arvestada, et täisealise õppiva lapse ülalpidamise ulatus on laiem, kui üksnes hädavajalike, elus püsimiseks vajalike kulude tagamine.

Tulenevalt eneseülalpidamise kohustusest tuleb täisealise õppiva lapse ülalpidamismõude ulatuse määramisel hinnata ka seda, mis ulatuses saab õigustatud isik ise oma vajadusi katta. Aluse selleks loob PKS § 99, mille kohaselt on ülalpidamise ulatuse määramise aluseks isiku vajadus. Analüüsist järeldub, et statsionaarses õppes õppimisega paralleelselt ei oodata täisealiselt tööl käimist. Kui õppiv täisealine laps käib tööl olemata selleks kohustatud (nt vaheajal), arvutavad kohtud saadud töötasu vajaduste katteks. Saksa õiguses on aga kohtutel kaalutlusruum, mis võimaldab arvutada töötasu vajaduste katteks ka osaliselt (näiteks 1/3 ulatuses). Sarnase kaalutlusruumi julgem rakendamine Eestis aitaks motiveerida täisealisi õppivaid lapsi töötama. Täiendavalt on kohustust õpingute kõrvalt tööl käia võimalik eeldada väiksema koormusega, näiteks mittestatsionaarses või osakoormusega õppes haridust omandades mahus, milles see ei kahjusta õpinguid. Töötasu arvestatakse vajaduse katteks.

Täisealise õppiva lapse vara kasutamine enda ülalpidamiseks on vajalik üksnes siis, kui see on mõistlik ning annab tegelikku kasu. Magistritöös jõuti järeldusele, et kolmandate isikute poolt tehtud maksete osas on põhjendatud lähtuda Saksa õiguse eeskujust, mille kohaselt tuleb hinnata, kas makse on tehtud eesmärgiga katta ülalpidamist. Kui on, tuleb seda ülalpidamiseks kasutada, aga kui mitte, siis võib raha jääda õppivale täisealisele lapsele, eeldusel, et see on

asjaolusid arvestades mõistlik. See välistab vajaduse kasutada enda ülalpidamiseks ühekordsetest maksetest saadud raha, näiteks sünnipäevaraha. Täisealisel õppival lapsel on kohustus kasutada enda ülalpidamiseks ka teisi varalisi vahendeid, muuhulgas võõrandada kinnisvara ja auto, juhul kui see ei ole ebaõiglane. Ebaõiglaseks saab pidada vara kasutamist näiteks olukorras, kus vanemad on majanduslikult väga heal järjel ja saaksid täisealist õppijat üleval pidada. Samuti ei ole nõutav väheväärtusliku või eluks vajaliku vara võõrandamine. Vara kasutamisel on Saksa õiguse eeskujul oluline, et täisealisele lapsele jääks hädavajalik reserv, mis võimaldaks katta ettenägematud kulusid. Vajaduste katteks tuleb arvata ka kuni 19-aastase õppiva lapse eest makstav lapsetoetus ja pool lasterikka pere toetusest, kohaldades analoogia korras PKS § 101 lg 5 aluseks olevaid kaalutlusi.

PKS § 102 lg 1 võimaldab täisealise õppiva lapse ülalpidamise ulatuse määramisel arvestada vanema tegelikku võimekust elatist anda, sh kõiki sissetulekuid ja vara, millega end ja last üleval pidada. Vanema võimetus ülalpidamist anda tähendab, et pärast sissetulekutest ja varast igakuiste kulude mahaarvamist ei jää vanemal piisavalt vahendeid, et täisealisele õppivale lapsele elatist anda. Vanema kulude hindamisel saab lähtuda mõistlikkuse põhimõttest, jättes kõrvale toimetulekuks mittevajalikud kulud, näiteks täisealise lapse elatisvõlgnevuse. Vanemalt oodatakse elatise andmiseks osaliselt oma vajaduste piiramist, mille osas on põhjendatud Saksa õiguse eeskujul lähtuda eelkõige vanema kohustusest müüa luksusesemed ning loobuda luksuskuludest. Samas ei ole põhjendatud nõuda vanemalt täiendava sissetuleku teenimist.

Ajendatuna haridusvaldkonnas toimunud arengutest ning analüüsi käigus nähtunud õiguslikest lünkadest täisealise õppiva lapse elatise küsimuses, analüüsis autor viimaks täisealise õppiva lapse elatishõude võimalikke arengusuundi. Kaasaegne hariduse omandamine muutub ajas üha paindlikumaks, mistõttu võib haridust omandada ka väga väikese koormusega õppes. Seega peab autor vajalikuks hariduse omandamise kui elatishõude eelduse piiritlemist. Autori hinnangul võiks kehtestada täpsemad suunised, mille kohaselt hariduse omandamine keskmiselt alla 15 tunni nädalas võimaldaks oodata isikult endalt suutlikkust end üleval pidada, kui ta ei tõenda vastupidist. Lisaks teeb autor seadusandjale ettepaneku tõsta ülalpidamiskohustuse vanusepiir 24. eluaastale, et ka täisealine kõrgharidust omandav noor saaks võimaluse saada elatist kogu esimese hariduse omandamise perioodil. Täiendavalt peab autor vajalikuks sotsiaalteaduslike uuringute läbiviimist, et tuvastada objektiivsed täisealise õppiva lapse esmavajadused ja nende suurus. Uuringutulemused võiksid anda aluse arvutusmudeli loomiseks, mis lihtsustaks aina suureneva täisealise õppiva lapse elatishõude arvu juures kohtute tööd ning kaitseks nii täisealise õppiva lapse kui kohustatud vanema huve.

PARENTAL MAINTENANCE OBLIGATION FOR AN ADULT CHILD IN EDUCATION

Abstract

In Estonia, there is a constitutional obligation of family members to care for those in need. Section 97 of the Family Law Act regulates the people who are entitled to receive maintenance. In addition to underage child and other descendant or ascendant in need of assistance, a child who is acquiring basic, secondary or higher education or formal vocational education as an adult but not more than until he or she attains 21 years of age is also entitled to receive maintenance. This master's thesis focuses on the parental maintenance obligation toward an adult child in education (adult student). While the maintenance of minors is strictly protected with minimum monthly payments and obligation to support minors even if parents have financial struggles, the support for adult students depends on many circumstances. Maintenance must be in accordance with the needs of an adult student and the resources of the parents. The current legislation is general and leaves the courts wide room for interpretation. In Estonia, children are obligated to study until they become an adult (18 years old). Many children continue studies even after becoming an adult, so they often need financial support from parents. There are many legal disputes in courts about adult child maintenance conditions and the maintenance scope. Considering the rise of the living cost in Estonia and thus limited resources of parents, the topic is currently relevant and has also received media attention.

The aim of this master's thesis is to analyse under which conditions and to what scope an adult child in education is entitled to receive maintenance from parents. To achieve this, the thesis examines the nature, purpose and legal framework of the maintenance claim of an adult child in education and the development of this regulation. The analysis focuses on the conditions for such a claim, including how the concept of pursuing education is interpreted, the justification and application of the 21-year age limit, and the presumption of the adult child's need for financial support. Furthermore, the thesis analyses the bases of maintenance scope, considering the needs of the child, child's own assets and the parent's ability to provide maintenance. Using legal-dogmatic, analytical and comparative methods, the author analyses Estonian case law in the period 2015–2025 and key Supreme Court decisions. The author uses legal literature, legal analyses and the explanatory memoranda of Estonian law. In line with the comparative method, the German legal positions are used to fill legal gaps in Estonian practice, considering the similarities between two legal systems.

As there is no legal definition for maintenance obligations or for the maintenance of an adult child in education specifically, the first chapter establishes the legal characteristics of maintenance claims. The analysis shows that the maintenance for an adult child in education is a legal obligation based on the principle of family solidarity. Maintenance is generally provided in cash, with the aim of ensuring that the adult child can focus on their studies to successfully acquire an education. The development of the maintenance regulation in Estonian Law shows, that maintenance is moved towards supporting under 21 year old child's education by equalizing different levels of education, treating higher level education with the same legal weight as basic or secondary education, while also providing the right to receive maintenance even if the studies have been interrupted for a while.

Also, the first chapter focuses on conditions required to have a right to a maintenance claim. Although the Family Law Act names specific educational levels, it does not define the requirements of such studies. In some other countries this is regulated by the form of studies, for example you need to study full-time. The thesis shows that pursuing education is met by studying in various study forms and course loads, including part-time or non-stationary studies, even if the school takes place only a few days a week. However, since the maintenance claim cannot be interpreted so broadly that they put an unfair financial burden on parents, the author finds, following the example of German law, that a very low study load does not constitute the pursuing of education that is necessary for a maintenance claim. Furthermore, the right to receive maintenance includes periods when active studies do not take place, such as summer breaks. However, a voluntary break from studies, such as academic leave does not give a right to receive maintenance. The maintenance obligation is also suspended during transition periods where one level of education is completed but the next has not yet begun, for example the summer between secondary school and higher education studies.

In Estonia, an underage child's maintenance claim cannot be satisfied longer than the age when the child reaches the age of majority. Therefore, the maintenance claim of an adult child in education is separate from that of an underage child. Estonia is among the European countries that limit an adult student's maintenance claim by age, currently set at 21-year age limit. It has been the same since 2010 Family Law Act, even if the regulation has changed over time and allows for higher educational studies to be taken into account. The educational purpose of Estonia is to ensure children to pursue a long educational path. The purpose of maintenance is to cover needs. So, the author finds that the 21-year age limit is not fulfilling these purposes enough. However, regulating the age limit in the Family Law Act is necessary for the legal

certainty. Therefore, in the author's opinion, the legislator should consider establishing a higher age limit that would also cover the acquisition of the first higher education.

Although it is generally assumed that an adult can financially support themselves, studying is a valid reason why an adult child cannot be expected to earn income to support themselves. The need for parental support arising from studying can be considered as a presumption that the adult child does not have to prove separately from studying, by demonstrating the lack of assets or the inability to earn income. Even if an adult child has personal property or some income, this is considered to determine the scope of maintenance claim.

Section 99(1) of the Family Law Act regulates that the scope of maintenance shall be determined on the basis of the needs and usual lifestyle of the person entitled to receive maintenance. So, first, it is necessary to determine the minimal needs of an adult child in education. If the minimal needs are determined, the usual lifestyle is taken into account. So the second chapter of this master thesis shows that an adult student must prove their needs and usual lifestyle to determine the amount of maintenance. Needs mean the minimum necessary for survival, which allows for a decent life (food, clothes, etc.), including necessary school-related expenses. Since basic needs are often common knowledge, it is not always necessary for the student to prove the amount of these needs. The court assesses the amount of needs based primarily on reasonableness and practical plausibility, which, however, often depends on the subjectiveness of the judge and leads to significant differences in practice. To avoid such a situation, courts can also use the studies. One of the most used studies is about an underage child's minimum needs. Determining basic needs creates the basis for considering the usual lifestyle, that means the child has the right to maintain a standard of living that corresponds to the financial status of parents. Parents do not have to be wealthy or provide luxury, but actual life needs, such as expenses related to hobbies.

Due to the general obligation of an adult to support themselves, determining the scope of the maintenance claim requires an assessment of the amount to which the adult child can cover their own needs. In stationary and full-time studies, the student is generally not expected to seek employment. It can be assumed that the part-time student is obligated to work part time while studying, for example, alongside non-stationary or part-time studies. Furthermore, if an adult child goes to work without being legally obliged to do so, like during breaks, the current Estonian practice typically calculates these incomes to cover student maintenance needs. However, in German law, the courts have discretion, which allows the courts to calculate income to cover needs also partially. The author finds that using this discretion in Estonia would

help motivate adult children who are studying to work, without them being worried about significant loss of maintenance scope.

The use of the assets is necessary only if it is reasonable considering the circumstances of the case and if it provides real benefit. In Estonia, this topic is not thoroughly regulated, so it is possible to rely on the German case law in the case of payments made by third parties, according to which it must be used whether the payment has been made to cover maintenance. If so, then it must be used for maintenance, but if not, then as a rule, the money can remain to an adult child. This eliminates the need to use one-time payments received for their own maintenance, such as money from birthday gift. An adult student is obliged to use other resources for their own maintenance, such as selling real estate and a car, if it is reasonable. When using assets, it is important that the adult child has an essential reserve that would allow them to cover unforeseen expenses. To cover the needs, the child allowance paid for a child studying up to 19 years and half of the allowance for a family with many children must also be considered.

Finding out the scope of maintenance, the parent's real capacity also must be considered. Section 102(1) of the Family Law Act generally regulates that the parent is released from the obligation to provide maintenance in so far as they are unable to provide maintenance to another person without damaging their own usual maintenance. The analysis shows that a parent's inability to provide maintenance means that, after deducting fixed expenses and obligations from all the parent's income and assets, there are not enough funds left to provide maintenance for an adult child in education. If these funds are lacking, the parent is released from the maintenance. However, a parent cannot rely on all expenses and obligations. A parent's expenses must be reasonable and proved, for example, it is not reasonable to pay gaming debts. This means that a parent must limit their own needs. In addition, the parent must sell assets that are not necessary for usual life. For example, it has been found in practice that a parent can rent the apartment that is not used for living. The general principle is that the parent must reasonably limit their luxury needs. The parent does not need to earn additional income by taking on extra work.

Since the master's thesis highlighted, among other things, legal gaps, the author finally analyzed the possible development directions of the maintenance obligation of an adult studying child. Modern education is becoming increasingly flexible over time. So a person can acquire education in studies with a very light workload. Therefore, the author suggests that it is necessary to limit education required to receive the maintenance – if an adult child is acquiring education for an average less than 15 hours per week, this would allow the person to be expected

to be able to support themselves, unless they prove otherwise. Secondly, the author suggests legislator to consider raising the 21-year age limit. A higher age limit, recommending 24-year age limit supports longer educational path, because an adult child can focus on acquiring higher education without being worried about earning income. The third development is that maintenance of an adult child addresses the need to conduct a study that would help to identify minimal needs of an adult child. The results of the research could provide a basis for creating a calculation model that would simplify the work of the courts. It also can help to protect the interests of both the adult child studying and the obligated parent. However, all these potential developments deserve further analyses, which is not relevant given the limited scope and research methods of this master's thesis.

LÜHENDITE LOETELU

BAföG	<i>Bundesausbildungsförderungsgesetz</i>
BGB	<i>Das Deutsche Bürgerliche Gesetzbuch</i>
BGH	<i>Bundesgerichtshof</i>
HMKo	Harju Maakohtu otsus
KG	<i>Kammergericht</i>
KHaS	Kõrgharidusseadus
MAH	<i>Münchener Anwalts Handbuch.</i>
MüKoBGB	<i>Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch</i>
OLG	<i>Oberlandesgericht</i>
PHS	Perehüvitiste seadus
PGS	Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus
PKS	Perekonnaseadus
PMKo	Pärnu Maakohtu otsus
PS	Eesti Vabariigi põhiseadus
PSK	Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne.
RKHKm	Riigikohtu halduskolleegiumi määrus
RKPJKo	Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus
RKKKo	Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus
RKTKm	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
RKÜKo	Riigikohtu üldkogu otsus
StaudingerBGB	<i>J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen</i>
TlnRnKm	Tallinna Ringkonnakohtu määrus
TlnRnKo	Tallinna Ringkonnakohtu otsus
TMKo	Tartu Maakohtu otsus
TsMS	Tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsMSK	Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne
VMKm	Viru Maakohtu määrus
VMKo	Viru Maakohtu otsus
VÕS	Võlaõigusseadus

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Arrak, L.; Kivioja, A. Kes kannab eakale vajalike sotsiaalteenuste kulud? – Juridica 5/2017, lk 279–293.
2. Götz, I.; Brudermüller, G. Gesetzliche Befristung des Ausbildungsunterhalts? – Familie Partnerschaft Recht 2008, Heft 7, s 352–356.
3. Boele-Woelki, K. *et al.* Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities. Antwerpen/Oxford: Intersentia 2007.
4. Boele-Woelki, K.; Miles, J.; Scherpe, J. M. (Eds). The Future of Family Property in Europe. Cambridge/Antwerp/Portland: Intersentia 2011.
5. Born, W. Born Unterhaltsrecht. Ein Handbuch für die Praxis. 67. Aufl. C.H.Beck 2025.
6. Brandmeister, T. Vanemapoolne täisealise lapse ülalpidamiskohustus. Bakalaureusetöö. Juhendaja: Viktor Turkin. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2015.
7. Coester M. (Hrsg). J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Staudinger BGB - Buch 4: Familienrecht: §§ 1601-1615n (Unterhaltspflicht). Berlin: Otto Schmidt – De Gruyter 2022.
8. Dey, I.; Morris, S. Parental Support for Young Adults in Europe. – Children and Youth Services Review, Vol 21. No. 11/12. Elsevier Science Ltd 1999, pp 915–935.
9. Dose, H-J. (Hrsg). Das Unterhaltsrecht in der familienrechtlichen Praxis. 11. Aufl. 2026.
10. Eschenbruch, K. *et al.* Der Unterhaltsprozess: Praxishandbuch des materiellen und prozessualen Unterhaltsrechts. Luchterhand, 2001.
11. Ferrand, F. Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. France. University of Lyon, 2002. Commission on European Family Law. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Divorce.pdf>.
12. Iliescu, A-E. Considerations on the Source of the Maintenance Obligation and the Right to Maintenance. – The Annals of „Dunarea de Jos“ University of Galati. Legal Sciences. Fascicle XXVI, 5. no 1/2022, pp 47–56.
13. Jänträ-Jareborg, M. Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Sweden. University of Uppsala, 2002. Commission on European Family Law. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-Divorce.pdf>.
14. Kotz, C. G. Unterhalt für volljährige Kinder – Wie lange zahlen? Rechtsanwälte Kotz GbR, 2023. <https://www.ra-kotz.de/unterhalt-fuer-volljaehrige-kinder-wie-lange-zahlen.htm>.

15. Kraljic, S.; Juras, L. B. Child Maintenance for Adult Children Who Are Studying: Slovenian Legal Regulation and the Contemporary Case-Law Slovenia. – The International Survey of Family law 2016 Edition. LexisNexis, 2016, pp 411–426.
16. Kõve, V. jt (koost.). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I-IV osa (§-d 1-305). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.
17. Kõve, V. jt (koost.). Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. VI-X osa (§-d 306-474). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.
18. Libeon, L. Kohtute roll alaealisi lapsi puudutavates hagilistes ülalpidamisvaidlustes. Magistritöö. Juhendaja: Tiina Mikk. Tallinn: Tartu Ülikool 2024.
19. Lüderitz, A. Perekonnaõigus. Õpik. Günther Beitzke alustatud teose 27., ulatuslikult ümbertöötatud trükk. Tallinn: Juura 2005.
20. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 4. vlj. Tallinn: Juura 2017.
21. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tartu: Sihtasutus Iuridicum 2020.
22. Matson, M. Uue elatise regulatsiooni problemaatika. Magistritöö. Juhendaja: Tiina Karm. Tallinn: Tartu Ülikool 2025.
23. Odar, J. 9. peatükk. Ülalpidamiskohustused perekonnas. – Juridica 1995/1, lk 8–9.
24. Pintens, W. Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Belgium. Catholic University Leuven, 2002. Commission on European Family Law. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Belgium-Divorce.pdf>.
25. Reinken, W. Beck'sche Online-Kommentare BeckOK. Buch 4. Familienrecht. 76. Edition. Stand 01.11.2025.
26. Schnitzler, K (Hrsg). Münchener Anwalts Handbuch. Familienrecht.. 5., überarbeitete und erweiterte Aufl. 2020. C.H.Beck: 2020.
27. Schwab, D. Gottwald, P. Lettmaier, S. Family and Succession Law in Germany. Second edition. Kluwer Law International BV, The Netherlands 2012
28. Shannon, G. Grounds for Divorce and Maintenance Between Former Spouses. Republic of Ireland. Law Society of Ireland, Dublin, 2002. Commission on European Family Law. <https://ceflonline.net/wp-content/uploads/Ireland-Divorce.pdf>.
29. Sootak, J. (koost). Õigus igaühele: teejuht Eesti õigusesse ja õigusteadusesse. Tallinn: Juura 2017.
30. Stepień-Sporek, A.; Ryznar, M. Child Support for Adult Children. Quinnipac Law Review. Volume 30, no. 2, 2012, pp 359-384.

31. Säcker, F. J. jt (toim). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Buch 4: Familienrecht. 9. Aufl. München: C. H. Beck 2024.
32. Uusen-Nacke, T.; Göttig, T. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – Juridica 2010/2, lk 86–101.
33. Uusen-Nacke, T. Ülalpidamisinõue kohtuveskis. Kas ja mis ulatuses rakendub alaealise lapse ülalpidamisasjades uurimisprintsip? – Juridica 2023/6, lk 489–500.
34. Viks, K. Lapse rahaliste vahendite kasutamine ülalpidamiseks lähtuvalt lapse vara valitsemiskohustusest. Magistritöö. Juhendaja: Tiina Mikk. Tallinn: Tartu Ülikool 2024.
35. Winkler, S. O Uzdražavanju punoljente djece. – Zbornik Pravnog Fakulteta Sveucilista Rijeci, 35(2), 2014, rij. 597-623.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Eesti õigusaktid

36. Eesti NSV abielu-ja perekonnakoodeks. Tallinn: Eesti Raamat 1969.
37. Eesti Vabariigi haridusseadus. – RT I, 01.07.2025, 3.
38. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 11.04.2025, 2.
39. Kooseluseadus. – RT I, 06.07.2023, 47.
40. Kutseõppeasutuse seadus. – RT I, 23.12.2024, 3.
41. Kõrgharidusseadus. – RT I, 12.07.2025, 16.
42. Lapse õiguste konventsioon. – RT II 1996, 16, 56.
43. Perekonnaseadus. – RT I, 08.04.2025, 2
44. Perekonnaseadus. – RT I, 07.05.2025, 17.
45. Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395.
46. Perekonnaseadus. – RT I 1994, 75, 1326.
47. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. – RT I, 07.01.2026, 12.
48. Riikliku pensionikindlustuse seadus. – RT I, 12.06.2025, 8.
49. Sotsiaalseadustiku üldosa seadus. – RT I, 12.06.2025, 13.
50. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 03.04.2025, 2.
51. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 31.12.2024, 48.
52. Võlaõigusseadus. – RT I, 08.07.2025, 26.
53. Õppetootuste ja õppelaenu seadus. – RT I, 23.12.2024, 9.

Välisriikide õigusaktid

54. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 29. März 2026 (BGBl. 2026 I Nr. 83) geändert worden ist. <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>.
55. Bundesausbildungsförderungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 7. Dezember 2010 (BGBl. I S. 1952; 2012 I S. 197), das zuletzt durch Artikel 11 Absatz 1 des Gesetzes vom 16. April 2026 (BGBl. 2026 I Nr. 107) geändert worden ist. https://www.gesetze-im-internet.de/baf_g/BJNR014090971.html.
56. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. Suvestinė redakcija nuo 2025-12-24 iki 2026-03-31. <https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Eesti Vabariigi kohtute praktika

57. RKHKm 19.10.2020, 3-18-1672.
58. RKPJKo 21.01.2004, 3-4-1-7-03.
59. RKPJKo 05.05.2014, 3-4-1-67-13.
60. RKKKo 06.12.2019, 1-18-5813.
61. RKTKm 07.03.2014, 3-2-1-192-13.
62. RKTKm 19.10.2015, 3-2-1-119-15.
63. RKTKm 15.06.2023, 2-22-7773.
64. RKTKo 23.04.2004, 3-2-1-57-04.
65. RKTKo 12.12.2007, 3-2-1-119-07.
66. RKTKo 24.10.2012, 3-2-1-118-12.
67. RKTKo 04.12.2013, 3-2-1-136-13.
68. RKTKo 28.10.2015, 3-2-1-124-15.
69. RKTKo 17.11.2015, 3-2-1-127-15.
70. RKTKo 09.06.2017, 3-2-1-35-17.
71. RKTKo 25.04.2018, 2-16-100215.
72. RKTKo 21.10.2020, 2-17-18305.
73. RKTKo 27.10.2021, 2-19-18082.
74. RKTKo 22.06.2022, 2-19-19160.

75. RKTko 30.04.2024, 2-21-6015.
76. RKÜko 03.07.2012, 3-3-1-44-11.
77. TlnRnKm 22.12.2023, 2-23-7282/36.
78. TlnRnKm 23.08.2024, 2-22-8046/31.
79. TlnRnKo 29.04.2016, 2-15-14716/28.
80. TlnRnKo 29.08.2017, 2-16-18228/14.
81. TlnRnKo 10.04.2018, 2-16-7784/36.
82. TlnRnKo 13.09.2018, 2-17-7798/57.
83. TlnRnKo 12.06.2020, 2-19-11714/30.
84. TlnRnKo 18.11.2020, 2-19-17714/18.
85. TlnRnKo 27.09.2021, 2-20-9785/26.
86. TlnRnKo 17.12.2021, 2-20-17285/24.
87. TlnRnKo 11.02.2022, 2-20-1074/56.
88. TlnRnKo 23.02.2022, 2-20-8064/51.
89. TlnRnKo 15.03.2022, 2-20-18782/25.
90. TlnRnKo 30.05.2022, 2-21-5354/75.
91. TlnRnKo 02.09.2022, 2-20-13071/43.
92. TlnRnKo 09.02.2024, 2-22-7236/51.
93. TlnRnKo 20.01.2025, 2-24-9924/11.
94. TlnRnKo 04.04.2025, 2-24-6050/30.
95. TrtRnKo 16.04.2025, 2-24-2428/36.
96. TrtRnKo 05.04.2019, 2-18-11733/23.
97. TrtRnKo 18.04.2019, 2-18-13976/60.
98. TrtRnKo 30.05.2019, 2-18-15664/45.
99. TrtRnKo 14.02.2020, 2-19-9819/22.
100. TlnRnKo 29.04.2021, 2-19-16516/47.
101. TrtRnKo 07.09.2021, 2-20-3749/47.
102. TlnRnKo 30.09.2021, 2-19-19714/56.
103. TrtRnKo 31.10.2022, 2-21-14773/31.
104. TrtRnKo 13.04.2023, 2-21-18310/38.
105. TrtRnKo 30.06.2023, 2-22-16284/34.
106. TrtRnKo 29.02.2024, 2-22-4878/34.
107. TrtRnKo 29.11.2024, 2-23-12874/13.
108. TrtRnKo 20.12.2024, 2-22-19345/63.

109. TlnRnKo 04.04.2025, 2-22-13891/51.
110. TrtRnKo 28.04.2025, 2-24-1709/65.
111. HMKo 31.10.2017, 2-17-7973/20.
112. HMKo 23.02.2018, 2-17-15702/18.
113. HMKo 30.05.2018, 2-17-17750/31.
114. HMKo 20.04.2020, 2-18-4906/23.
115. HMKo 15.05.2020, 2-19-18519/22.
116. HMKo 28.05.2020, 2-20-1880/23.
117. HMKo 02.07.2020, 2-19-15926/39.
118. HMKo 05.10.2020, 2-19-19714/42.
119. HMKo 04.03.2021, 2-20-4962/22.
120. HMKo 07.04.2021, 2-21-2213/8.
121. HMKo 05.05.2021, 2-21-52/19.
122. HMKo 07.05.2021, 2-20-8064/44.
123. HMKo 31.05.2021, 2-20-15692/33.
124. HMKo 02.07.2021, 2-21-3371/11.
125. HMKo 14.12.2021, 2-21-5354/60.
126. HMKo 21.03.2022, 2-21-15106/23.
127. HMKo 05.04.2022, 2-20-13071/39.
128. HMKo 14.04.2022, 2-21-5456/34.
129. HMKo 17.06.2022, 2-20-4971/92.
130. HMKo 29.05.2023, 2-22-17277/18.
131. HMKo 29.09.2023, 2-22-14516/13.
132. HMKo 17.11.2023, 2-23-7282/32.
133. HMKo 29.11.2023, 2-23-11445/5.
134. HMKo 29.01.2024, 2-23-13164/11.
135. HMKo 16.02.2024, 2-22-11104/36.
136. HMKo 07.03.2024, 2-23-15282/17.
137. HMKo 29.03.2024, 2-22-18589/14.
138. HMKo 17.05.2024, 2-22-8046/30.
139. HMKo 11.09.2024, 2-24-9924/8.
140. HMKo 20.06.2025, 2-24-19382/8.
141. HMKo 12.11.2025, 2-24-12786/42.
142. HMKo 27.06.2024, 2-23-16997/29.

143. PMKo 13.06.2016, 2-16-3191/12.
144. PMKo 20.02.2017, 2-16-16555/28.
145. PMKo 22.01.2018, 2-17-7493/34.
146. PMKo 31.05.2018, 2-17-18158/34.
147. PMKo 31.05.2018, 2-18-376/16.
148. PMKo 28.01.2019, 2-18-8669/19.
149. PMKo 22.09.2020, 2-20-7071/11.
150. PMKo 19.02.2021, 2-20-10466/43.
151. PMKo 01.04.2021, 2-20-18782/17.
152. PMKo 19.05.2021, 2-21-473/27.
153. PMKo 12.12.2023, 2-23-11616/15.
154. TMKo 02.04.2018, 2-17-13529/31.
155. TMKo 02.07.2020, 2-20-1226/21.
156. TMKo 03.07.2020, 2-20-333/23.
157. TMKo 20.01.2021, 2-20-13430/16.
158. TMKo 09.02.2021, 2-20-13797/16.
159. TMKo 26.02.2021, 2-20-5811/26.
160. TMKo 11.10.2021, 2-21-8264/33.
161. TMKo 27.04.2023, 2-23-732/15.
162. TMKo 04.08.2023, 2-22-16861/38.
163. TMKo 15.09.2023, 2-22-13523/20.
164. TMKo 31.01.2024, 2-23-7850/31.
165. TMKo 23.08.2024, 2-23-15393/28.
166. TMKo 19.12.2024, 2-24-7783/19.
167. TMKo 05.06.2025, 2-24-18640/41.
168. TMKo 05.08.2025, 2-25-7318/8.
169. TMKo 14.08.2025, 2-25-1434/20.
170. VMKm 18.06.2019, 2-19-4602/14.
171. VMKm 13.02.2020, 2-20-2339/2.
172. VMKo 10.03.2020, 2-18-15390/24.
173. VMKo 21.04.2020, 2-20-3117/7.
174. VMKo 27.04.2020, 2-19-17968/27.
175. VMKo 21.05.2020, 2-19-13783/60.
176. VMKo 24.11.2021, 2-21-15842/21.

177. VMKo 30.11.2020, 2-20-8926/34.
178. VMKo 29.10.2021, 2-21-8162/32.
179. VMKo 31.01.2022, 2-21-16655/15.
180. VMKo 16.06.2022, 2-21-15014/32.
181. VMKo 14.07.2022, 2-22-4464/16.
182. VMKo 04.11.2022, 2-22-12348/29.
183. VMKo 02.05.2023, 2-22-18690/17.
184. VMKo 24.07.2024, 2-24-1709/56.
185. VMKo 30.08.2024, 2-23-6994/43.
186. VMKo 28.02.2025, 2-24-9065/31.
187. VMKo 31.03.2025, 2-24-12743/18.
188. VMKo 21.05.2025, 2-23-15473/26.
189. VMKo 01.09.2025, 2-25-6012/78.

Saksamaa Liitvabariigi kohtute praktika

190. BGH, Urteil vom 10. Mai 2001 – XII ZR 108/99.
191. BGH, Urteil vom 5. 11. 1997 - XII ZR 20/96 (Karlsruhe).
192. KG Berlin, Beschluss vom 27. Januar 2014 – 17 WF 12/14.
193. OLG Düsseldorf, Beschluss vom 17. Juni 2010 – II-8 WF 117/10.
194. OLG Hamm 10.09.2012 – II-14 UF 165/12.
195. OLG Hamm, Urteil vom 21. Dezember 2005 – 11 UF 218/05.
196. OLG Jena NJW-RR 2016, 973.
197. OLG Naumburg, Urteil vom 09.05.2006 - 3 UF 170/05.
198. OLG München Urt. v. 19.02.1996 – 26 UF 1156/95.

KASUTATUD MUUD ALLIKAD

199. Düsseldorfer Tabelle. Stand 01.01.2025. Oberlandesgericht Düsseldorf, 2025.
https://www.olg-duesseldorf.nrw.de/infos/Duesseldorfer_Tabelle/Tabelle-2025/DT_2025_Neufassung-m-geaenderter-Fussnote.pdf.
200. Elatiskalkulaator: <https://www.just.ee/elatiskalkulaator/>.
201. Hagiavaldus täisealisele õppivale lapsele elatise väljamõistmiseks. Dokumendid ja vormid. Kohtusse pöördujale. Eesti Kohtud, 2021. <https://www.kohus.ee/dokumendid-ja-vormid/hagiavaldus-taisealisele-oppivale-lapsele-elatise-valjamoistmiseks>.

202. Henberg, A.; Muller, K.; Alekand, A. Perekonna kohustused (sotsiaalsete probleemide tõttu) abi vajavate pereliikmete ees. Tallinn: Sotsiaalministeerium 2012. <https://dspace.ut.ee/items/0bcd5e11-39b6-41a9-82dd-73b3b5ba9288>.
203. Haugas, S.; Kendrali, E.; Kletter, T. EUROSTUDENT 8 Eesti tulemuste lühiülevaade. Tallinn: Mõttekoda Praxis 2023. https://www.praxis.ee/uploads/2022/02/EUROSTUDENT8_Lopparuanne.pdf.
204. Lextal. Analüüsi läbiviimine ning juhendmaterjali koostamine kohalikele omavalitsustele seoses ülalpidamiskohustuse tõlgendamise ja pereliikme hooldamise seisukohalt. Lõppraport. Riigikantselei 2017.
205. Maa- haldus- ja ringkonnakohtute interaktiivne menetlusstatistika. Tsiviilasjad maakohtus. Tsiviilasja statistiline kategooria: perekonnaasjad. Aasta: 2025. <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika>.
206. Riigikogu VII koosseis. Seletuskiri perekonnaseaduse eelnõu kohta. Perekonnaseadus 524 SE. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b59d45ca-99ab-30d6-a812-ba0e42db8757/perekonnaseadus/>.
207. Riigikogu XI koosseis. Perekonnaseaduse eelnõu (55 SE) seletuskiri. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/982033c7-c2e1-2ce6-0479-ef2bf925488b/perekonnaseadus/>.
208. Riigikogu XI koosseis. Perekonnaseaduse eelnõu (543 SE) seletuskiri. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0/perekonnaseadus/>.
209. Riigikogu XII koosseis. Seletuskiri täitemenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (803 SE) juurde. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6e9fb22e-69d1-449d-93a1-40fe2415c1a4/>.
210. Riigikogu XIV koosseis. Perekonnaseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus 474 SE seletuskiri. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b9d354cb-49c8-41a6-bf57-90f57aa37c74/>.
211. Riigikogu XV koosseis. Eesti Vabariigi haridusseaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (õppimiskohustuse kehtestamine) eelnõu (447 SE) seletuskiri. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/7e7ace11-900b-40fd-84fc-17d15c3267dd/eesti-vabariigi-haridusseaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus-oppimiskohustuse-kehtestamine/>.

212. Riigikogu XV koosseis. Perekohustuste seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (547 SE) seletuskiri. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ed0df12a-7605-4d1f-9085-2cd88b1c8e9f/perekohustuste-seaduse-ja-teiste-seaduste-muutmise-seadus/>.
213. Trumm, E. jt. Lapse vajaduspõhine miinimumelatis. Uuringu lõpparuanne. Justiits- ja Digiministeerium 2020. <https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2021-07/Lapse%20vajadusp%C3%B5hine%20miinimumelatis%2C%20uuringu%20l%C3%B5pparuanne.pdf>.
214. Vetka, I. Ingrid Vetka: kas kõigi tudengite kõrgkooliaastad mööduvad vaesuses? – ERR, 2024. <https://www.err.ee/1609223655/ingrid-vetka-kas-koigi-tudengite-korgkooliaastad-mooduvad-vaesuses>.
215. Viie aastaga jõuab Eesti kõrgkoolidesse 40% põhikooli lõpetajatest. Statistikaamet: koduleht, 2025. <https://www.stat.ee/et/uudised/viie-aastaga-jouab-eesti-korgkoolidesse-40-pohikooli-lopetajatest>.
216. Õppimine. Kõrgharidus. Kõrgharidus ja teadus. Haridus-ja Teadusministeerium, 2025. <https://www.hm.ee/korgharidus-ja-teadus/korgharidus/oppimine#oppekoormus-ja-vorm>.
217. Ülalpidamiskohustused perekonnas. Varalised suhted perekonnas. Perekond. Erasisikule. Justiits- ja Digiministeerium. Riigiportaal Eesti.ee, 2024. <https://www.eesti.ee/erasisik/et/artikkel/perekond/varalised-suhted-perekonnas/uelalpidamiskohustused-perekonnas>.
218. Ühe liikmega leibkonna 30 päeva arvestuslik elatusmiinimum 2024, 2025. Arvestuslik elatusmiinimum. Statistikaamet. <https://stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/heaolu/sotsiaalne-torjutus-ja-vaesus/arvestuslik-elatusmiinimum>.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaija Laaneväli _____ ,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
„Täisealise õppiva lapse elatis“ _____ ,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Susann Liin _____ ,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kaija Laaneväli

29.04.2026